

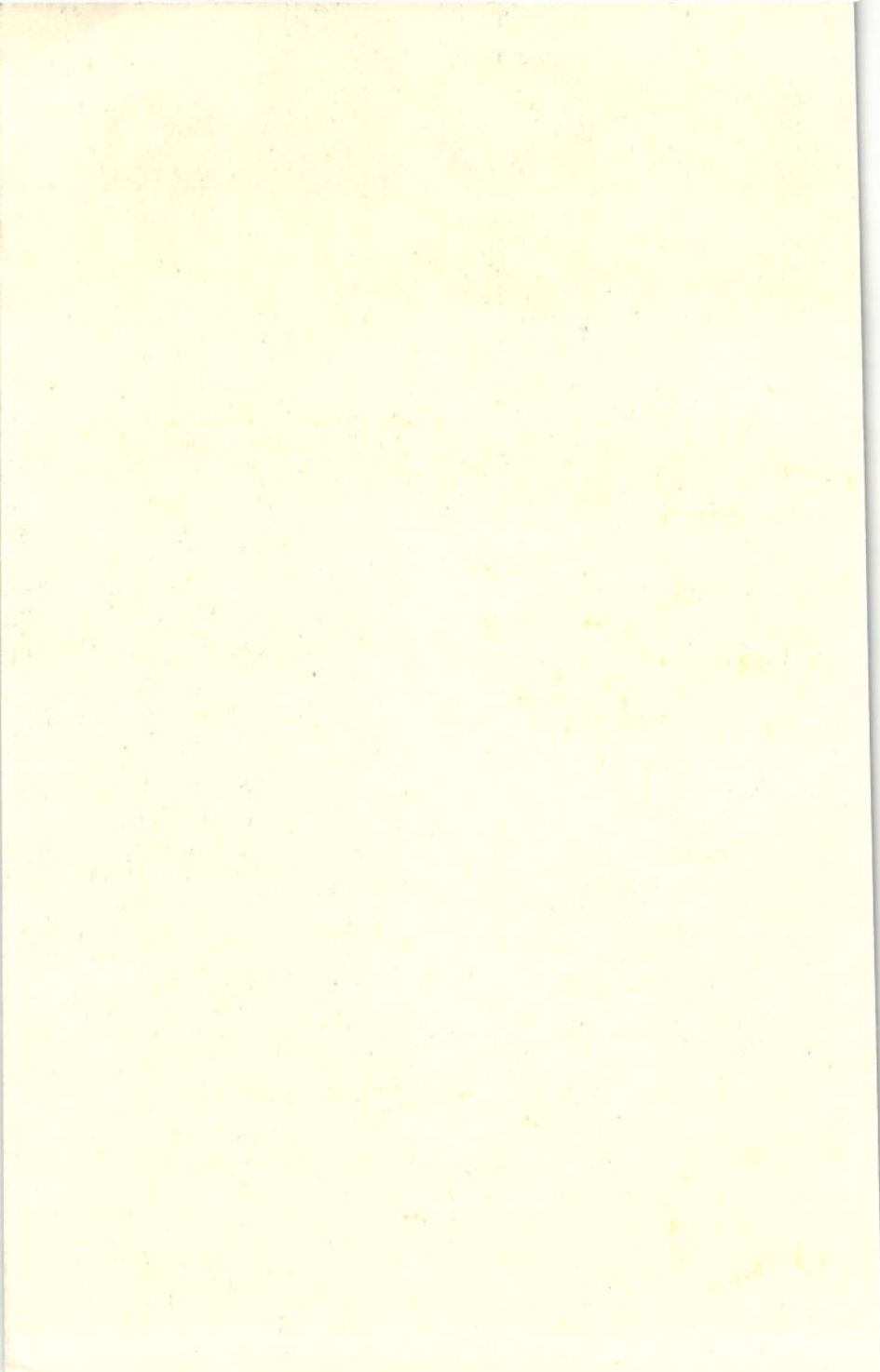
SO YUT

ÖNCÜ EDEBİYAT DERGİSİ

özdemir asaf / ilhan berk / sabahattin kudret
sabri altinel / mehmet sönmez / fethi naci / can yücel
metin eloğlu / i.zeki eyuboğlu / ibrahim bahar
afşar timuçin / adli moran / atilla özkırımlı / aragon
said maden / salvatore quasimodo / gürkal aylan
salah birsal / lütfü özkök / sedat umran / muammer
hacioğlu / demir özlü / uğur kökden / mehmet ergün
muzaffer buyrukçu / rauf mutluay / konur ertop

73

kasım 1974 / 10 lira

özdemir asaf
ilhan berk
sabahattin kudret aksal
sabri altinel
mehmet sönmez
fethi naci
can yücel
metin eloğlu
ismet zeki eyuboğlu
halil ibrahim bahar
afşar timuçin
adli moran
atilla özkırımlı
aragon
said maden
salvatore quasimodo
gürkal aylan
salah bîrsel
lûtfü özkök
sedat umran
muammer hacioğlu
demir özlü
uğur kökden
mehmet ergün
muzafer buyrukçu
rauf mutluay
konur ertop

türk dil kurumu
ödülleriyle ilgili
küçük bir soruşturma

kasım 1974
sayı: 73
10 lira

şiiirler

özdemir asaf

DELİSİ

Yoğun karanlığa karşı
Darmadağın saçı-başı.
Kımıl-kımıl gözü-kaşı,
Aydınlık kalmış içinde.
Vurur, ışıldanır çarşı
Ki yoğun yanlışı içinde.

Çizgileri nokta-nokta,
Kesip-kesip, alıp-satar,
Ayırır kuruyu, yaşı.
Yatar uyur yataklara,
Panayır, pazar-yeri'nde
Bir deli, birçok kör, şaşı.

Bağırmak düşer mi, ya da
Yetişir mi, uyuyorlar,
Paylaşmışlar sonu, başı.
Bir adam, başı elinde,
Dönüp-durup bakıyorlar,
Bir adam, elinde başı.

O

Çalıyor o gözlerinden o uzun saçsız boyacı,
Gül-bombalı, atsız-arabasız, sakalsız boyacı.
Dudaklarında bir ısıklık var, yakasında bir çiçek,
Solun renkleri boyamakta o boyasız boyacı.

MOLIERE İÇİN

Bir oyunla öldürürdü o yalanı,
Ağlanacak güldürüydü oynanan.
Çevresini küçüklerin sardığı
Gülmelerin arkasında ağlayan,
Aldanmamış, aldatılmış bir insan.

KİN

Nedir ki o, seni aydınlatırken,
Kararan, yandığı, durduğu yerde.
Nedir ki o, seni yaşayıp-ölen,
Sana hep kendini vurduğu yerde.
Nedir ki o, seni susan-söyleyen,
Özleyen, tam kendi olduğu yerde.

MATEMATİK SEKSÜEL

Bir gün, bir ân — bir günün bir ân'ında,
Seni sevecek kadar sana seni anlatsam.

Başındaysam sonunda — Sonundaysam başında
Yürüyor yenilenen, yorulmayan bir anlam.
Sözcüklerin içinde — sözcüklerin dışında,
Düşünlerinde eksik — yaşamlarında tamam.

Sen de anlamalısın gidiyorken yanında,
Başına vura vura ben sana anlatamam.

Üşünen gecelerin sıcak karanlığında
İkiden bir'i bir'den ikiye çıkaramam.

ŞARKI

Sana ben anlatırdım
Şarkıların dilini
Sen burada, sen burada olsaydın.
Gelirdi kulağına,
Unuttukça mutluyum,
Mutluyum unuttukça

Derdi bir ses sıcacık...
Ama ben mutluluğa
İçimden inansaydım.

SON DERS

Birisi gelse dese
Tarih, coğrafya, hendese.

Biri giderken sese,
Seslere bir ses verse.

Biri de kalsa, yerinde,
Kendisi olsa—yer verin de.

Bir başkası olsa, yerinde,
Kalksa dese: kim kimin neresinde.

Biri de yerinden der'se;
Son verelim bu derse.

ben

ilhan berk

1

13 Mart 1958, Ankara, Tıp Fakültesi Hastahanesi. Yürüyemiyec-
ek duruma geldiğim için buraya yattım. Tanılama: **Ectopya Testis**.
Ameliyat olacağım. İnsanları sevmek kendi çizginizden çıkınca başlı-
yor. Bizi sevmelerini düşünüyoruz da, başkalarını anıyoruz. Yalnızlık
korkusu, en çok bu insanı insan ediyor. Buraya yatmazdan önce ken-
dim için yazıyorum bile diyebilirdim. Ama insanlar en çok yazdıkla-
rını şimdi anlasınlar istiyorum.

İnsanları, hep bunları düşündüren yaşamaların içine atmalı.

Yarın uyanacağım, sabah olacak.

Hastahannede herkes hastaların herşeyi bildiğini sanıyor. Bir de-
rece getiriyorlar, bırakıp gidiyorlar. Niçin? O yok. Oysa ben dereceyi
ne yapacağımı, nereme koyacağımı, nasıl okuyacağımı bilmiyorum.

Yemek geldi, sonra boyumu, kilomu ölçtüler: 1.70 - 64. Karnım
aç. Karnımın açlığını seviyorum. Bir güzellik buldum doymakta.

Tuhaf, yatağıma alıştım. Elime kalemi almayayım, ya da birşey-
ler okumaya başlamayayım, hastalığımı, hastahannede olduğumu unu-
tuyorum. Korkunç kendimleyim.

Ameliyat. Üç gün geçmiş. Yaşamadım. Geceye doğru kendimi ilk
iyi duyuyorum. Deniz kıyısı bir yer istiyorum. Hiçbir şiiri düşünmü-
yorum.

●
İkidebir kendini bırakıveren şiiri seviyorum. Bir görüntüyü bir başka görüntü, bir anlamı bir başka anlam yıkacak, ya da buna karşı çıkacak.

●
Şiiri bir gün gelmiş köğük köğük kurmayı unutmamışız.

●
Gücünü anlamdan alan şiirden soğudum. Şiirin anlamla olan bağı dolaylıdır.

●
Ozan çoğunluğun bakmasını değiştirir. Yeni bir dil getirir, gide-
rek o dili çoğunluğun yapar. Yeni bakmalar, yeni diller önce iki üç
kişiyi etkiler, sonra büyür, kalabalıkların olur.

II

30 Ocak 1969, Ankara. Saat sekizde kalktım. Her günkü uyanı-
şımdan iki üç saat geç. Kırk yılda bir böyle uyanırım.

Aynı çorapları giydim. Bugün evdeyim. Çayı demledim, sütü
ocağa koydum. Süt kaynayıncaya değin jimnastik yaptım. Süt iki bar-
daklık. Birini kahveyle içtim, öbürüne yoğurt çaldım.

Kahvaltı: yarım dilim ekmek, iki yeşil, iki siyah zeytin, kâğıt gibi
bir dilim kaşarla, rokfor. Hemen hemen şekersiz bir çay.

Yıkayıp odama geçtim. Perdeleri açtım, masadayım. Bir bardak
daha şekersiz çay içiyorum. Düşünüyorum.

Saat 9. Koca evde yalnızım. Ve yazacak hiçbir şeyim yok. Otlar
gibiymim. Bir resmin yerini değiştiriyorum. Yerdeki bir kitabı düzelti-
yorum.

Saat 9.30. Nefti kadife pantolonumu, nefti botlarımı giydim.
Tıraş oldum. Bir portakal yedim. Masadayım yine. Bakıyorum. Hava
puslu. Gökyüzü bulanık. Bir kuzey göğü gibi de düz. Bir kuş havayı
yararak geçti. Uzakta kayboldu. Şimdi havada tıs yok.

Saat 10. Bir kahve yaptım, **Ortadirek**'i okuyorum. 288. sayfada-
yım. Zil. Sucu geldi, küpü yıkayıp doldurttum. **Ortadirek**'e devam.

Saat 11.30. Kapıcı geldi, marul, yoğurt, biftek ısmarladım. Ga-
zetenin başlıklarına baktım. Havalarda daha da soğuyacak. Komer üs-
tüne bir haber okudum. Gazeteyi dürüp kaldırdım. Bahçede kapıcının
karısı süprüntüleri döküyor.

Saat 12. Tarhana çorbası yaptım. Salça, pekaz yağ koydum. Kapıcı eti, yoğurdu, marulu getirdi. Bol maydanozlu marul salatası yaptım. Bol limon sıktım.

Çorba, yarım dilim ekmek, biftek, barbunya, salata yedim. Bu-
laşıkları yıkadım, tabakları yerine koydum.

Yine masadayım. Doğa üstüne şiirler yazmayı düşünüyorum. Kı-
sa, yalın şiirler. Çin şiirleri gibi.

Telefon, Edibe yemeğimi yiyip yemediğimi soruyor.

Saat 13.30. Varlıkd'an mektup geldi, Yaşar Nabi, Dünya Şiiri
Antolojisi'ni basacağını yazıyor/2.000 T.L.

Bir kahve yaptım. Paris radyosunu, haberleri dinliyorum.

Saat 15. Pıkaba W. B. Yeats'in bir pilağını koydum. Yeats, ök-
sürükler, aksırıklar içinde iki üç şiirini okudu. Kitaptan asıllarıyla iz-
ledim. Sevgili ihtiyar ses!

Gökyüzü hâlâ kapalı. Ve puslu. Bir elmayı soyuyorum, kalın ka-
buklu.

Yazacak hiçbir şeyim yok. **Ortadirek**'den otuz sayfa daha. Tek
düzeli bir anlatış. Yinelemelerin de arkası gelmiyor.

Saat 16. Sıkıldım. Fethi Naci'nin **Ortadirek** üstüne bir yazısı.

Masayı biraz geriye çektim, üstünü düzelttim. Kitapların tozunu
aldım, salona geçtim, **Ortadirek**'e devam.

Saat 18. Fransız Kültür Merkezi'nde M. P. Eblin'in bir konuş-
ması.

Malraux'da: **Thème de la Fraternité.**

Saat 19. Bulvarda dolaşıyorum. Bir çocuk bana çarparak geçti.
Sanatseverler Kulübü. Fahir Aksoy, Dünder Elburuz, Sunullah Arısoy.
Mustafa Yalçın ve Hülya'ların yanına oturdum. Dünder, Fahir balık-
ları anlatıyor. İlk kez dinliyorum. Bir votka, bir erik rakısı içtim.

Saat 20.30. Attila Sav geldi, Ocakbaşı konuşmasında okunacak
şiirlerim üstünde konuştuk.

Saat 21. Evdeyim. Edibe yatmış. Üç ızgara köfte, yoğurt, salata
yedim.

Saat 22. Turan Erol'a gittim. Muammer Sun, Cengiz Bektaş,
Turgut Pura, Murat Katoğlu içiyorlar. Bir bardak sulu rakı içtim. Ge-
ceyarısına doğru ayrıldım. Dışlerimi yıkadım, yoğurt yiyip yattım.

şiiir

sabahattin kudret aksal

Uçtum, şiiir taktı bana kanat,
Savurdu sonsuza, ışık hızım;
Ne uzak, ne yakın, durdu saat,
Döküldü kandil kandil yıldızım,

Yandı ışık, anladım, ışık tek,
Bir kez gördüm, su içtim tasından,
Gözüm kamaştı, ölünceye dek
Ayrılmam gizemin kapısından.

notlar

● sabri altinel

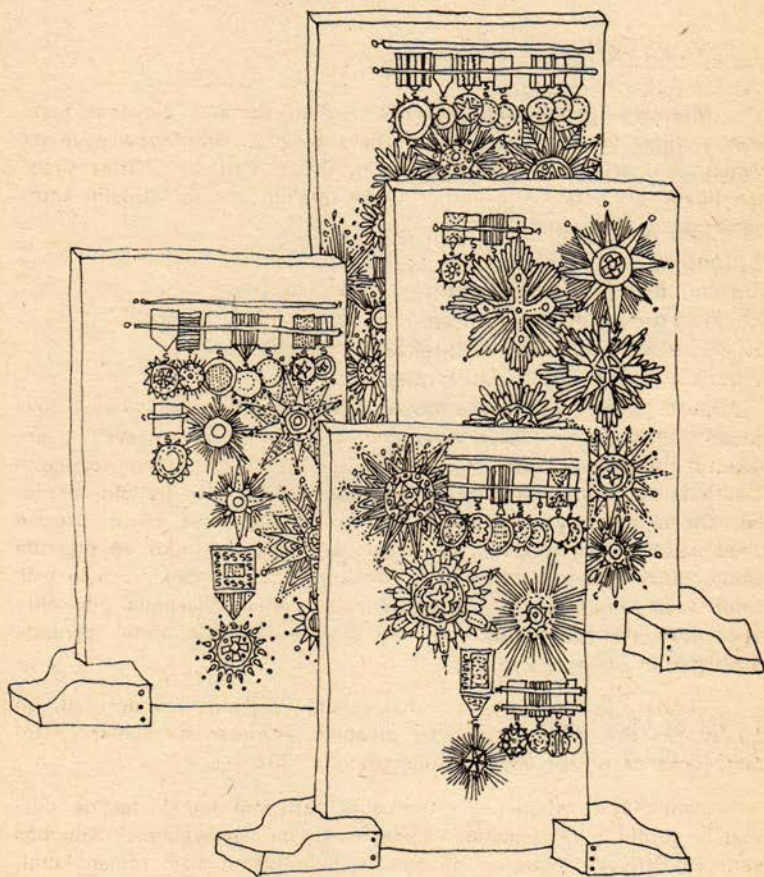
Uzun, upuzun gece
Anılar fışkırır topraktan
Güz iner bu eski dünyaya
Acı rüzgârıyla kapılarıyla
Gördüm yüzünün soluk öfkesi
Tâ uzaklardaki kış camı
Gördüm eski yanı bu yazgımızın
Karanlığın içinde ölümün ve zamanın
Bırakın taşı bırakın yağmuru
Dışarda gri bir uğultu kumlarda
Kanlı kelepçelerde ipince bilekler
Alnım çarpıyor karanlığa kırmış acı
Çırpınan göğsü orda kapanmayan boşluk
Orda ağaran kan çözülen sevinç
Günün iyi olması için
Eksiksiz ve yenilmeden götürmek için
Yüreği ve elleri yarına
Bize kadar gelen rüzgârın sesi bu
Düşüncenin ağırları içinden
Ölümü ve silâhı yenerek yığıtçe
Kim yapabilir bunu kim
Yaşayabilir bu acıyı yeniden

Ey iyi ve yüce umut
Senin için yürüdük yaşamı

çizimleme

mehmet sönmez

fethi naci'nin okudukları

YÜZYILLIK YALNIZLIK

Masalları sevmeyenler okumasınlar bu romanı, personel kanunun dikey ve yatay terfilerini ezbere bilenler, ciddî baylar ve bayanlar okumasınlar. Marquez'i okurken Orhan Veli'nin Charles Cros'tan büyük bir ustalıkla çevirdiği Çirozname'nin son üç dizesini anımsamak olanak dışı:

*Ben bu hikâyeyi düzdüm - basit mi basit
Kudursun bazı adamlar - Ciddî mi ciddî
Ve gülsün diye çocuklar - küçük mü küçük*

Evet, «ciddî adamlar» sevemezler «Yüzyıllık Yalnızlık»; José Arcadio Buendía'nın ölümünü anlatan şu satırlar ne söyleyebilir onlara: «... Çok geçmeden marangoz tabut için ölçü alırken, pencereden baktıklarında minicik sarı çiçeklerin yağmur gibi indiğini gördüler. Çiçekler bütün gece süren suskun bir sağanakla köyün üzerine yağdı. Bütün çatıları örttü, bütün kapıların önüne yığıldı ve dışarıda yatan bütün hayvanları soluksuz bırakıp öldürdü. Gökten öyle çok çiçek yağdı ki, sabahleyin sokaklar kalın halılar döşenmiş gibi oldu ve cenaze alayının geçebilmesi için çiçekleri küreyip atmak zorunda kaldılar.» (s. 148) Yaaa...

Gabriel Garcia Marquez, rahat rahat, «Yağmur tam dört yıl, on bir ay, iki gün yağdı.» (s. 320) diyebilir, ardından da şunları: «Ondan sonra da on yıl yağmur yağmadı.» (s. 336)

Hani Nâzım Hikmet «Tükürmüşüm kafiyenin içine» der de düzyazıyla sürdürür ya destanını, söyleyeceklerini söyleyebilmek için boş verir ya kafiye, Marquez de öyle: «Tükürmüşüm sizin roman kurallarınızın içine!» dediğini duyar gibi oluyorsunuz romanını okurken.

Belli, onun için önemli olan halkının gerçeklerini halkına anlatmak; halkının anlatım zenginliğini, anlatım geleneklerini, olanaklarını kullanarak... Halkça. Biliyor ki roman denilen şey de bir kul yapısıdır; büyük bir gözüpeklikle yeni şeyler deniyor. Dilediği kadar yağdırabiliyor yağmuru; Güzel Remedios'un ölümünü anlatırken onun dalya çiçeklerinin, ağustosböceklerinin arasından yükselerek en yükseklerde uçan kuşların bile erişemeyecekleri bir yükseklikte gözden kaybolup gittiğini söyleyebiliyor; dirilerle ölüleri konuşturabiliyor... Romancının kişileri karşısında yan tutmazlığı gibi laflara aldırıyor; işte grev kırmaya, «sabotajı sabote etmeye» gelen Güney Amerikalı askerleri anlatışı: «Çok başlı bir canavarın homurtusunu andıran solukları, öğle güneşiyle parlayan havaya zehirli buhar saçıyor gibiydi. (...) Alayların geçişi bir saatten uzun sürdüyse de, bunlar peşpeşe çemberler çizerek dönen birkaç mangadan farksızdılar. Çünkü hepsi birbirinin eşiydi, hepsi aynı orospunun çocuklarıydı...» (s. 308 - 309).

Ece Ayhan gibi söylersek, «Ciddi sayfalarımız da var âbiler!» Muz Şirketi'ne karşı girilen grev hareketini anlatan sayfalar (s. 303 - 319), emperyalizmin bir sömürge ülkesinin emekçilerini nasıl sömürdüğünü, sömürü uğruna girilen iğrenç oyunların içyüzünü bilimsel eserlerin anlatamayacağı kadar güçlü, etkili ve unutulmaz biçimde anlatmaktadır. Marquez yaptığı işin bilincinde olduğu içindir ki «anlattıkları, tarihçilerin uydurduğu ve ders kitaplarına yazdığı düzmelere taban tabana zıttı.» (s. 354) der.

Marquez'de her şey bir tutkuya dönüşüyor: Yeme-içme, sevişme, ihtilâl, araştırıp öğrenme, yeni şeyler bulma... Tutkular abartmaya elverişlidir; bunun için Marquez masal öğelerine sık sık baş vuruyor; kimi yerde sanki halk alıyor eline kalemi: Efsaneleriyle, masallarıyla, batıl inançlarıyla halk sürdürüyor romanı. Ne var ki masalla gerçeğin, olağanla olağanüstünün böylesine sarmaş dolaş oluşu eksiltmiyor gerçeklik duygusunu, tersine, pekiştiriyor.

Marquez hakkında bir şey bilmiyorum; ama yalnız halkının kültürünü bilmekle yetinmediği, dünya edebiyatını çok iyi bildiği, emperyalizm - sömürge halkları konusunu derinlemesine araştırdığı belli.

«Yüzyıllık Yalnızlık» ender rastlanır güzellikte bir roman; bitince insanın üzüldüğü, «Keşke sürüp gitseydi!» dediği romanlardan.

ŞAKA

«E Yayınları»nın garip bir talihi var: Kötü kitapları çok satıyor da iyi kitapları —genellikle— arada kaynayıp gidiyor. Şaka da iyilerden.

Milan Kundera 1929 doğumlu. Şaka, 1967'de yayımlanmış, 1969'da Türkçeye çevrilmiş. Ben geçen ay okudum.

Kundera her şeye kendi gözleriyle bakıyor, gerçekte —insanî gerçekte olsun, toplumsal gerçekte olsun— kendi arasına hiç bir şeyin girmesine izin vermiyor: Ne yaygın düşünceler, ne alışıldığı için doğrunun ta kendisi gibi gelen önyargılar, ne resmî yorumlar... Böyle olduğu içindir ki sosyalizmin kuruluşunun sancılarını yaşayan Çekoslovakya'nın gerçek bir tanığını buluyoruz karşımızda; söyledikleri bunun için ilginç — daha ötesi: Öğretici. İşte birkaç gözlem:

— «O sıra bütün komünistlerde görülen hava onda da vardı. Sanki gelecekle gizli bir anlaşma yapmış da onun adına hareket etme yetkisi almış gibiydi.» (s. 145)

— «İnsanlara sevinç aşılama çalışanların, çoğunluk, en kasvetli kişiler olduğunu söyledi.» (s. 32)

— Ya Fucik için söyledikleri: «... Bütün bunları ufacık kâğıt parçalarına geçiriyor, sonra da emin ellerde saklanmak üzere bu kâğıtları gizlice, birtakım kişilerin hayatı pahasına dışarı yolluyordu. (...) Onu yazmak zorunda bırakan kendini beğenmişlik değil, daha çok zayıflıktı. Tanıksız, yapayalnız, her şeyden yoksun, kendi kendisiyle başbaşa kalan kişinin yürekliliği onurluluk ve büyük güç gerektirir. Fucik'in kalabalığa ihtiyacı vardı. Gizlice, kendine hayalî bir seyirci topluluğu yaratıyordu. Görülmek istegindeydi! Alkışlar onu yüreklendirmeliydi! Gerçek alkış yokluğunda, hayalî alkış yaratmak!» (s. 163)

— Sonra, insanî gerçekleri vermekteki ustalığı: «Ostrava mahallelerinden, tellerin arasından uzattığı güllerden, minicik yıpranmış giysileri ve umutsuz bir beklemeyle geçirdiğim uzun haftalardan kopmuş bir Lucie herhalde sevdiğim kız olamazdı.» (s. 168)

Roman, bir «şaka» sonucu, Parti'den ve Üniversite'den kovulan Ludvik Jahn'ın çileli yaşamını, Ludvik'in yaşadığı çevreleri, arkadaşlarını anlatırken Çekoslovakya'dan tarihî bir kesiti de verir. (Şunu da belirtmek gerek: Kundera hep orta tabakadan kişileri anlatıyor. İşçi yok romanında.) Kundera'nın eleştirci bakışı, zaman zaman, kötümserliğe varır. Çizdiği tiplerin hemen hepsi oportünisttir, günün havasına göre yaşarlar. Yeni kuşak dalgacıdır. Zemanek bile «Ne başarılarımız onları ilgilendiriyor, ne de hatalarımız.» (s. 263) der. Ludvik'in yargısı daha da serttir: «Bir körlüğün yerini başka bir körlük almış demek.» (s. 264) Helena intihara kalkışır. Jaroslav, sonunun geldiğini düşünür, «Devam etmenin gerekliliğini göremiyordum.» (s. 290) der. Ve bunca acının içinden geçip gelen Ludvik, «aşkın aşk, acının acı» olarak kaldığı halk türkülerinde arar mutluluğu.

Ne var ki Şaka, anlattıklarının karamsar havasını aşan bir roman; Milan Kundera, ucuz iyimserlik öğretilerine boş vermekle çok iyi etmiş; böylece, yaşadığı dönemi, ülkesini, bu ülkenin insanlarına çok iyi yansıtabilmiş. Gerçeği, olduğu gibi değil de, birtakım tasarı-lara göre bozarak anlatsaydı belki resmî yorumcuların hoşlandığı bir eser vermiş olurdu; ama gerçeği olduğu gibi göstermesi, yani sosya-lizmin kuruluşunun çok zor bir iş olduğunu, nice yanılgıların içinden geçildiğini göstermesi, sosyalizmin kuruluşuna katılan insanları idea-lize etmemesi, düşsel bir iyimserlik yerine sahici gerçekçiliği seçmesi Şaka'yı alabildiğine ilginç bir eser yapmış.

Aragon, Şaka'nın fransızca baskısına yazdığı önsözde, Şaka için «yüzyılımızın en büyük romanlarından biri», «bir şaheser saydığım bu roman» diyor.

2 Temmuz 1972.

YANARDAĞ

Ölesiye içmenin, ölesiye sevmenin romanı Yanardağ. Büyük bir roman. Ne var ki Hürriyet Yayınları'nda çıkan Aziz Üstel çevirisi in-sanda romandan söz etmek isteği bırakmıyor. Berbat bir çeviri. Ay-rica atlamalar var. Romanın yeni ve doğru dürüst bir çevirisini bek-lemek gerek. Sinan Fişek bu işe yıllarca önce girişmişti, ne yaptı, bitirdi mi çeviriyi, bilmiyorum. Gene de bir cümleyi aktarayım size kitaptan: «Kaç şişe geçmişti o günden bu yana?» Hadi, bir cümle daha: «Kadın dediğin ne anlar sarhoş yaşamanın öneminden?» Bu son: «Kişinin öz ruhuna sahip çıkamaması, onun her gün biraz daha ölmesine seyirci kalması ne korkunç şey. Belki bu akşam ruhum ru-hunu teslim etti.»

hapisane şiirleri

can yücel

1

Bi sağ yanıma yattım, geçti beş yıl
Bi de soluma yattım, etti mi on!
Hadi kalk, dediler, bitti bu fasıl!...
Hay allah kahretsin, uyanamıyorum!...

2

Bugün Ondokuz Mayıs,
Mayısın Ondokuzu!
Sen ey Türk istiklâlinin koruyucusu,
Sen ey ülkemizin geleceği,
Ulusumuzun gözbebeği,
Sen ey demir parmaklıklarda barfiks yapan,
Ranzalarda perende atan
Sportmen ve kahraman Türk Gençliği,
Onünde senin bütün Kilit-bahirler açık
Ama her zaman Samsun'a çıkılmaz a,
Bu sabah da avluda volta atmağa çık!

3

Biliyor dostlar benim volta atmaktan hazetmediğimi,
Matrak olsun diye çağırıyorlar yanlarına
Başımla Aah deyince ben, gülüşüyorlar.
Sonra bir Veysel Karanî edâsıyla
Yeniden düzlüyorlar yola,
O helâyla orta-kantin arasındaki tam yirmi iki buçuk adımlık
kervan yoluna.
Ben de kemal-i tâzimle su döküyorum arkalarından...

Dışarda da biraz böyleydi zaten
Aptesten çok namaz kılardı bizim ihvan.

4

Tam bir yıl oldu bugün, bu şerefli uğraşa başlayalı.
Şu âna kadarki sicilim, eh, oldukça başarılı.
Ama bu, benim kişisel yeteneğimden çok,
Toplumca hapse düşkünlüğümüzden olmalı.
"Asker Millet" diye bilinirdik 12 Marttan önce,
Şimdi ise, yediden yetmişe, hapisâneciyiz milletçe.

5

Bâd-i sabâ ranzaların altında
Patlamış pabuçlarla tokyolara
Siftinirken badi badi,
—Bu gidişle cami olur sonunda bu cezaevi!—
Baktım ki secdeden doğrulan ihtiyara,
Yetmişinde değil sanki,
Presten yeni çıkmış bir çivi!..
Neylersin, mahkemece çakılmış duvara
Saltanatlı Eruh aşiretini reisi,
Başında halâ eski kasketi...
Ve her gece böyle sabahlara kadar
Bir çekiç gibi inip kalkan çenesiyle
Mıhladıkça tahta göğsüne, omuzlarına
O kapkara ettehiyatüleri,
Allahın emri, Hükûmatın kavliyle
Çivi çiviği söker sanıyor fıkara!

6

Hiç durma, Can, sök gözlerinden
O sinsi sinsi büyüyen nergisi!
Ondan geliyor bu başdönmesi...
Pekiy ama nedendi öyleyse
Karanlık tellerin orda konuşurken benimle
O arkadan gelen sinsi ışığa
İkidebir başını döndürmesi?
Ondan mı acaba başımın dönmesi,
Bu açlıktan beter kıskançlık?..
Hiç durma, Can, sök gözlerinden
Bu sana yaraşmayan nergisi!
Bir bahçıvan gibi güvençli olmalı
Marksist adamın sevgisi!

Burası dipkapılı,
 Tabanı su, tavanı çemen...
 Sekiz gündür seyrandayız...
 —İkisi ağır, onbir yaralı,
 Tamamen idiot'lojik bir maraza yüzünden—
 Romatizmaya epiy yakın bişey olmalı ki romantizma,
 Küherçileli duvarlara baktıkça,
 Sevgilimle mantar toplamağa çıktığımız günler geliyor aklıma...
 Yalnız bu kadar münbit, bu kadar sulak bir yerde
 Su dökecek bir hendek veya ağaç arkası bulunmaması tuhaf...
 Diyeceğim, kapının herdaim üstümüze kapalı durduğuna bakarsan,
 Sıkıştıkça, devlet kapısına başvurmamız olağan, değil mi,
 İki saatte bir en azından ?...
 Anlatabilirsen anlat bunu piç Feyzullah'a
 Helâ bekçisi değil ya, kendisi şerefli bir gardiyan!
 Siz hep kendinizi düşünüyorsunuz, diyor haklı olarak,
 Midem bulanıyor, diyor, buranın kokusundan...
 O yüzden herhalde, öğlenden beri görünmediydi;
 Hal kalmamış hiçbirimizde,
 Saat hiç yoksa yedi,
 Bir yandan sıcak, biryandan büyük-küçük aptest derdi...
 Sayım zamanı muhakkak gelir, açarlar kapıyı, deyince ben,
 Başoğlu kocaman bir tırtıl gibi kıvranıp durduğu yerden,
 Hayatta hiç bu kadar sayılmak istememiştim, dedi.

İdiot: Fransızca alık. Okunuşu idio

Sayım: Gardiyanların akşamları gelip, mahkûmları sayıp, "Allah kurtarsın" diyerek koğuş kapılarını kitlemeleri töreni.

Haziran temmuz külü şubatsılıkla soğuyan yaz,
Belki de bir ana/avrat çeçen sürüsüydü;
Yanıbaşımdaylığın — delirdim mi ne — bitirim çağ süsüydü;
Yalnızlık, geleceklerin dikenli çomağını hiç yonmaz.

Niye olmazmış — hele şuncacıkta — çalakalem yalnızlık?
Kum toz küf pas ve leş yapayalnız değiller mi?
Onlara simtinen çöl böbürün öğürü;
Ağaç ağacalığın soycalığı — susuverin — ormana yazık.

Bir sağın adaş dedi ki geçenlerde:
Kardeşcağzım, bırakıver yahu şu cıgarayı!
Evet, öyle yaptım, adaşımla açtım arayı;
Tutkum tütünlerde değildi ki, o sineksi çeçenlerde...

Gözük.

saygı

ismet zeki eyüboğlu

Değerler dizisinde önemli bir yeri vardır saygının. İnsan düşünmeye, düşündüklerini yazmaya, yaymaya başladığı dönemden beri saygı bir değer olarak nitelenmiş, insan davranışlarının önemlilerinden biri diye yorumlanmıştır. Saygının karşısı saygısızlıktır. İnsan, saygının ne olduğunu, neden dolayı bir değer niteliği taşıdığını bilmezince kendinden uzaklaşır, yalnız saygısız olmakla kalmaz, ölçüyü de aşar, kendi varlık sınırları dışına çıkar. Bütün uluslarca, düşünürlerce, aydınlarca bir değerdir saygı, önemli, köklü bir insan değeri. Yalnız insanda olur da ondan, insan değeri, denir saygıya. İnsanla ilgili, insan varlığı ile bağlantılı, özlü bir değer.

Saygı bir uygarlık varlığıdır ayrıca. Uygar olan yerde, uygar kişide, uygar toplumda olur saygı. Saygıya gösterilen sevgi, verilen önem uygar olmakla bağlantılıdır. Uygar olmayan bir kişide, bir toplumda saygı da gereği gibi önemsenmez.

Bu konuya neden geldim dersiniz son yazın olaylarından diyeceğim açıkça. Bir «edebiyat esnafı», ya da «edebiyat particiliği» türemiş ülkemizde. Bakıyorsunuz biraz ün yapan, toplumda ilgi çeken bir yazar, bir çizer alıyor eline kalem yazıyor ağzına geleni. Büyük büyük yargılar veriyor. Kendine olan güveni, sevgiyi sarsan yargılar bunlar. Yazarlığı ile, tutumu ile ün kazanmış, toplumda bir yer sağlamış da bu yerin değerini, önemi bilmiyor. Kendi yetki sınırları dışına çıkıyor, yargıç gibi yargılamaya kalkıyor okuyucuyu. Onu etkilemek istiyor, kendi gibi düşündürmek, kendini bir ölçü olarak benimsetmek istiyor. Daha okuyucuya sunulmamış bir yazıyı, bir yapıtı göklere çıkarıyor, radyoda, televizyonda boy gösteriyor, gazetelerde, dergilerde açıklamalar yapıyor, bildiriler dağıtıyor, konuşmalar yapıyor. Sözün kısası gerçek bir aydına yakışmayan ne varsa yapıyor. Saygısızlıktır bu. Kimsenin okuyucuyu etkisi altına almak, onun değer duygularını önyargılarla çizgisinden saptırmak hakkı yoktur. Oku-

yucuya sunulmamış, okuyucu önünde kimliğini ortaya koymamış bir yapıtı övmek, göklere çıkarmak saygısızlıktır. Kendine karşı da, yapıta karşı da, yazara karşı da, özüne sözüne karşı da. Doğu işi derler buna. Bir yapıtı bir kimse beğenebilir, okuyucuya sunulmadan önce kendi okuyabilir de daha yayımlanmadan okuyucuyu şaşırtacak nitelikte yargıda bulunamaz. Bulunursa kendine eder, başkalarına değil.

Kimse alınmasın, gocunmasın, tedirgin olmasın söylediklerimden. Belli bir kimseyi, belli bir olayı gözönüne alarak yazmadım bu yazıyı. İçinde bulunduğumuz durumun genel çizgilerini, yönünü belirtmek için yazdım. 1950 kuşağı dedim de kimileri kızmış, gücenmiş, adını duymadığım yazarlar, ozanlar çıkıvermiş ortaya, bana çatmışlar. Oysa ben onların varlığını bilmek şöyle dursun, dünyamızın neresinde olduklarını bile duymamış, görmemişim. Neyse ne onlar önemli bence, ne yazdıkları, çizdikleri. Kendilerinde bir değer varsa bu «kuşak» olmakla değil, ortaya bir düşünce ürünü, sanat yapıtı koymakla gösterilir, öyle düşünüyorum ben. Evet 1950 kuşağı boştur, başarısızdır, düzensizdir, dağınıktır, sözün kısası bir «edebiyat esnafı»dır, «edebiyat partisisi»dir. Belli bir topluluk oluyorlar, kendileri dışında kimseyi görmüyorlar, içinde bulunduğumuz düşünce ortamını kendi çevrelerinden oluşmuş bir dernek sanıyorlar. Başarılı bir ürünü de yoktur bu «edebiyat esnafı»nın gerçekte. Bir bakın bu övücü, yerici-lere; ellerinden yararlı bir iş çıkmış mıdır? Bilmedikleri, öğrenim alanları dışında kalan konularda yetkili olmaya istekli göründükleri besbelli bunların.

«Edebiyat esnafı»nın en açık örneği şu «ödül dağıtma kurulları»dır. Belli «inceleme kurulları» vardır. Birtakım «demirbaş yazarlar» toplanır, kendilerine gönderilen yapıtları okur, ödüllendirirler. Saygısızlığın biri de budur işte. Kırk tarakta bezi vardır bu «demirbaşlar»ın. Haftada birkaç yapıtı okumak, belli bir yerde görev yapmak, ısmarlama yapıtı yazmak, açık oturumlar düzenlemek, radyoda, televizyonda boy göstermek, günlük gazete yazarlığı yapmak. Peki bu «demirbaşlar»ın günleri kaç saattir? Yirmidört saatlik bir zaman süresi içinde bu işler olmaz.

Bu tutum bizde Divan yazınıyla başladı, Tanzimat döneminde en belirgin niteliğini kazandı, günümüzde «edebiyat esnaflığı», ya da «demirbaş meddahlık» olarak sürüp gidiyor. Bir bakın Tanzimat yazarlarına birbirlerini göklere çıkarmaktan başka bir iş çıkmış mı ellerinden? Nerde o Tanzimat döneminin «şair-i azam»ları, «edib-i muazzam»ları, «dahi»leri? Ne kalmış onlardan, kimin belleğinde birkaç dize var o «muazzam» ozanlardan? 1950 den sonra Türkiyede şiir, öykü, roman gibi sanat ürünleri sudan ucuz yelden geçersiz oldu. Çünkü ozanın, öykücünün, romancının bir başka görevi daha vardır ken-

dince. Şu «edebiyat esnafılığı», şu «demirbaş ödül kurulu üyeliği». Bu görevler ister istemez onları «edebiyat meddahı» yapmıştır. Büyük gazetelerde romanlar çıkıyor, uzun mu uzun. Önce övgüsü yapılıyor. Romancının boy boy fotoğrafları basılıyor, yayımlanacak yapıtından seçme örnekler (!) veriliyor, göklere çıkarılıyor. Sözün kısası «edebiyat esnafı», «edebiyat meddahı» kendi görevini yapıyor, okuyucu etki altında bırakılmak, değerlendirme gücü sınırlandırılarak önyargılarla baskıya alınmak isteniyor. Sonra roman, öykü neyse yayımlanıyor. Bir de ne göresiniz «kötü» sözü yetmez onu nitelemeye. Bugüne değin övgüsü yapılan, göklere çıkarılan da başarılı olmuş bir yapıt okumadım ben. Övülenler boyuna kötü, başarısız çıkmıştır. Gerçek «değer»in övgüyü, okuyucuya sunulmadan göklere çıkarılmayı, «edebiyat esnafı»na, «edebiyat meddahı»na görev vermeyi gerektiren bir yanı yoktur. Değer bir gerçek olursa saklı kalamaz, kendiliğinden çıkar aydınlığa.

Saygıdan, sevgiden yoksundur böyleleri. Kendilerine gösterilen ılığiden, yakınlıktan, sevgiden yüreklenerек atılırlar ileri. Sözlerinin birer genel yargı olacağını, öyle bir geçerlik kazanacağını sanırlar. Gerçekte öyleleri karşındakini değil de üstü kapalı olarak kendilerini överler. Övülmeyi, göklere çıkarılmayı severler. Yoksa başkalarını övmeleri bir «görünüş» olmaktan öteye geçemez. Övülmeyi sevdikleri için, övülsünler diye överler. Başkalarını övmek, övülmek istemenin bir görünüşüdür onlarda. Onların «esnafılığı», «öv beni öveyim seni, öveyim seni öv beni» biçiminde özetlenebilir ancak. Bu «edebiyat meddahılarının, bu «edebiyat esnafı»nın büyük kötülüğü dokunmuş gençlerimize, yazınımıza. Onların övgülerine kapılarak niceleri kendilerini gerçekten sanatçı sayıp dökülmüş Ankara asfaltına.

«Edebiyat esnafı» günün adamıdır. Onun belli bir görüş açısı, belli bir düşünce düzeni yoktur. Onun işi «edebiyat ticareti»dir. Yemişin iyisini gösterip çürüğünü satan işportacıya benzerler. Bunların büyük büyük görevleri de vardır ayrıca. Üniversitede görevlidir kimi de. Ancak «esnafılığı» daha parlak bulurlar nedense. Aramızda yaşar böyleleri sinsiçe, gelecek çıkarını gözetircesine. Birkaç ay önceki Türk Dil Kurultayı'nda gördüm böyle birkaçını. Kendini seçtirmek için nasıl da kıvrılıyor, şuna buna güler yüz gösteriyor (gerçekte yılmışır), önünde burnunu yerlere sürercesine eğiliyor, insanlığını ortadan kaldıracak ne varsa yapıyor, yönetim kuruluna seçileyim diye. İş karıştıya geçince büyük büyük yazılar döktürüyor dergilerde, gazetelerde. Kurultayda eğile eğile bükülen belini dik tutmak için içten alçıya almıştır kendini, kim bilir, olur ya. Dilci değil, uzman değil, bütün ayrıcalığı okur-yazar oluşunda. Bunu bilmeden bir de kalkar dil uzmanı geçinir, bilgin geçinir. Öte yandan döner övülmek şöyle dursun ele alıp okunmaya bile değmeyen yazıları, yazarlarını göklere

çıkartır. Bu, bilmeyenlerin, ona karşı duydukları saygıyı sömürmektir açıkçası.

Bugün yazarlar, öykücüler, ozanlar, aydınlar, düşünürler çoktur yurdumuzda görünüşe göre. Gerçekte öyle değil. Belli bir kuşak bir öncekini bilmiyor. Ozan, kendinden önceki dönemlerin şiirini, yazar dünyasını bilmiyor. Verimsizlik, sıklık burdan başlıyor işte. Bugün XVI. yy. Alman yazını bilmeyen iyi bir Alman ozanı, yazarı, XVI. yy. Fransız şiirini bilmeyen iyi bir Fransız ozanı, yazarı bulamazsınız da elli yıl önceki şiirimizi, yazınımızı bilmeyen sürü sürü Türk ozanı, Türk yazarı bulursunuz. Bu kuşak «kopuk kuşak»tır. «Edebiyat esnafı», «edebiyat meddahı», «demirbaş ödül kurulu üyeliği», «edebiyat particiliği» işte bunların elindedir. Bunların büyük kötülüğü vardır yazınımıza. Yeni yetişmekte olanların yolunu saptırır, düşüncede karmaşa yaratırlar da ondan. Ödül verdikleri yapıtların gerçek birer değer olduğunu sanır, aldanır gençler, yeni yeni yazın alanına çıkanlar. Onlar ne Batıyı bilirler yeterince ne de Doğuyu. Onların belleklerinde belli adlar vardır, bütün bilgileri de odur ancak.

şiiirler

●
halil ibrahim bahar

NE

bir ikindi ışığında
şu küçük pencereden gördüğüm ağacın gövdesi
hangi yaprakları taşıyor
dallarına hangi kuşlar konmuştur
hangi güneşe dönüktür çiçekleri
anlar mıyım bir bardak şarapla
bir elma bir salkım üzüm
ya, da bir dirhem zıkkımla
bütün sıkıntım
bundan geliyor
bir iyice bakıyorum
ne ağaç var gördüğüm
ne pencere
ne ağaç gövdesi ne kuş
güneş mi dediniz
anlamadım
deyip
yazılmıştır bu

ARKASI

kurtuluş yok gözlerimden
ey dilsiz çılgınlıklar
bir gölge gibi dolaştığım kimsesizliğin ikindi patikaları
ısrırgan otları çalılıklar yırtılmış gazeteler
gün artıkları
çakır dikenleri dik bayırların yamaçların

okunmayan eskimiş levhaları
çıkamaz sokakların kör pencereleri
iki elin kaçamak buluşması
hangi dünyanın simgesiye uzaktan ince mavi dumanları görünen
yaşamadıklarımın göçebe çoban kulubeleri
issizlikler
sonbahara savrulan kestaneler
okula doğru kızların ateşlediği ahşap yürekler
alabalık çağrışımları
küçük akarsular kayın ağaçları dereler
gözlerimden kurtuluş yok
biliyorum ben bunu da
siz de bilirsiniz ki
her şey yerini bulacak
ve unutulmuş bir yüz olarak kalacağım
sarp kıyılarında bu günbatımı denizlerinin
anılar kitabı
iki üç satırlık bir önsözdür
arkası boşluk
kimse çevirmesin sayfaları

REÇİNE

bin güçlkle uyandım kış uykusundan
eklemlerim kaslarım
katılaşmış
at koşturan haritalar sancılardı yalnız
kapalıydı daha umudun penceresi
karanlık karaydı sızıyordu daha aralıklarından uyanışın
ağır bir reçine gibi
yapışarak duyguların düşüncelerin parmaklarına
her şeyin can çekişmesiyle
safalarına koca kitapların

bin güçlkle gerindim
oynattım üstüme yığılı taşı toprağı
kör baltayla yonttum bunalım kabuklarını
birden kuş sesleri
birden filizler çiçekler sabah güneşinde
birden giyinip kuşandım
kapkara giysilerimi
bir ölüm töreninde bulunmak için

GÜN

sabah yalnızlığa uyanış
çay saati ülser
ıslak yosunları taş basamakların
gazeteler seks cinayetleri yüksek yüzdeli tahviller
apartman katları doğuran banka inekleri
kuşluk ağır ağır tırmanmak kafdağı bir yokuşu
öğle bir gölge araştırması türlü sorunların kangreni
defterden silinmesi saçları at kuyruğu her hangi bir aytenin
ikinci tez geçen sağnaklar solunum tıkanması
akşamsa dönüşüdür çok ağırlı eklemlerin gayrimenkul hüznülerin
gece kulak çınlaması
muallanın bir uçuruma yuvarlanması
kara haberler
belâ sessizliğine bir adım bir adım daha
karanlığın besleyicisi
çabuk tükenen
is üretim mahzeni mumların
yakılması
karıncagöz uykunun
eşek dikenli kadifesiyile
yekvücut yatılmasıdır
nokta

DEĞİŞİM

sana denizi anlattım
sonu olmayan bir masal gibi
konup kalktı martılar beyazlıklar
sevindim
küçük dalgalar köpüklerle
açıkta bir balıkçının
öyküsünü lüferlerini benden dinleyince
bir şiirin kendisiydin
batı kızıla boyanırken
anladım
gözlerindeki eşsiz parıltıların
bir güzellik başlangıcı olduğunu
birlikte bakınca
şu bildiğimiz deniz
gerçek bir deniz oldu
ayaklarımızda
batmadan yürüyüp gittik elele
üstünden bilmediğimiz karşılara doğru

amatörlük, profesyonellik ve amatörce iki çalışma

afşar timuçin

Kafayla ilgili işlerde amatörlük profesyonellikten çok daha verimli. Amatörlük sevgi işi. Ağız bir karış açık deli âşıklara benzer amatör; gönlüne söz geçirirse, bu hep alan ve hiç vermeyen, hiç vermez görünen işi silkeleyip atacak, rahat bir soluk alacaktır. Profesyonellik, dış zorunluluklara bağlı, özellikle yaşama kavgasına bağlı. Bu yüzden, çok zaman biraz yorgun, biraz asık suratlı, biraz da çok bilmiş bir adamdır profesyonel, zaman zaman öyle bir kendini satar, öyle bir sevimsizleşir ki, bu koca kişi, bu başarılı kişi, bu ünlü kişi şu anlamsız budaladan başka biri olmalı, deliler gibi. Bir gün bir de bakacaksınız ki hiç biri bir işe yaramıyor yazdıklarınızın. Olsun Bir romansa yazdığınız, o sizin boynu bükük romanınız falanca yayınevinin isteği üzerine yazılan sekiz yüz sayfalık bir üçkâğıt romanından çok daha iyidir, çok daha değerlidir.

Profesyonellik eninde sonunda varacağımız yer, çıkmak zorunda olduğumuz alan. İnsan amatörlüğü yürür yürür, bir de bakar ki profesyonellik denen panayıra gelmiş. Amatörlükten geçmemiş profesyonellikler de var. O panayırın kuralları içinde doğup büyümüş olanlar var. Bana kalırsa, profesyonellik uzun süren bir amatörlüğün sonucu olmalı, hem de amatörlüğün kurallarıyla belirlenmeli. Nice profesyonellikler vardır, amatörlükten daha amatörce. Nice amatörlükler de vardır, acı acı profesyonellik kokar. Bakarsınız, adam yirmi romanıyla amatördür, çünkü romanını romanı için yazıyordu, romanından başka bir şey için, örneğin ün için, para için yazmayı düşünmeden. Bizim en büyük yazarlarımız oldu, hep amatörce yazan, hep amatör kalan. Yazdıkları, yalnız ve yalnız yazmak için yazmış olan bir yüreğin güzelliklerini taşır. Bu yapıtlar gününde para getirmiş de olsa, getirmemiş de olsa, insanı imrendiren yetkinlikle-riyle profesyonel yapıtlardır.

Kunduracılıkta amatörlük pek sökmez ama, bilimde, düşünce-

de, sanatta amatörlüktür önemli olan. Kaldı ki, kunduracılığın bile amatörce bir yanı vardır. Kunduracı, bu da benden deyip öyle bir yapma gül takar ki mor terliğin üstüne, şaşıp kalırsınız. Kim ne derse desin, en yüce yapıtlar en büyük amatörlerin elinden çıkmıştır. Biz amatörlük deyince, yaşı geçmiş ve bir baltaya sap olamamış meraklı beceriksizleri aklımıza getiriyoruz. Kırk yedi yaşında tohumluk bir genç şairin hâlâ on sekiz yaş duyarlıkları taşımaya kalkan aşk şiirleriyle amatör çalışma dediğimiz, yok olsun öyle çalışma, yok olsun öyle amatörlük. Gerçek amatörlük, profesyonelliğin ruhudur.

Şu ara, amatör çalışmanın en güzel örnekleri arasında sayabileceğimiz iki yapıtla karşılaştım. İkisini de anlatayım.

Folklor konusunda yazılarıyla tanıdığımız Mahir Şaul arkadaşı-mız bir akşamüstü elinde kalın bir kitapla çıktı geldi. **Boğaziçi üniversitesi halkbilimi yıllığı 1974**. Koca bir çalışma. Gönlünde karşılıksız sevinçler taşımayan insanların becerebileceği iş değil. Kocaman iki yüz sayfa. Bu iki yüz sayfada çok önemli incelemeler var: Türk masallarında «heter» tipi; Çocuk oyunları ve tekerlemeleri; Folklor ve plastik sanatlar arasında dinamik ilişkiler; Muradoba'da din; Nazar, nazarlık ve ilgili büyülu işlemler, 1973 Türkiye folklor bibliyografyası. Yerinizde olsam, bu kitaptan bir tane edinirim. Koca koca müdürlerle, müdür yardımcılarıyla, kürsü başkanlarıyla, profesörlerle, asistanlarla bile zor kıvrılır bir işi Mahir Şaul yedi gönüllü arkadaşıyla kotarmış çıkmış. Çabalarının sürekli olmasını dilerim. Mahir Şaul ve arkadaşları sürdürürlerse şu işi, elimizde her yıl çok değerli bir folklor kitabı olur.

İkinci kitap Aleksandros Hacopulos'un. **Thucydides tarihinden Periklis'in ağıt nutku** adının sınırlarını epeyce aşan bir yapıt. Bilmem, sayın Aleksandros Hacopulos'u tanır mısınız? Kendisi uzun süre İstanbul milletvekili olarak T.B.M.M.'nde çalışmış. Bir raslantıyla karşılaştık. Güzel bir sonbahar günü, fabrika adına yaraşır bir atelyenin bir odasında karşılıklı birer adaçayı içtik. Bana Cumhuriyet'in ellinci yılı için sunduğu bu kitabını armağan etti. Eğitim ordusunda yıllar yılı hizmet etmiş, siyaset alanında çaba göstermiş olan bu bilge kişi, **Thucydides tarihinden Periklis'in ağıt nutku**'nda, Önsöz'ünü şöyle bitiriyor: «Bugünkü anlayışla bu hak ve özgürlüklerin ve demokrasi kurallarının büyük bir kısmının tarihte ilk defa olarak temellerini koyan klasik Hellen medeniyetinden, Aristo'nun, Eflatun'un, Sophokles'in eserlerinden birer küçük örneği ve bu arada Thucydides'in tarih eserlerinden Periklis'in ağıt nutkunu, Cumhuriyetimizin kutladığımız «El-linci Yılı» münasebetiyle, küçük bir katkıda bulunmak üzere, bir ARMAĞAN olarak Türk Milletine sunmaktayım.»

Sayın Aleksandros Hacopulos yapıtında çeşitli ahlâk ve siyaset

konularını da tartışmış. Kitabın ilginç bölümlerinden biri, Mithat Paşa'nın Sultan Abdülhamid'e yazdığı 18 ocak 1877 tarihli mektubu içeren bölüm. Bu mektup üzerine Mithat Paşa azledilmiş ve sınır dışına çıkarılmış. Mithat Paşa bu mektubunda Padişaha oldukça ağır şeyler söylüyor, bu arada şunu belirtiyor: «Padişahıml Osmanlılar kendilerini islah ve idare iktidarını haiz olmalıdır. Usul-ü meşveretle idare olunan bir millette nizam nedir bilir misiniz?»

Sayın Aleksandros Hacıpulos'un kitabı basit bir çeviri kitabı, sıradan bir derleme değil, bazı konuları tartışan değerli bir kitap.

şiiirler

adli moran

İNANCA

toprak kokusunu yosun kokusuna
kariştırdığım gecenin köşebaşında
güzelin örümceğini çağdışına düşürdüm
tartaklanması ceza her yakınmada
eşdeğerde soydaşı hep aynı sonun

düşüşlerdeki çekiciliğin gerekli yokoluşunu
demir maskesinde tüysüz yüzünün
iç içe geçmiş aynaları dırüyor

bu görüntü durumlara yanaştım
olayımı taşıyan her yanardağın depreminde

SORULARIN KUŞKUSUZ SESSİZLİĞİNDE SOMUTA DÖNÜK SONSUZ

Büyüyünce ne olacaktı?
İşinin adamı mı olacaktı?
İşçinin karşısında mı olacaktı?
Ne olacaktı?
İşçiyle beraber mi olacaktı?
Ne olacaktı?
Adam mı olacaktı?
Bitki mi olacaktı?
Ne olacaktı?
Aşk ne olacaktı?
İşçi gibi mi sevecekti?

Para mı yatıracaktı aşka?
Ne yağdıracaktı bulutlar?
İş mi yağdıracaktı?
Güç mü yağdıracaktı?
Göç mü yağdıracaktı?
Öç mü yağdıracaktı?
İşkence mi olacaktı bütün sorular?
Ona mı
yönelik olacaktı

bütün sorular?

Topluma mı?

BİRİKİM

benim için açtığın yaralarımın benzeri
kurduğun tasarılarımın kavşağı
sardığın vücudumun telörgüleri
ağladığın varoluşumun karşılığı
doldurduğun baş kaldırmamın bandı
ayırduğun inişlerden yuvarlandığım eşitlik
tattığın dudaklarımın en sonunda bilinci
anladığın büyülenmiş sağlığımın zehirötesi
uyuduğun gözlerimin açılmış gizi
ansıduğun yalnızlığımın boş yere katılığı
çevirdiğin yunusumun dolapları
içtiğin öze inişimin zorunluğu

taşıdığın bencilliğimin donuk sakıncaları
beslediğin yaratmak kuyularının tohumları

ve konuk tenin içinde
bu geminin içinde
nuh kalabalığıyla

UYUM

Bir zaman bir güzel bir masal
Elmalar olgundu dal dal dal

Savaşa savrulan çabalar
Kahraman kefenli abalar

Dünyamsın o zaman dize gel
Sınırdaki kesilen bu engel

Bir gizde apaçık nar gibi
Her şeyde upuzun var gibi

Umacı bir etek dar deniz
İşyan kavramda bet beniz

Burada alışkı ekili
Orada ilgiler ikili

Unutma zamandan bir dilim
Bir kaşık sudaki sevgilim

Elimde bir tutam isteği
Doyurmaz ekmekten kestiği

Terlemiş suçlardan doruklar
Eylemde özleşen buyruklar

Söyleşi ölçüğü dokusal
Gerilim gene de duygusal

Genç kanı süzgeçten akan bu
Yüreği deşecek bu kan bu

Avucun yanıyor karardan
Çeşmenin başında yaradan

Kıskıvrak suçların ucu yeğ
Bak şurda ve burda biraz değ

Bu yalan büyüde bu yılan
İçine içine kıvrılan

Yırında yatağın somyanın
Siniri yaşamda mumyanın

Etinin çekirdek boşluğu
Gecenin çırpıplak soluğu

Barışa yüzüne cana dön
İstersen hiçimden yana dön

Toplamı ürünün yakarış
Bilinmez bilgelik ya barış

Öldüren vardır düş uykuyu
Abartan vardır us duyguyu

Serüven yeniden doğuş ki
Seviye tırmanan yokuş ki

ESKİ TÜRKÜ

Yağmuru koydun önüme
Kadehi de

Beni koydun önüne
Evreni de

Kaç yıl oldu sevişiriz
Şişe kırılmadı
Ne boş kaldı kadeh

Yalnız içemem
Olmazsan bir gün
Kim doldurur
Yaşamı
Elim varmaz
Yağmur önümde olsa da

Ya bir gün
Sen yok ben yok
Kim içer
Kim doldurur
Kırılır bu yağmur
Pıhtılaşır kanı

BİR YERDE AÇILAN BİR ŞEY

bu açılan yara hızlanan ışık
karanlığın karnı denizin dibi
mevsimlerin ucu tanrı karışık
döllerden açılan gençlikler gibi

tanrılar kayıyor uçurum göğse
bitmek sofrasında dişi yaşamak
bir yıldız kayıyor orası neyse
bir çentik bir yara çöken basamak

bir tanrı kayıyor bir yere dümdüz
eteği bir dizi oyuk yıldızdan
çevresi saydamdır korkunç bir gündüz
gerilen oraya hızlanan hızdan

çevirinin sorunları

atilla özkırımlı

II

«Çevirmenin daha işin başında, çeviride nasıl bir yol tutacağını, çeviri yönteminin ne olacağını düşünmesi gerekmektedir.» Bir bakıma bu, çevirinin başarılı ya da başarısız olmasını etkileyen ana sorundur.

Çeviri konusunda genellikle şu iki karşıt görüş öne sürülür:

a) Çevirmen bir aracıdır; bu nedenle, asıl yaratıcıya, çevirdiği yapıtın yazarına bağlı kalmak, yapıtı olduğu gibi aktarmak zorundadır. Buna, aslına uygun çeviri deniyor.

b) Çevirmen bir aracıdır, ama çevirdiği yapıtı kendi diline aktaran bir aracı. Bu nedenle, anlatılmak isteneni en iyi biçimde aktarmaktır önemli olan. Buna da serbest çeviri deniyor.

Yalnız hemen, bir üçüncü yolun da tutulduğunu, ortacılığın benimsendiğini belirtelim. Ayrıca sorunu salt dil açısından koyduğumuza vurgulayalım.

Bu noktada durup, önce geriye, edebiyat tarihimize bir göz atmakta yarar var. Hem sağlam bir yere basmak, hem de kavramları daha somut biçimde kayabilmek için.

Bir çevirisiyle günümüze kadar yaşarlığını sürdüren, hayatı üzerine bir şey bilmediğimiz, ama edebiyat tarihimizde önemlice bir yer ayırmak zorunda kaldığımız XV. yüzyıl yazarlarından Mercimek Ahmet bu sırrı şöyle açıklar:

Bir gün II. Murad'ın elinde bir kitap görmüş, ne kitabı olduğunu sormuş. Padişahın verdiği karşılık, çeviri anlayışı açısından ilginç: «Kâbûsnâme»dir, diye cevap verdi ve dedi ki, hoş kitaptır, içinde çok yararlı şeyler ve öğütler vardır, ama Fars dilincidir, bir kişi Türkçe'ye çevirmiş, ama anlaşılır değil, açık söylememiş, bundan dolayı hikâyesinden tat bulmayız. Ama bir kimse olsa, bu kitabı açık ve anlaşılır biçimde çevirse, tâ ki anlamından gönüller haz alsın.»

Bunun üzerine Mercimek işe girişmiş. Çeviride tuttuğu yol şu: «İşte ben hakîr de çalıştım, gerçi bu kadar gücüm yoktu, ama onun himmetinin bereketiyle Kâbüsnâme'yi Türkçeye çevirdim, şöyle ki bir sözü aralayıp geçmedim, aklımın erdiğince kimi anlaşılması güç sözleri de basit olarak açıkladım, tâ ki düşünerek okuyanlar anlamından haz alsınlar ve bu güçsüzü hayır dua ile ansınlar.»

Görüldüğü gibi Mercimek Ahmet oldukça serbest bir çeviri tutmuştur. Bir bakıma çeviriyi yorumla güçlendirmeye, başarılı kılmaya çalışmıştır. Ama burada asıl, II. Murad'ın bu yolu öğütlemiş olması ilginçtir. Padişah ondan açık ve anlaşılır bir çeviri yapmasını istemiştir. Çünkü amaç okunandan tat alınması, kitapta anlatılmak istenenin anlaşılmasıdır. Kısacası Türkçenin bu yolda kullanılmasıdır. Ataç, Kâbüsnâme üzerine yazdığı bir yazıda, kendi çeviri anlayışına uyan bu görüşü şöyle belirtir: «O zamanın insanları kitap nedir, tercüme nedir, bizden çok daha iyi anlarılarmış. Yanlış aramıyor, aslından ayrılmasın demiyor, 'hikâyetinden helâvet bulmak' istiyor. Biliyor ki zevk vermiyen, zor anlaşılan kitabın assısı da pek olmaz. Bir kitabı bir dilden başka bir dile çevirmek o yeni dile mal etmek, yani onun gereklerine uydurmak demektir.» (1)

Gerçekten Tanzimata kadar egemen çeviri anlayışı bu olmuştur. Yalnız unutulmamalıdır ki tefsir ve şerh XX. yüzyıla kadar bilimlerin sınıflandırılmasında önemli bir yer tutmuş, medrese öğrenimi bu ikisinin üzerine oturtulmuştur. Batıya açılmadan önce, edebiyat dışı çevirilerin hemen hepsi Arap ve İran düşünürlerinin, din bilgilerinin eserlerinin tefsiri ya da şerhi olmuştur. Edebiyatta ise daha çok İran klâsikleri aktarılmış ya da kimi değişikliklerle ve eklemelerle telif olarak sunulmuştur.

Oysa daha öncesine uzanırsanız durum farklıdır. Beylikler döneminde yapılan, özellikle Kuran çevirilerinde metnin aslına uymak ana kuraldır. Metni kelime kelime çevirmektir aslolan. Bir geleneğin sürdürülmesidir bu. Türklerin İslâmiyeti kabullendikten sonra Kuran'ı kelime kelime çevirdiklerini biliyoruz. Üstelik Arapça aslının üzerine ayrı bir renkte Türkçe kelimelerin yazıldığı çevirilerdir bunlar. Kuşkusuz bu tutumu, yeni dinin esaslarının doğru olarak öğrenilmesinin gerekliliği belirler. Ama devlet oluşmaya, yeni bir kültürü yaratmak söz konusu olmaya başladıktan sonra durum değişir. Bir kültürün tanıtılması ve yaygınlaştırılması aşaması geçilmiş; öğretilmesi, yerleştirilmesi aşaması başlamıştır. Nitekim XV. yüzyıldan sonra, neredeyse Kuran çevirisi görülmez. Giderek Kuran'ın çevrilemeyeceği düşüncesi de benimsenilir.

Uzak geçmişle ilgili bu kısa özetten, toplumsal gelişimle çeviri arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu sonucu çıkarılabilir. Toplumsal yapıya bağlı olarak kültür değişiminin söz konusu edilebileceği her dönemde, çeviri sorununun önemli bir ağırlık taşıdığı görülmekte. Tıpkı Tanzimatta da olduğu gibi.

Tercüme Odası, devlet tarafından 1832'de kurulur. «Tanzimat devrinde Ali, Fuad, Safvet Paşaları yetiştiren bu oda, sade yeni yetişenlere ecnebî dili öğretmekle kalmaz. Yavaş yavaş yeni bir dünya görüşünün, yeni bir siyâsî idealin geliştiği çok ileri bir muhit olur» (2). Bu gelişimin ilk önemli ürünü sayılabilecek çeviri kitap da Tercüme Odasından yetişen Münif Paşa'dan gelir: Muhaverât-ı Hikemiyye, Fransa hükemâ-yı benâmından Volter ve Fenelon ve Fontenel'in telifâtından (3).

İlk roman örneği ise Yusuf Kâmil Paşa'nın çevirdiği Telemak (Fenelon) adlı yapıttır. Telemak'ın seçilmesi boşuna değildir. Fenelon'un amacı, kimi siyasal ve toplumsal düşüncelerini roman biçiminde sıkmadan okuyucuya aktarmaktır. Yusuf Kâmil Paşa da bunu bilir ve aynı amaçla Telemak'ı seçer.

Telemak'ın yayımlandığı 1862'den sonra, çeviri çalışmalarının yoğunlaşmasının (4) yanı sıra, çeviri konusundaki tartışmalar da yoğunlaşır. Konumuzu ilgilendirdiği ve bize kimi ipuçları vereceği için bu tartışmalardan birisi üzerinde duracağız.

Ahmet Mithat Efendi, 1897'de Tercüman-ı Hakikat gazetesinde çıkan bir yazısında, klâsiklerin Türkçeye çevrilmesi sorununu ortaya atıp da edebiyatımızın bu yolda gelişmediğini, bunun için şimdilik çeviri sorununun önem kazandığını ve zorunlu olduğunu ileri sürünce, başlayan tartışma, yazımızın girişinde sıraladığımız iki sorun çevresinde serpilir.

İlk tepki, ikdamcı Ahmet Cevdet'ten gelir. Ona göre, hiç bir eser aslındaki güzelliğiyle başka bir dile aktarılamaz. Eğer amaç, bir dildeki kalem ürünleri hakkında bilgi vermekse, istediğimiz eseri çevirebiliriz. Gerçi birbiriyle benzerlikleri olan iki dil arasında oldukça başarılı çeviriler yapılabilmektedir, ama Batı dillerinden Türkçeye yapılacak çevirilerde başarı sağlanamaz. Üstelik Türkçe henüz bu ölçüde gelişmemiştir. Öyleyse... «Klâsikleri biz henüz tercüme edebilecek bir halde olmadığımızdan, onların bekâretini lisanımızın tevsiine kadar muhafaza etmeliyiz.»

Ahmet Mithat'sa hemen bu görüşe karşı çıkar. Konuya bu açıdan bakmanın yanlışlığına değindiği cevap yazısında, dilimizin istenen genişliğe ulaşabilmesinin ancak çeviri alanında yapılacak çalışmalarla gerçekleşebileceğini belirtir: «Boş durmakla lisan tevessü' eder mi? İlk ettiğimiz tercümeler matlûba tevafuk etmezse ikinci üçüncü def'a olarak tekrar tercüme olunur.»

Bu tartışmaya daha sonra Cenap Şehabettin, Ahmet Rasim, Necip Asım, Hüseyin Dâniş, Kemalpaşazade Sait de katılacaklardır. Ama konu çeviri ve dil sorununun dışına çıkacak, daha çok klâsiklerin yararı ya da yararsızlığı konusunda yoğunlaşacaktır (5).

Görüldüğü gibi çeviri konusunda bir zamanlar öne sürülen görüş-

ler, günümüzün sorunları olarak, üstelik çözülememiş bir durumda yine karşımızda. O yıllarda Ahmet Mithat ve yandaşları, Türkçenin yetersizliğini kabulleniyorlar, ama eskiye karşı çıktıkları için, yeni bir edebiyatın gelişimini Batıya açılmakta buluyorlar, bu nedenle de çevirinin zorunluluğunda diremiyorlardı. Aslına uygun bir çeviri söz konusu değildi onlarca. Şiiri, nesir olarak çevirebilir; giderek roman ve hikâyeyi özetleyebilirdiniz. Ama madolyonun öteki yüzü başkaydı. Eski ve yenin çatışmasıydı temeldeki sorun. Serbest çeviriye, Türkçenin yetersizliği ve hiç bir yapının aslındaki güzellikle başka bir dile aktarılamayacağı görüşüyle karşı çıkanlar, sonuçta, Batıdan alınmak isteyenlerin edebiyatımıza bir yarar sağlamayacağı düşüncesine geliyorlardı. Şu düşünce Cenap Şehabettin'indir: «Bizim Avrupa'nın klâsik âsârına muhtaç olmadığımız, onlara adem-i rağbetimizle müstedeldir, tıpkı sebze sevmiyen bir adamın muktezâ'yı bünyesi olarak sebzeye pek az muhtaç olduğu gibi...»

Sonunda klâsikler sorunu devletin işe el atmasıyla çözümlenecek, Maarif Vekilliğinin 19/VI/1943 tarihli ve 188 sayılı talimatnamesiyle görevi belirlenen bir Tercüme Bürosu kurulacaktır. Çeviri sorunu önemini korumaktadır.

Buraya kadar sıralananlar çeviri sorunuyla ilgili bir iki çizgidir. Ama çevirinin sorunları çözülebilmiş değildir. Sanki tek suçlu Türkçedir; başarısızlıklar hep gelir Türkçenin yetersizliğine bağlanır. Oysa dil bir araçtır. Ana sorun dilin nasıl kullanılacağı ya da nasıl kullanılması gerektiğidir.

Şimdi soruna bu açıdan yanaşalım.

(Sürecek)

- (1) Tercüme dergisi, c. 5, s. 27, 19 Eylül 1944.
- (2) Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi.
- (3) Daha önce, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde, askerlik, tıp ve coğrafya alanında yapılmış çeviriler görülür. Ama kültür hayatını etkileyen ve Türk aydınlarının, yabancı oldukları düşüncelerle tanışmalarını sağlayan ilk çeviri budur.
- (4) Tanzimat dönemindeki çeviri çalışmaları ve çevrilen yapıtlar konusunda, Mustafa Nihat Özön'ün «Türkçede Roman» adlı kitabına baş vurulabilir.
- (5) Geniş bilgi için bk.: Ağâh Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme evreleri.

aragon / elsa'ya şiirler

●

çeviren: said maden

I

Bütün kiliselerin yolundan sapanım ben
Yeğ tutuyorum seni yaşamaktan ölmekten üstün her şeye
Taşıyorum seni ey günlük kokusu kutsal toprağın forum şarkısı
Kanlı dizlerime bak önünde dua etmekten
Senin alevin olmayan her şeyden oyuk gözlerim
Sağırım ağzının olmayan her sızlanışa
Sen inleyince anlıyorum ancak milyonlarca ölüyü
Ayakların içindir bütün yol taşlarından acı duyduğum
Berelenmiş kollarından böğürtlen çitleriyle bütün
Omuzlarını çökertir taşınmış bütün yükler
Bütün felâketi dünyanın bir damla gözyaşında senin
Hiç acı çekmemiştim senden önce
Acı çekmek midir acımam
Bir yarayı böğüren hayvana
Nasıl kıyaslayabilirsiniz hayvansal acıyla
Üstünde gündüzün çarmıha gerildiği bu paramparça vitrayı
Sen öğrettin bana acının alfabesini
Biliyorum okumayı şimdi hıçkırıkları Hepsi de senin adından
yapılmışlar
Yalnız adından kırık adından yaprakları yolunmuş gül adından
senin
Adın senin İsa'nın çektiklerinin bahçesi
Cehennemın ateşine varıp da dünyanın suratına yazacağım adın
senin
Onun yaftasındaki gizemli harfler gibi
Adın etimin çılgılığı ruhumun yırtığı
Uğrunda yakacağım adın bütün kitapları
Adın insan çölünün bitiminde tüm bilgi
Adın ki benim için yüzyıllar öyküsü

İlâhiler İlâhisi

Bir bardak su kürek mahkûmlarının zincirlerinde

Ve bütün kelimeler şişe diplerinden bir tarladır ancak

lânetlenmiş bir şehrin kapısında

Çatlak dudaklarımda ezgilenirken adın

Yalnız adın keserlerken benim dilimi

Adın

Bütün müzik ölüm ânında

II

Bütün sözlerini dünyanın vermiş olacağım zaman sana hep

birden

Bütün Amerika ormanlarını gece göklerini biçmeyi bütün

Vermiş olacağım zaman ben sana o parıldayan gözün o

görmediğini

Bütün ateşini yeryüzünün bir gözyaşı kadehinde

Diluvyum türlerinin erkek tohumunu

Küçük bir çocuğun elini

Acılar kaleidoskopunu vermiş olacağım zaman ben sana

Çarmıha gerilen yüreği çarklara gerilen kolları bacakları

Der'si yüzülenleri işkence kütüklerinde

Bilinmez sevdaların deşilmiş mezarlığını

Yeraltı sularının sürüp götürdüğü her şeyi samanyollarını

Kocaman haz yıldızını en düşkünde en zavallıda

Boyamış olacağım zaman ben senin için bu silik görünümü

Panayırlarında çiftlerin resim çektirdiği bu silik görünümü

Senin için rüzgârlarca ağlayıp sazımın tellerini koparırcasına

söyleyip

O kara âyinini sonu yok Tapınma'nın

Lânetleyip ruhumu da yüreğimi de

Geleceğin sövüp kutsallağına sürüp geçmiş

Yapmış olacağım zaman bir çalgı bütün hıçkırıklardan

Senin dolapta unutacağın bir çalgı

Artık hiç bülbül kalmayacağı zaman ağaçlarda hepsini fırlata

fırlata ayaklarına

Çılgın bir kafada yeterli öğretilme kalmayacağı zaman bir

kâğıtbastıracağı yapmaya

Yorgunluk duyacağın zaman o sana adadığım korkunç

tapınmadan ölmeye

Artık ne sesim olacağı zaman ne karnım ne yüzüm ne çivilere

yer kalmış ellerim ayaklarım

Bütün sözleri insanoğlunun kırmış olacakları zaman camlarını

parmaklarımda

Ve dilim ve mürekkeğim kupkuru kesileceği zaman bir deney
istasyonu gibi gezegenlerarası füzelerin
Ve arkalarında bırakmayacakları zaman denizler tuzun o
köreltici beyazlığından başka hiç bir şey
Öyle ki güneş susuzluktan kavruluncaya ve ışık gidip gelinceye
kadar o tuz billûrları döşemesinde
Şist söndürüp şekilsiz gökkubbesini varlıksa tüketmiş olunca
bütün değişimleri en sonunda
Senin için yaratacağım gülü

III

Bilir misiniz ay-gülü siz
Bilir misiniz zaman-gül ne
Nasıl da benzeşirler ikiz
Yansırılar da birbirlerine
Durgun suda ayna yerine

O yadsıma ve tuz karması
Acı-gülü bilir misiniz
Yükselme alçalma arası
Yağmur sonu kuşağınca siz
Açan gülü denizde sessiz

Nedir çizmelerle pazarda
Satılan düş-gülü ruh-gülü
Oyun-gülle ezgi-gül ya da
Savunulmuş sevdalar ölü
Unutulmuş adımlar gülü

Korku-gül ne bilir misiniz
Bilir misiniz gece-gül ne
Boyanmışa benzerler ikiz
Ses boyanmış gibi ağza ve
Sarkar gibi dalında meyve

Yücelttiğim bütün gülleri
Seçtiğim bu gülleri bütün
Yarattığım bütün gülleri
Ey dil boşunadır övdüğün
Karşısında gördüğüm Gül'ün

IV

Daha şiir diliyle konuşuyordum ki ben
Bir de baktım yavaşça uyuyuvermiş meğer
Yeşil mersinler altında kısılmış bir fener
Ömür kovuğumuzda bir ev gibi gölgeden

Yanağı ilkyazına kavuşmuş dinlenişin
Ey bir yelken düşüne konmuş ağırlıksız ten
Gözleri bir gök olmuş yıldızlar saatinden
Derisi bir barınak olmuş genç bir kan için

Aklanına dönüyor masallarının işte
Kapıldığı kimbilir ne uzak simgeler var
Balodur bunlarsa hep ve kızaklardır ve kar
Geceyi tapılası kollarına çekmiş te

Görüyorum kımıldar eli Ve ağzı Demek
Duruşu tıpkı sessizliğin ilerlemesi
Bütün çocukluğuyla kaçmaksa neyin nesi
Adımlarıma yasak gizli bir ülkeye dek

Yalvarıyorum kendi adımıza sevgilim
Öldürücü ve çılgın kıskançlığım adına
O seçtiğin eğimin gitme çok uzağına
Titrek bir söğüt gibi yanına dinelmişim

Gözlerinde uykuyu görmek ölümden beter
İçim içimi yiyor dinlediğim yürekten
Sevgilim dur sevgilim düşünde yolunda sen
Bilincini ver bana harika acımı ver

V

Uyudun mu sen kollarımda sallayabilirim ruhunu hep böyle
Tuttum işte seni kadını sen de beni bırakıp gitmedin öyle
Kapalı kollarımda nasıl hafif uyursun hafif soluğunla hem
Koyup gitmedin beni bir düş uğruna yaşamadın o düşü bir dem
Öyle hafif ki korkardım en ince soluğun alıp götürmesinden
Kollarımı kenetliyordum korkarak ruhunun kaçırmasından
Sense koyup gitmedin beni sevgilim benim kollarımı ruhumu
Hep kapalı kaldılar senin çevrende aldılar bir halka durumu
Nasıl da nasıl da hafifsin âh öyle sen o çocuksu uykunda
Kendini bir güvenle tehlikelerine kapıp koyveriyorsun da

Hafif soluğu ömrümün tatlım benim başucunda kalbim çarp-
madan
Hep saklasam seni hep öyle baksam sana gecenin içinde
hayran

Alışık çizgiyi görüyorum tavanda yavaşça gelen çizgiyi
Şafağın parmağı ağzında başlatmadan kumrular daha ezgiyi
Üstünde kımıldadığımız loş çarşaflar gibi hâlâ solgun beyaz
Kuğurma perdelerini yarıyor güvercinlerin biraz biraz

İnsan sesleri doluyor odamızdan içeri derinden derine
Bir pencere kanadının çarpışı Ülkesine kavuşan gün yine
Asfalt adımlarla Sokağın tekerlerin frenlerin keskin sesi
Çöp bidonlarının boyuna sallanması boyuna silkelenmesi
Sonra her şey gerinip boğuluyor sönüyor bir öksüren var yalnız
Yok bir şey başkaları ne durumdaysa biz de şimdi o durumdayız
Ödenmesi gerek bir haraç gibi mutsuzluğu paylaşıyor herkes
Ama bizim mutluluğumuz bir şarap ki hiç kimse tatmadı bir kez
Bense alıştıramadım gitti bu mutluluğa bir türlü kendimi
Titriyorum onun üstüne hergün bu saatlerde gün yükseldi mi
Böyle bu şimdiyedek sensiz başlamış denilemeyecek olan gün
Gün öncesi bu ıssız gün bu tıpkısı düşünceden önceki düşün
Ertesi gün olsa da bu gün eninde sonunda bir ayrıntı ancak
Ve aşk hergün büyür boyuna kenardaki bir çentik gibi büyür aşk
Zaten nedir aşk dediğimiz şey daha yolun başındaki aşk nedir
Ona ki bütün işi gözlerini kocaman açmanı seyretmedir

Cimri sonuna kadar sıkmayı ister kollarında hazinesini
Düşünmez yazgısına başka sonucu duymaz başka bir esini
Onun gibi apaçık görüyorum kendi yazgımın yüzünü ben de
Altın ey kollarımda tuttuğum altın aydınlanan kuşluk vaktinde
Ne mutludur o insan ki uyur gerçekleştirir de kötülüğünü
Bir cimrilik başyapıtı çıkaracağım ölümümden ben de son günü
Hayranlıkla kendinden geçmiş bir insan gibi gireceğim geceye
Ben nasıl olduğunu bilmezken kalkışmasınlar şöyle söylemeye
O da anlamadı gittiğini Yaşamım bir sırçadan köşk oldu ancak
Gözüm açık ölürüm ben aşkı nasıl tattırısam hep göz açarak
Ah dün değil onun hep karşıma geldiğini görüşüm böyle benim
Onu görmek son iki canlı parmağımla koluna değmek isterim
Yalnız doruğa varma gücü kalmış bir adam gibi tıpkı canında
Ki duyup dizlerinde son adımları düşer uçuruma ânında
Ve yapılıp edilmediyse bu görev hiç bir tanrı adına eğer
Az sayılmaz yüreğinin durduğu dorukta onun ulaştığı yer

Ve yalnız işte o zaman ben senin —ki sen olacaksın ilk gören—
Gözlerimi rahatça kapatacağım aydınlığa senin için ben

VI

Hep söylendi bu dizeler gece boyunca
Sinekler gibi döndüler kafamda yer yer
Dolandılar ağızımda hep o sinekler
Ve beni yalnız koydular hava solunca

Kör bir uyku aynasıyım ben işte ancak
Bir sen vardın uykusuzluklarım sürerken
Bu kopuk sözler yenilendikte bir sen
Bir sensin uyanış düşlerimde kalacak

Bu çözülen sözcükleri neydi bağlayan
Neydi veren onlara bu alkol tadını
Bu gizli kitap okunan okul tadını
Yankının bir ıtır gibi silindiği an

Hecelediğim zaman öyle güzel giden
Bölümleri nasıl koysam şiire derdim
Tutmak isterdim aklımda öyle titredim
Hep aynı başlangıca dönerdim yeniden

İçimde bir uçurum bıraktı geriye
Mavi bir kuş gibi uçan şey o şiirden
Kendine uyak arayan bir uyağım ben
Açılan bir el gibi yağmur var mı diye

Ama bir şey bir şey var ki iyice kesin
Oydu canevimde bir müzik uyandıran
Geçenin tutturduğu ezgiyi andıran
Ve çıkar gibiydi yarasından yüreğin

Tan bu gölgeleri şarkılardan sildi mi
Bir bir dağıldılar mı güneşin eliyle
Gündüz içerimde yıkar ışık seliyle
Senden söz açtıklarına değgin bilgimi

şiiirler / salvatore quasimodo

●
çeviren: gürkal aylan

OZAN HAKKINDA

Günümüzün önemli ozanları arasında gelen Salvatore Quasimodo 1901'de Sicilya'da doğdu. Mühendislik öğrenimi yaptı. 1938-40 arasında **Tempo**ya yardımcı editör oldu. 1941 de Milâno, Giuseppe Verdi Konservatuarına İtalyan Edebiyatı Profesörü oldu. Musolini yönetimi sırasında anti-faşist hareketlerinden dolayı hapse atıldı. 1953 te Dylan Thomas'la birlikte Etna-Taormina Uluslararası Ödülünü, 1959 da Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı.

1930-1938 yılları arasında Quasimodo Hermetik şiir ekolünün önderliğini yaptı. Bu ekolün kökü Fransız simgecilerine uzanıyordu. Dili coşkusal bir biçimde kullanıp direkt bir etki yaratma amacını güdüyordu bu ozanlar. Yalnızca bir süs değildi şiir dili, onlar için. Yaşamı anlatan birşeydi. Poesia pura, yani imge çağrıştıran nesne.

Savaşla birlikte Quasimodo'nun şiiri, savaş zamanı İtalya'sının değişen insanını, moral yaşantısını konu aldı. İnsanın durumunu, tarihini, yıkan, ezen evrendeki yazgısını anlattı. Utancı, gururu, yitik sözcükleri, sürgünü, şiddeti anlattı.

MEKTUP

Sokaklarda kol gezen bu sessizlik,
ölü yapraklar arasından
sürünerek giden, yabancı bayrakların renklerine
tırmanan zoraki esinti...
gök başka bir günün ardından kapanmadan önce
sana birşeyler söyleme isteği belki,
belki de en büyük kusurumuz:
yani eylemsizlik... Yaşam değil bu,

yüreğin bu ürkünç gizemli vuruşu,
bu acıyı; yok, yok, yaşam değil,
ölümün çiçek çiçek açtığı kanın bir oyunu.
Oy sevdiğim, canım benim, kurşun
delikleriyle dolu duvarını süsleyen
güzel ıtır çiçeğini anımsıyorum senin.
Ölmek, hattâ aşk uğruna ölmek,
artık bizim için bir
avuntu olmaktan çıktı mı yoksa?

DENİZİ DUYUYORUM YİNE

Çok geceler yeniden sesini duydum
denizin, hafifçe kabarıp yumuşak sahile düşüşünü...
Boğulan bir ses, bir yankı vardı kafamda,
bir zaman tortusu belki; ve de martıların
sürekli çığlıkları: Nisanla
ovalara yayılan kulekuşlarının
çığlıkları. Sen,
o sesinle, yine yanıbaşımıydın;
ne olurdu, ne olurdu sanki
benden de sana bir anı yankılanıp gelseydi,
kara suratlı okyanusun mırıldanışı gibi.

TAM İNSANSI ZAMANDA

Koyu ışığın esintisinde yatıyor,
kumrular çağından kalma sevdiğim.
Yaşayanlar arasında yapayalnız,
sulardan konuşursun, yapraklardan, benden,
sesin avutur çıplak
geceyi, parlak ateşler
ve sevinçler kuşanmış.

Güzellik aldattı bizi, yiterek
her biçimden, anıdan,
sönüp gitti, anıdan,
iç görkemleri yansıtan.

Kanının derinliklerinden, hiç
bir acı duymadan doğacağız ama,
yeniden, tam insansı zamanda.

BİLİNMEYEN ŞEYLERİN SIKINTISI

Siyahlı beyazlı kökler curcunası
çamur ve solucan kokan,
suların-toprağın durdurduğu.

bilinmeyen şeylerin sıkıntısı,
—bir başka ölüm— yeşeriyor içimde:
ağırlaşıyor yüreğim
her zaman taşıyacağım
bir ot, bir çim örtüsüyle.

KAR

Bastırıyor gece: ve gene bırakıyorsunuz bizi,
yeryüzünün kutsal imgeleri, ağaçlar,
hayvanlar, asker kaputlarına
sarınmış yoksullar, ağlamaktan
sütleri kurumuş anneler.
Tarlalardan gelen kar, ay gibi
aydınlatıyor bizi. Ah, şu ölümler! Vurun,
vurun başınızı kalbinize.
Biri bağırırsa ya tanrım! bozsa ya biri sessizliği
mezarların bu beyaz çemberinde.

DUVAR

Stadyum duvarlarının çatlakları
ve arsız otlar arasından
şimşek gibi parlayıp geçiyor kertenkeleler:
kurbağalar suyataklarına dönüyorlar,
hep o şarkı kulaklarımda, gecelerce, uzak
kulübelerden gelen. Bu yeri anımsayacaksın,
bizim gölge gibi gelişimizi gören
yıldızı da. Ey sevdiğim, nasıl benziyordu zaman
düşen yapraklara,
ne çok kan yürümüştü yeryüzündeki ırmaklara.

AYNA

Bak! tomurcuklar çatlıyor
ağacın gövdesi üstünde:

avuntu veriyor kalbe
boy atan yeni fişkılar:
dereye doğru eğilmiş
kocaman cansız gövdede.

Bir mucize gibi geliyor bana herşey;
gök parçasını hendeğin içine
masmavi resmeden
ve kalın kabuğu çatlatıp
başlarını uzatmış sürgünleri
— dün geceye dek ortada olmayan sürgünleri —
yansıtan bulut gölünden
başka neyim ki ben?

ESKİ KIŞ

Ocağın pırıltısıyla aydınlanan
ellerini özlüyorum,
odunun, güllerin ve ölümün
kokusunu.

Gidi kış.
Dışarda yem arayan kuşların
üstüne üstüne yağan o kar.

Sözcüklerin de:
o ufak güneş; o akcıl halka,
sonra o pus; ağaçlar,
sonra ikimiz, o kış havası
ve sabah.

BIRAKTI HEPSİ

Dostlarım bile boşuyor beni,
her an birlikte yaşadığım
yahudi kızları, kaşacı meyhane arkadaşlarım, herkes.
Hani nerde
yüzü her zaman
mayasız hamurun yağıyla parlayan kız,
nerde onun esmer, yahudi teni.

Hüznüm bile değişti diyorum,
çıktım ben ben olmaktan,
kendim vurdum ilk tekme kendime.

ah kahve vah kahve

salah bîrsel

ANKARA PASTANESİ

1930'larda **Petrograd Pastanesi**'nin adı **Ankara Pastanesi**'dir. Ama bütün yazarlar ona sadece **Petrograd** derler. Daha sonraki yıllarda sandviç gibi yiyentiler üzerine iş yapacak ve **Atlantik** adını alacak olan pastane Saray Sinemasının karşı sırasında **Nisuzaz**'ın üç dört dükkân üstündedir. Beyaz Rusların işlettiği bu kahvenin garsonları da haraşodur. Haraşo Rusça «Müsaade eder misiniz?», «Lütfen» anlamlarına gelen bir sözcüktür. Rus ihtilâlinde sonra Odessa'dan vapurlara doluşup İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar Beyoğlu'nda açtıkları barlarda, lokantalarda, kahvelerde kendi kızlarını ve eşlerini çalıştırdıkları için bu kadın ve kızların ağzından düşmeyen haraşo sözcüğü de beyaz Rus kadını anlamına kullanılmaya başlanmıştır. **Petrograd**'ın 1940'lardaki garsonu da otuz yaşlarında sarışın ve güzel bir Rus kadınıdır. Kahveleri, çayları getirirken hiç konuşmaz. Müşterilerin yaklaşmasına da çanak tutmaz.

Pastaneye girilince sağda bir dipfriz vardır. Bu, bütün sağ duvarı kaplar. Masalar ise sol yandaki salona dizilmiştir. Büyük bir cam bu bölümü caddeden ayırır. Ama buradaki cam **Nisuzaz**'daki gibi yerden değil, 60-70 sm. duvarın üstünden başlar. Salonun sol köşesinde, dip-te, tavan alçalır, duvar da girinti yapar. Ozanlar erken gelip te cadde üzerindeki masalarda konak tutamamışlarsa burada oturmayı yeğlerler. Burada kendilerini daha ayrı sayarlar. Bu köşede 1941 şubatında hiç inanılmayacak bir şey olmuştur. Prof. Mümtaz Turhan toplumcu sanat, toplumcu dünya görüşünden yana olduğunu belirten bir söylev çekmiştir.

Dipfrizin bitimindeki bir merdiven sizi üst kata çıkarır. Burada da bir salonla iki oda vardır. Odalarda, eski yıllarda kaçak kokain de içilir. Ferdi Tayfur'un kokaine alışması da burada olmuştur. Arkadaşları bir gün Kenan Yontuç'a da kokain verilerse de o, kendini meyve su-

ları ile beslediği ve Tanrının günü bedenini sporla geliştirdiği için kanına zehir katıştırmayı aklından geçirmez.

Petrograd'ın bir özelliği, sabaha değin açık olmasıdır. Özellikle karşıya, Kadıköy'e geçmek için son vapuru kaçırانlar burada sabahlamaya büyük bir önem verirler. Felsefeci Macit Gökberk'le Niyazi Berkes delikanlılıklarında —1930 yıllarında— burada bir çok kez günün ağarmasını beklemişlerdir.

Buraya sinema-tiyatro dönüşü gelenler de çok olur. Mustafa Şekip Tunç da buraya akşam yemeğinden sonra gecelik entarisiyle gelir. Buraya gecelikle gelebilmek için de Bursa Sokağında (şimdilerde Ahududu Sokağı) oturur. Mustafa Şekip'in yanında kimi zaman da Sâki bey bulunur. Ahmet Haşim'in canciğeri olan Sâki bey iri yarı, şişman ve alabros saçlıdır. O da hiç konuşmaz. Yalnız biriyle tanıştırıldığı ve Ahmet Haşim'in arkadaşı olduğu söylendiği vakit başını eğer.

Nurullah Ataç İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında Ankara'ya gelip yerleşmeden önce arada bir **Petrograd**'da görünür, ama buranın asıl gediklilerini Fikret Mualla, Necip Fazıl, Fikret Adil, Hamit Görele, Salih Uralı, Kenan Yontuç arasında aramak doğru olur. Naci Sadullah, Sadri Ethem (sonraları Ertem), **Hayat** dergisi sahibi Kâzım Sevinç, Altınçağ, İhsan Arif, Sabri Berkel de zaman zaman buraya uğrarlar.

Fikret Adil **Asmalımesçit 74** adlı kitabında bir gün oraya Necip Fazıl'la geldiğini anlatır. Öğle yemeği saati çoktan gelip geçmiştir. İki ahbap o günlerde para tutmadıkları için çaya yatmaktan başka çıkar yol bulamazlar. Çay bitmesin diye de yudum yudum içmeye büyük bir özen gösterirler. O zamanlar **Cumhuriyet** gazetesinin edebiyat sayfasını Peyami Safa yönetmektedir. Fikret'le Necip Fazıl birer yazı yazıp Cumhuriyet'ten para koparabilmek için kaleme sarılırlar. Necip Fazıl'ın yazısının adı «Açlık»tır. Tam o sırada kahveye Fikret'in bir arkadaşı gelir. Fikret, Necip Fazıl'a sezdirmeden ondan biraz para sızdırır, sonra da Necip'i alarak, **Amerikan Lokantası**'na götürür. Yemekten sonra yine yazılarını bitirmek için **Petrograd**'a dönerler. Birer de kahve ısmarlarlar. Gelin görün ki, yazılar bir türlü bitmek bitmek bilmez. Necip Fazıl bir ara şöyle der:

— Allah belanı versin. Karnım doydu, açlık düşüncelerim kayboldu.

Necip bunun üzerine önündeki kâğıdı buruşturup atar. Yani bir kâğıtla yeni yazıya başlar. Bu kez yazının adı şu olacaktır: «Ölüme Dair Nesirler.»

1937 yılında Fikret Mualla, Ayvalık ortaokulunda resim öğretmenidir. Ama bir gün **Petrograd**'dan içeriye bir adam girer. Fikret Mualla'dır bu. Masalardan birinde de Hamit Görele oturduğu için hemen onun yanına damlar. Masaya raspalayınca da:

— Okul müdürünü kovdum geldim. Zeytinyağ, zeytinyağ. Nerdeyse salata olacaktım. Kaçtım geldim.

— Şimdi ne yapacaksın?

İsviçre’de sergi açacağım.

— Kaç tuvalin var?

— Yirmi.

— Bu kadar resmi ne vakit yaptın?

— Ne yapması, hepsi de boş tuval. Dümbeleklerle bir de resim mi göstereceğim? Sergi açacağım sadece. Gelsinler boş tuvaleri seyretsinler.

Fikret Mualla’nın öyküleri yoktur. Salâh Cimcoz onu çok sevdiği için her zaman korur. Bir kez yine evine almıştır. Fikret iki ay çalışır, büyük bir tablo yapar. Ama rahat bir yaşam içinde yapılan bu tablo Fikret’i sarmamıştır. Bir gün tabloyu jiletle parça parça ederek Cimcoz’un evinden kaçır.

1940’larda Samim Kocagöz, Sabahattin Kudret, Salâh Birs el —Nisuz’da oturmadıkları akşamlar— burada otururlar. Salâh Birs el, Orhon M. Arıburnu’nu ilk burada tanımıştır. Orhon, Petrograd’a bir «Türk Kuşu» genci olarak adını atmıştır. Planörle havalarda rekorları kırarak gelmektedir. Askerliğini Hava Yedek Subayı olarak yapmış, Kovan adında da bir şiir kitabı çıkarmıştır.

O akşam Birs el’le Arıburnu geç vakitlere değin şiir üzerine konuşmuşlardır. Ayrılacakları vakit Birs el, Arıburnu’nun yatacak yeri olmadığını öğrenince onu Küçükparmakkapı’da Aptullah Sokağında kaldığı pansiyona götürür. Nedir, odada Arıburnu’nun geceleyebileceği sadece bir koltuk olduğu için Orhon sabahlara kadar tavanın tahtalarını saymaktan başk bir iş yapmaz.

Orhon yeniliği ve serüveni çokça seven insanlardandır. Sıradan bir yaşam sürmek, sıradan bir işte çalışmak istemez. Girdiği memurluklardan bir süre sonra ayrılmasına şaşmamalıdır. 1946 yılından sonra Türk sineması yeniden canlanmaya başladığı vakit Orhon da hemen oraya doğru koşacak ve Seven Ne Yapmaz filmiyle Türk sinemasının önemli bir Bad Man’i (Kötü adam) olarak ortaya atılacaktır. Ama kısa zamanda kendi ağırlığını ve jeune’lüğünü koyacağı Yüzbaşı Tahsin’lere de yönelecek ve Kanlı Para’daki yönetmenliğiyle hiç değilse o yıllardaki yönetmenler arasında dikkati çekecektir.

Arıburnu içkiyi pek sevmez. Ama evinde dostlarını ağırlayacak içki bulundurmaya da hiç eksik etmez. Hem de içki şişelerini dolaplarda saklamaz, onları salonda iplerle tavana asarak konuklarının gözüne sokar. Hemen hemen her koltuğun yanında tavandan sarkmış bir votka şişesi bulunur. İçki içmek isteyenler yine yanındaki orta masası üzerinde duran bardağı alır, şişeden buraya içkiyi boca eder. 1946 yılında Arıburnu, Hacı Emin Efendi Sokağında otu-

rukken bir pazar sabahı evine gelen Behçet Necatigil, Oktay Akbal ve Salâh Birsel'i de yine böyle bir odada, duvardan duvara salıncak gibi sallanan içki şişeleriyle karşılaşmıştır. Şişeler her üç konuğu iyisinden büyülemiş, şişelerin içindekiler ise onları yere sermiştir. Bereket Orhon içki şöleninin arkasından bol biberli bir **şakaşuka** —Meyhanelerdeki adı: Menemen— şölenini de uygulama alanına koymuştur ki bizimkiler iyice ayrılmışlardır. O günden sonra da içkiye değilse bile **şakaşuka**'ya tövbe etmişlerdir.

Salâh Birsel, Cahit Sıtkı'yı da ilk bu kahvede tanımıştır. Cahit, Paris'ten yeni dönmüştür. Birsel'in **Servetifünun** dergisinde yayınlanan «İflas» adlı şiirini okuduğu için de ikisinin arasında bir yakınlık parlamıştır. Sabahattin Kudret'in Cahit'le tanışması da aşağı yukarı o yıllardadır. Ama Sabahattin onu ilk 1938 yılında Beşiktaş'ta Kilise Meydanındaki bir meyhanede görür. O gün Cahit'in **Cumhuriyet** gazetesinde «Papatya» adında bir öyküsü çıkmıştır. Üstünde gri renkte bir pardesü vardır. Yakasında da bir papatya. Nedir, Sabahattin onu uzaktan görecektir, yanına yaklaşmayı göze alamayacaktır. Çünkü o yıllarda ozanların kendinden büyük, kendinden önce üne erişmiş ozanlara duydukları sevgi ve saygı daha yitirilmiştir. Sabahattin, Cahit'e karşı duyduğu bu sevgiyi iki yıl sonra onu üç saat için bir geneleve kapatmakla daha iyi gösterecektir. İkinci sularıdır. Sabahattin, Beyoğlu Caddesinde Cahit'e raslar. O gün sabahtan içmeye başladığı için Cahit'in ayakta duracak hali yoktur. Sabahattin koluna girer. Cahit sarhoş olduğu vakitler, arkadaşlarının kollarını çimdiklediği için bu alışkanlığını Sabahattin'den de esirgemez. Sabahattin'in ise önemli bir işi vardır. Ne yapsın? Tutar Cahit'i Abanoz Sokağına götürür. Orada ona bir oda açtırır: «Yatsın şimdilik burda» der. İş bittikten sonra da gelir onu oradan çıkartır. Kendini az buçuk bilmeye başlamış olan Cahit'i alır, Beşiktaş'taki evine götürür.

Sabahattin'i Cahit de çok sever. Bunu Ziya Osman Saba'ya yazdığı 20 ocak 1943 günlü bir mektuptan da çıkarabiliriz. Gerçi o mektup Salâh Birsel'i memnun edecek nitelikte sayılmaz ama biz de burada boyuna Salâh Birsel'in şakşakçılığını yapacak değiliz:

«İbrahim'in şahit olduğu hadisenin kahramanı bizim Salâh Birsel'dir. Sabahattin Kudret bilâkis soğukkanlılığı ve sükûnetiyle daha efendi, daha şair ve hele daha insandı. Okuduğu şiirler de hakikaten güzeldi. Fakat aklımda kalmadı. Mamafih, bana mektup yazacağına göre o şiirlerden de bir ikisini yazacağını umuyorum. O akşam Sabahattin Kudret'ten çok memnun kaldım.»

Cahit Sıtkı 1944 yılında bir gün de Birsel'den memnun kalacaktır. O yıl Cahit şiirlerini kitap halinde toplamak istemektedir. Akşamüstü **Petrograd**'da Salâh Birsel'le otururken ona da açar bu dü-

şüncesini. Cahit bütün şiirlerini kitabına alacak mıdır? Evet alacaktır. Birsöz söz arasında ona «Bir de Baktım ki Ölmüşüm» şiirini sevip sevmeyi sorar. Hoppalaaa! Cahit o şiirini hiç hatırlamamaktadır. Salâh hatırlatmak için şiiri okur. Cahit'in yüzünde bir şavk yazar. «İyi şiir» der. Sonra da şiirin hangi dergide yayınlandığını not etmek için kalemini çıkarır. Nedir, daha sonraki günlerde şiirin kimi dizelerinde düzeltmeler de yapacak ve ona son bir biçim vermek de isteyecektir:

**Bir de baktım ki ölmüşüml
Dünya sönmüş başucumda;
Bir türlü gözümden gitmez.**

**Ne gurbetlere düşmüşüml
İsterdim ki avucumda..
Kimse hâlîm sual etmez.**

**Sorma nelerden olmuşum,
Nelere etmişim veda;
Böceklerle gücüm yetmez.**

Nedir, Cahit Sıtkı'nın bu şiiri 1940 şiirinin çizgisinde bir şiir değildir. Ama Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip'le 1930'lardan alıp getirdiği Türk şiirine yeni vezinler aramış, daha doğrusu eski vezinlerden alı-şılmamış sesler çıkarmaya çalışmıştır. Bu yüzden de 1940 yıllarına geldiği vakit şiirde yapılmak istenen gemi değiştirme olayını hiç de yadırgamamış, tersine ona kısa zamanda ayak uydurmuştur. Şu var ki, karamsar bir şiir yürütücüsü olmaktan da bütün bütüne vazgeçme-miştir.

Cahit Sıtkı'nın «Yeni Şiir»de en çok tuttuğu yan da 1940 yılı ozanlarının şiirin biçim olduğuna, özün ancak biçimle varolabileceği-ne, biçime kavuşmamış bir sözün bir gereç yığınından öteye geçeme-diğine inanmalarıdır. Cahit, Ziya Osman Saba'ya **forme**'dan (biçim-den) ne anladığını şöyle açıklar:

— «Söylemek istediğim şeyin —duygu, hayal, düşünce, izle-nim vb.— nasıl söylemek istendiğini sezerek, keşfederek onu o şe-kilde söylemeye form diyorum. Tabii bunun için de ifade aracımız olan sözcüklere gözümüz, kulağımız, elimiz, ayağımız imişler gibi davranmak, onları uzviyetimizin parçaları olarak kabul etmek gere-kir. Sözcüklerle bu kadar içli dışlı olduktan sonra hangi duygunun müphem söylenmesi, hangi düşüncenin kuvvetle ifade edilmesi, han-gi hayalin kırık dökük anlatılması gerektiğini sezmek ve ona özlediği **form'u** bahşetmek biraz dikkatle, biraz çalışmaya bağlıdır. Şiirde hiç-bir vezinle, hiçbir önyargıyla eli kolu bağlı olmamak gerekir derken

bu düşünceden yola çıkmaktayım. Yani şiir, şairin kaprisinin, alışkanlığının filan tutsağı olmayıp kendi hayatını yaşamalı, istediği **form'u** zorla kabul ettirmelidir, demek istiyorum. Hep aynı vezinle, aynı koşma, veya gazel, ya da mani tarzında yazarların yanıldıklarını da ifade etmekle kalmayıp ispat da edebilirim. Sanıyor musun ki Heredia'nın her aklına gelen şiir muhakkak **sonnet** olarak geliyordu. Ama o hepsini bu şekle sokmak saplantısına nasılsa bağlanıp kalmıştı. Tabii yanılıyordu. Baudelaire'in, Verlaine'in, Mallarmé'nin, Valéry'nin, Rimbaud'nun vb... hep çeşitli vezinlerle yazmasını, şiirlerinin çeşitli topografik şekillerde olmasını, bu gerçeği ve zorunluluğu anlamış olmalarında aramak gerekir. Kısacası şair, çocuklarına hep aynı renk ve biçimde giysi giydirmek isteyen babadan çok ,küçük kardeşlerinin hangi renk ve biçimde giysi içinde daha güzel, daha sevimli olabileceklerini, onların hareketlerinden ve sözlerinden anlayarak onlara istedikleri renk ve biçimde giysiler giydiren bir ağabey, anlayışlı bir ağabey durumunda olmalıdır.

Cahit Sıtkı, Ziya Osman'a **form** üzerinde açıklamalar yaptığı bu 15 mart 1942 günü kendi şiirlerindeki ses ve mimari çeşitliliğindeki nedenin de bu düşünceden doğduğunu belirtir ve bu gerçeği taa ilk şiirlerinden beri anlamış olduğunu açıklamayı da unutmaz. Ayrıca bu çalışma biçiminin kendisinde artık daha açık bir bilinçle, daha olgun bir anlayışla sürüp gittiğini söyler. Sonra da iZya'ya, hiç de inandırıcı olmayan, biraz da onun kendisine çokça bağlı olmasından yararlanmak istediğini ortaya koyan bir itirafta bulunur:

— **Form** sorununa bu kadar takılıp kalmam, onun gerçek niteliğini araştırma yolunda bu kadar çalışmam, fizik çirkinliğimin ürünüdür. İnsan, yoksun olduğu şeyin değerini ve anlamını daha iyi anlayabiliyor. **Form'suz** da güzellik olmayacağı, olamayacağı açıktır. Güzellik ancak **form'da apparition** yapabilir (kendini gösterebilir).

Nedir, Cahit'in biçim üzerindeki bu düşünceleri Yeni Kuşak'ın biçim düşünceleriyle uyduğu halde insanlarla kucak kucağa gelmek, toplum sorunlarıyla ilgilenmek ve yaşamın tadını çıkarmak eğilimlerine yabancı kaldığı görülür.

Oysa, 1940 martında ilk sayısı çıkan ve ertesi ay da ikinci sayısı çıktıktan sonra kapanan **Sokak** dergisinde Sabahattin Kudret'in «Bir Münakaşa Etrafında Düşünceler» adlı yazısı **Yeni Şiir'in** özelliklerini daha iyi belirtir:

— Bir sanat ve hayat faaliyetinin başlıca miyarı olan sanat çilesini, toplum ve nefis murakabesini, dünya ve olaylar karşısında bir duruma hiç değilse özlemi getiren **Yeni Nesil'dir**. Kendisinde bir kişilik, bir değerler levhası kurduktan sonra sahneden salona, salondan sahneye ve nihayet sokağa, hayata karışmak hırsını ve sokakta kalmanın, karşısında belli bir anlayışı ve estetiği ile tutarlı bir okuyucu-seyirci topluluğu bulamamanın hüznünü duyan ve bunu bir so-

run haline getiren **Yeni Nesil**'dir.

Sabahattin yazısında eski kuşakla yeni kuşağı ayıran şeyin **fil-dişi kule** olduğunu da söyler ve: «Bugünün kavgası toplumu bütünüyle kucaklamak isteyen bir sanatın kavgasıdır» der. Daha sonra da **Servetifünun**'da yayınlanan: «Bugüne uymayan sanatçıyı tasfiye» anasözü üzerinde durur ve her sanatçının ister istemez çağının adamı olacağını belirtir. Nedir, Sabahattin'in bu yazısında sanatçıların «yeniliğin yobazı» olmasını istemediği de sezilir. Sabahattin bu düşüncesini 13 yıl sonra «**Türk Dili** dergisinde (sayı: 23 ağustos 1953) yeniden ele alacak ve şunları söyleyecektir:

— Kimi sanatçı yerer vezinle kafiye, şiir için zararlı kayıtlar olarak görür. Şairin vezne, kafiyeyle bağlı kaldıkça hürriyetini yitirdiğini, söylemek istediğini orasından burasından kırarak söylemek zorunda kaldığını; şiirin öz, hayal, duygu gücünü kösteklediğini sanır... Kimi sanatçı da vezinle kafiye'nin şiirin ölümsüz ilkeleri olduğuna kanmıştır. Günümüzdeki vezinsiz, kafiyesiz şiir çığırının sona ereceği, eski biçiminin içinde şiirin, kendi deyişleriyle büyük şiirin, başlayacağı günü bekler... Vezinle kafiye'yi öven de, yeren de kurallara düşkündür. Oysa ortada, gün gibi aydınlık, sanatın ta kendisi dururken kurallara kulak vermek neye?

Burada **Sokak** dergisinin adı üzerinde de durmak gerekir. Sokak, sanatçının fildişi kulesinden çıkmak, sokağa açılmak, yığınların içinde yığınla birlikte yaşamak isteyen yeni sanatın bayrak adlarından. Sokak, yeni kuşak ozanlarının Küçük Adam'la haşır neşir olmalarına, onun kaygıları, sevinçleriyle burun buruna gelmelerine aracı olur. Doğrusunu ararsanız, bu Küçük Adam terimi Hans Fallada'nın 1938 yıllarında Türkçeye çevrilen **Küçük Adam Ne Oldu Sana?** adlı romanından sonra ortalarda dolaşmaya başlamıştır. Hans Fallada insanların dünyaya bir «balık görüşü»nden bakmalarını ister. Yeryüzünün harikalarla dolu olduğuna, Tanrının bunları biz görelim, hayran olalım diye yarattığına inanır. Fallada'ya göre Küçük Adam alabilmesine özgür olan adamdır. Bu adam —Fallada bunu bir memur olarak düşünmüştür— öğleden sonra işten eve gelince hemen acele ile bir kahve içer, sonra da karısı ve çocuğuyla birlikte gezmeye çıkar. Kimi zaman bu memurun elinde çiçek sulamak için bir bahçe süzgeci de bulunur. Karısı da gidecekleri gezi yerinde toprağa dikmek için bir gazete kağıdına sardığı çiçekleri yüklenmiştir. Küçük Adam'ın mutluluğu elinde ille de bir bahçe süzgeci taşıması değildir elbet. Ama mutlu olabilmek için insanın hoşuna giden, aklından geçen herhangi bir şeyi yapabilmesi gerekir.

1940 şiirinde bu Küçük Adam'ın, bu küçük mutluluklar ile yetinen insanların yaşamları büyük bir yer tutar. Sabahattin Kudret «Tas» adlı şiirinde şöyle der:

**Benim de bir şeyler katmam lâzım
Gökyüzüne ve insanlara.**

**Meselâ yardım etmek istiyorum
Anlaşmasına bulutların, bacalarla.**

**Beraber geceyi geçirmelerine.
Bulunsam diyorum akşam yemeğinde, sofrasında
Küçük memurun, tezgâhtarın.
Kızının rüyasında konuşsam.**

Burada, yine o sıralarda Türkçe'ye çevrilmiş olan Henry de Montherlant'ın **Bekârlar** adlı romanı da söz konusu edilebilir. Aylak, uyuşuk, içekapanık, sıkılgan, uykusever bir insan olan ve az kullanılmış kadın iskarpinleriyle zıvanadan çıkan Mösyö de Coantré'nin yaşamına dayanan **Bekârlar**'ın, Hans Fallada'nın romanı gibi Türk şiirine doğrudan bir etkisi yoktur ama Küçük Adam'ın kafalardaki kişiliğinin oluşmasına onun da bir şeyler kattığı düşünülebilir.

Sabahattin Kudret **Sokak** dergisinin ikinci sayısında Mösyö de Coantré'nin şiirini bile yazmıştır:

**Mösyö de Coantré bir ev düşünürdü.
Ve daha çok yalnız kalmayı.**

**Seine nehri boyunda gezindiği bir gün
Herhangibir kadına
Bazı şeyler söylemek de isteyebilir.**

**Bunları onun gayet sıkılgan
Bir adam oluşundan anlıyorum.**

«Küçük Adam» tema'sı ilerki yıllarda Orhan Kemal'in kafasını da iyice dolduracak ve Orhan Kemal 1949 yılında **Baba Evi** adlı romanını yayınlarken —kitabın bir adı da **Küçük Adam'ın Notları'dır**— önsözünde şunları söyleyecektir:

— KÜÇÜK ADAM'ı Adana kahvelerinden birinde tanıdım tesadüfen. Sakallı yüzünü avuçları içine almış düşünüyordu. Açık mavi gözleri, kıvrıcık sarı saçları vardı. Birbirimizi uzun uzun gözden geçirdikten sonra yanıma geldi. Beni birisine benzettiğini söyledi. (...) O şimdi nerde mi? Kimbilir? KÜÇÜK ADAM'lara özgü çielî bir yaşamı sürerek, belki İzmir'de, belki İstanbul'da, belki de Van'da.

Görülüyor ki Küçük Adam Orhan Kemal'le alanını ve anlamını genişletmiş, Çileli Adam sınıflarına gelip dayanmıştır. Ama bu çileli, bu ekmeğini günü gününe kazanan kişilerin serüvenlerine daha önce Sait Faik'in öykülerinde de bol bol raslanılır.

Nedir, bu «kızgın dam üstünde» yaşanan yaşamın yanında yaşamın sevilmesi, yaşama sevinci içinde insanın kendinden geçmesi de vardır. Orhan Veli:

**Çayın rengi ne kadar güzel,
Sabah sabah
Açık havadal
Hava ne kadar güzeli**

der. Oktay Rifat ise kirpiklerin tane tane, kaşların tel tel oluşundan bir yaşama sevinci çıkarmaya çalışır:

**Ne güzel enseyi geçmemesi saçların
Alnımızda bitmesi
Tane tane olması kirpiklerin
Tel tel olması kaşların
Ne güzel insan yüzü
Elmacık kemiği ve on parmak
Ya dünyamız bütün bu mevsimler
Bulutlar telli kavak ve İstanbul**

Bu yaşama sevinci Melih Cevdet'in, Sabahattin Kudret'in, Metin Eloğlu'nun Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, Salâh Birsal'in şiirlerinde de kendini gösterir. Dahası, Salâh Birsal öteki yıllarda daha başka bir şey de yapacak, yaşama sevincini uzun uzadıya anlatmak yerinde, yaşama sevincini şiiriyle duyurma denemelerine girişecektir.

Burada 1940 şiirinin özellikleri üzerinde dururken onun yergici yanı üzerine de birkaç söz söylemek doğru olur. Yergi şiirleri **1940 Kuşağı** ozanlarının toplum sorunlarına da çokça eğilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bunların ilk örneklerine Rifat Ilgaz'ın şiirlerinde raslanır. Sonradan Metin Eloğlu da —Rifat Ilgaz'ın gerçekçiliğine yönelmeden— önüne çıkını yermeye başlar. Bu yıllar Salâh Birsal, Oktay Rifat, Melih Cevdet ve Orhan Veli'nin de taşlamalar yazdığı yıllardır. Behçet Necatigil, Ercüment Behzat Lav ve Necati Cumalı'nın da vardır bu tür şiirleri. Ama biz buraya Eloğlu'nun bir şiirini almak isteriz. Çünkü onunkisi bizim burada anlattıklarımızla da ilgilidir:

**Bu arada sanat işleri de gelişti;
Tekke ilâhileri, Mınakyan tiyatroları,
Bilmem kimin fırçasında
Manolyalar ölmözleşti;
Hele bir Yahya Kemal yetişti ki**

**Yahya Kemal derim sana...
Tanzimat, Servetifünun, Fecriâti...
O dehşetli, yazarlar bir olup
Bunca gerçeği tefe koydular;
Bülbüle mehtabın hakkını,
Heceyle aruzun şerefini korudular.
Bu memleket başka türlü nasıl kalkınsın?**

Yaşasın Vallah billah yaşasın!

1940 şiirinin kutusunu kapatmadan önce —bu konu artık kabak tadı vermeye başlamıştır— burada Melih Cevdet'in **Yeni Şiir** serüveni üzerindeki görüşlerine de yer vermeliyiz. Çünkü o da öteki ozanlar kadar bu konu üzerinde düşünmüş ve yazmıştır. Aldı Melih Cevdet, bakalım ne söyledi:

— Hece vezniyle yazılmış olan şiirlerde, gününe göre, az da olsa bir yenilik, bir tazelik vardı denilebilir. Fakat o şiirlerin bize verdiği bir sıkıntı da vardı. Bunu biçim ve anlam sanatlarından bıkmaya diye adlandırabiliriz. O dönemde, o güne değin şiiri yapan öğeler diye bilinen bütün sözümona ustalıklara karşı bir tepki vardı. Asıl sebep bu tepkidir. Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip'le adamakıllı batılılaşan, ölçülü uyaklı şiirimiz yine de bu çerçeve içinde çırpınıp duruyordu. Şiirin sınırlarını genişletmek sorunu her an karşımızda duruyordu. İşte böylece ölçüyü, uyağı, biçim ve anlam sanatlarının topunu birden atmak yoluyla şiiri elde etmek mümkün olabilir miydi? Bu iş, batıda çeşitli şiir akımlarıyla yapılmıştı. Sözgelişi Sürrealistlerin çeşitli şiir deneyleri... Bu deneylerden yararlanmakta o zamanki ozan arkadaşlarımın payları büyüktür.

İsterseniz burada son sözü de Oktay Rifat'a verelim. Çünkü o da 1940 şiirinin bir başka özelliğinden, aydınlıktan söz açacaktır:

— Bence aydınlık sorununu bir kavram olarak değil de her şiirin koşullarına göre ayrı ayrı düşünmeli. Kimi şair aydınlık olmamayı şiirin bir güzellik ögesi sayıyor; şiirlerini bir sis arkasından sunuyor; meselâ Haşim. Kimi şair de aydınlık olmak istediği halde ele aldığı konunun karışıklığı yüzünden aydınlık olamıyor. Bir de usdışı anlamlar var. Frenk şairlerinden bazıları kelimeleri mantık ölçülerine göre birleştirmiyorlar. Tâbir caizse yeni anlamlar çıkıyor ortaya. Elaurd'da olduğu gibi. Bunların da aydınlığı kendine göre. Bence asıl üzerinde durulması ve yenilmesi gereken Haşim'in savunduğu kapalılıktır. Sonra Haşim'in şiiri yalnız halka değil, aydına da kapalı. Çünkü aydının anladığı şeyi halk da anlayabilir. Haşim kapalı olmakta bir marifet, bir hüner görüyor ve şiirini adeta sanat olmaktan çıkarıyor; çünkü ben müşterisiz sanat tasavvur edemiyorum. Bu bakımdan Haşim'in şiirinde sanata karşıt bir yan buluyorum. Tekerlemelere, bilmecelere gelince, bence bunlar aydınlık şeyler. Anlaşılmaz gibi görünmeleri zihni çeşitli anlamlar üzerinde dolaştırmalarından geliyor. Zihin bunlardan biri üzerinde karar kılamayınca o tekerlemeyi, bilmecayı kapalı sanıyor. Oysaki bunlar anlamı genişletmekle daha da aydınlık oluyor.

Oktay Rifat'ın **Yaprak** dergisinin 4. sayısında —15 şubat 1949— sözünü ettiği bu aydınlık şiir ilerde alacakaranlığa dönüşecektir.

şiiirler

lütfü özkök

SAİT FAİK

Gök genişledikçe genişledi
Biz küçüldükçe küçüldük
Böcekler haykırdı
Yıldızlar döküldü
Kanımızı ısıtan kandil
Bir başka yerde yanmak üzere söndü.

Balık gözlü derbeder
Pupayelken insancıl
Uykuları bölen öfke
Esrik hava fişeği
Gökyüzü bu değin mi dar?

Çıktın samanyollarına..

MUZAFFER TAYYİP İÇİN

Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure

Hava ne kadar güzel olsa
Yeller ne kadar çeşitli esse
Yürek eziliverir
Şarkın yarıda kalır
Gölgeler koyulaşır
Sözcükler kayar
Ölüm haberi gelince

Uzaklardan
Yokluk renginde...
Günler düşürür yapraklarını
Zaman yakar ateşini
Saatler savurur küllerini
Gidenlerin ardından
Kalanların anısına.
Sen ey tanışmam nasip olmayan
Hava gibi kanıma karışan
Dostum kardeşim ozanım
Yaran dinmiyor bir türlü
Sen gecesinde sonsuzluğun
Elinde ışıldayan bir çiçek...

Kömür kokularının denize yayıldığı bir sabah
Karıştın seslerine uzak suların
Duyardım çok cigara içermişsin bile bile
Adam sen de bir atımlık barutum kaldı diye
Şimdi bir türkü söylenmede Remzi Bey'in ağzından
Geçmiş çilek mevsimine ve yıldızların hasadına
Şimdi bir türkü söylenmede dizelerin arasından
Karanlıklar ötesinde ulaşılmış ormana.

ORHAN VELİ

Gözlerimi, göksüz bir toprakta kuruyan ağaçların özsuyuna
batırdım. Ufukta son ışıklar çözülyordu.

Pıhtılaşmış kan rengine çalan dudaklarda zamanın aynası
kendiliğinden kırılıverdi.

Orhan kardeş!

O kemiksiz, önemsemediğin parmaklarınla tuttuğun kara-
başak geceleyin önümüzde yiten yolları aydınlatacak, o buruk
ebruili sesinle günlerimize verdiğin her tohum tanesi, teker te-
ker özgürlüğümüze tanıklık edecek.

Bir bardak şarap daha.. Tabloda tüten cigara.. Camda silki-
nen sabah.. Yalnızlık,

başdönmesi

ve düşün saltık sınırı.

takvim

sedat umran

Kat kat giyinişim üşüdüğümünden değil
gizlemek isterim içimin boşluğunu
yolunan kanatlarımla zaman-kuşu'yum
duvarın bir köşesinde sessiz tüneyen
bir yılın 365 odalı sahipsiz konağı
içlerinde hepinizin eğreti oturduğu

yine de kolay bırakıp gidemediğiniz
satın alıp bir başkasına veremediğiniz
ölüm sonunda kira diye ödediğiniz
zaman-kuşu'yum saçılan tüylerimi
doldurarak bir avuntunun kılıfına
yastık diye başınızın altına koyduğunuz
yaşarım zorunluğun altın kafesinde
bakışlarınızın kabından alırım yemimi
bekleyişlerinizden dindiririm susuzluğumu
ben de bilmiyorum neden sesim kısık
sizler gibi eksile eksile yaşamağa alışık
gizli durur bende en ummadığınız şarkı
dökülen tüylerimin avuçlarınızda kaldığı

suç

●
muammer hacioğlu

Düştü uzun yollara
Aştı uzun yolları
Dağlardan
Tepelerden
Denizlerden geçerek
Geldi İstanbul'a

Sirkeci'de asansöre bindi suç
Çıktı en üst kata
Cebine girdi bir banka müdürünün
Sıkıştı mentollü mendille Pall Mall sigarasının arasına
Telefon ediyordu banka müdürü
Seni seviyorum diyordu manken sevgilisine kredi kokan ağzıyla
İnanmam diye nazlanıyordu manken
Çapkın bir göz kırparak kitap okuyan annesine
Ve benziyordu sesi
Yumuşak halıların üstünde zıplayan
Şımarık bir köpeğin sesine

Sigara yakmak için banka müdürü
Sokunca elini cebine
Suçu gördü avucunda kaskatı
Dedi ki SENİN BURDA İŞİN NE

Öfkeyle fırlattı camdan aşağı suçu
Gezindi bir müddet boşlukta suç
Ve düştü İzmir'den yeni gelmiş
Bir tüccarın omuzuna

Önce korktu İzmir'li tüccar
Sağ omuzu bir dal gibi eğildi

Sonra baktı şaşkın gözlerle
Omuzundaki yabancı değildi

İtti elinin tersiyle kaldırırma suçu
Karıştı kalabalığına kentin
Aksaray'da lahmacun yedi
Ve oturup bir taksinin yumuşak koltuğuna
BOĞAZ dedi

Avrupa'ya giden bir kadının çantasına girdi suç
Yeşilköy parfüm kokuyordu
Göğün bilmem kaçınıcı katında
Açtı çantasını kadın ve gördü suçu
Atacak bir yer bulamadı ve kapattı çantasını tekrar
Cittiler Paris'e yanyana
Uçak iner inmez fırlattı kadın suçu bir akrebi fırlatır gibi
Ve düştü suç uçaklar mezarlığına

Büyüdü uçaklar mezarlığında suç
Koca alan bir nokta gibi kaldı ayağının altında
İsyanın kanatlarını kuşandı ve uçtu Amerika'ya

Bir korku
Bir telâş
Bir panik sardı Amerika'yı
Bombalar tanklar füzeler saldırdı üstüne suçun
Ve ittiler suçu acıların rıhtımına

Acıların rıhtımında biz şiir yazıyorduk
Girdi suç sımsıcak mısralarımıza
Onu oradan ne biz çıkardık
Ne de bir başkası aldı
Ve o günden beri
Suç bizde kaldı

büyük bir otelde aşk

demir özlü

Beni aradığında şaşırdım doğrusu. Telefondaydı. Gözümün önüne geldi: kara, düz saçlı, güzel bir kadındı. Buraya geldiğini bilmiyordum. Öğleden sonra telefonla beni aradı. İçimi, bilmediğim garip bir sıcaklık kapladı.

Akşamüzeri, kaldırımın üzerine yayılmış, üzeri tenteyle kaplı kahvede buluştuk. Kahvenin bitkilerle kaplı ön yanına yakındı oturduğumuz masa.

«Arasıra geliyorum» dedi. «Birkaç gün tatil yapıp gidiyorum.»

Bir iki ay, kente pek de uzak olmayan bir askeri birlikte tutuklu kalmıştım. Kış yaklaştığı için, hava ikide bir bozduğundan, hergün tutuklu bulundurulduğumuz bodrum katından bahçeye çıkıp hava alamıyorduk. Haftada birkaç gün havalandırılmaya çıkarılabiliyorduk ancak. Güneş olduğu zaman —sonbaharın uzak güneşi— çimler üzerine basarak yürüyüş yapıyor, bazen de top oynuyorduk. Cumartesi günleri ziyaretçiler geliyorlardı. O cumartesilerden birinde, öteki ziyaretçilerle birlikte görmeye gelmişti beni. Ummadığım bir ziyaretçi.

«Çıkalı ne kadar oldu?» dedi.

«Onbeş gün» dedim. «O zaman görüşebilmemize çok sevinmiştim. İşin duygusallığı var.»

Ben ikinci kadehi ısmarladığımda:

«Sen de içersin değil mi?» dedim. Onu beklerken tüketivermiştim birinci kadehi.

«Bana çok içirme. İçkiye alışık değilim.»

Gene de bir kadeh içtik birlikte.

Umulmadık güzellikler günün birinde gelir bulur insanı, eğer özgürse bilinç, su gibi akıp gidiyorsa, ya da bir tarla kuşu gibi uçuyorsa boy atmış ekinlerin üzerinde. Bazen bakarsınız, küçük bir ikinci kat penceresi görürsünüz: ince, uzun bir pencere. Saçları kapkara bir çocuk sokağa, sonra da size bakmaktadır. Lâcivert, askılı bir etek giymiştir, bluzu beyazdır. Meyva yiyordur. Ardında, evin küçük mut-

fağının tezgâhları üzerinde tabaklarla, yiyecekler görünür. Günün başka bir saatinde, lâcivert askılı çocuğu göremezsiniz orda. Babası, sırtında bir atlet, ütü masasının üzerinde, yaz sıcağında ütü yapıyordu.

Genç duldu. Çok genç yaşta evlenmiş, kocasından boşanmış, ikinci defa gene kocasıyla evlenmişti. Yıllarca başka bir ülkede yaşamışlardı. Birbirleriyle iki defa evlenmeleri, kocasıyla aralarındaki, bütün kafa anlaşmazlıklarına karşın süren cinsel aşkı deyimliyordu. Daha yaz başında, bir deniz kıyısı lokantasında tanıştığımızda anlamıştım bunu.

Deniz kıyısında bir sıra lokantalar mahallesiydi. Koyu aydınlık yaz gecesi içinde birçok insan oturuyordu. Camlı kapıyı açıp içeri girerken, hemen bizi tanıştıran kız arkadaşının yanında yüzüne karşı söyleyivermişim :

«İyi yatıp kalkmış bir kadın bu.»

«Ne diyor?» demişti.

«Hiç.»

«Söyliyebilirsin.»

«İyi yatıp kalmış bir kadın» diyor.

Üçümüz o sırada lokantanın iç bölümüne geçiyorduk. Önce anlamamıştı, anlayınca güldü.

Bu yatıp kalkma sözcüklerini yabancı dilde söylemişim çünkü, ilk anda fazla ürkütücü olmasın diye düşünerek.

Sonradan gelmişti kız. Biz lokantada daha önceden gelmiş oturuyor, aydınlık gecenin içinde rakımızı içiyorduk. O lokantaya yakın büyük bir oteldeki bilimsel bir toplantıdan, iki erkek arkadaşıyla çıkıp bize katılmıştı. Saçları düz, karaydı. Başının arkasına toplamıştı. Derisi esmer bir matlıktaydı. Koyu rengini adlandıramadığım, ama depderin olduğunu gördüğüm gözleri şaşırtıcıydı. Uygun bir biçimi vardı, bacakları dolguncaydı.

Şimdi yaz ayları geçmiş, günler kış mevsimine doğru yaklaşıyor. Sonbaharda iki ay kadar tutuklu kalmıştım. Şimdi serbesttim. Pek soğuğa vurmamış, diri havanın içinde serbesttim işte. Ağaçlar daha yaptıklarını iyice dökmemiş, çiçeklikler, küçük ağaçlar, cadde-ler, kaldırımlar hepsi birarada, resimlerdeki gibi durgun işte.

Kahvenin karşısına düşen, caddelerden birindeki küçük lokantalardan birine gittik. Doğrusu, birkaç ay önce tanıştığımızda kıza karşı, yalın bir açık saçıklıkla davranmıştım ama, şimdi öyle davranmıyordum. Başbaşıydık çünkü, kendisi gelmişti, uzun süredir görüşmemiş gibiydik, o hapishane ziyareti de ağırbaşlı bir hava içinde geçmişti, asıl önemlisi, kısa süre de olsa tutuklu kalmak, bana belli belirsiz bir ağırlık vermiş olmalıydı; övünmüyorum, kendimden dolayı değil, içinde yaşanan yaşamadan, hayatın akışından ötürü.

Bu biraz toprağın altına gömülü lokantada, o içkiye fazla alışkın

olmadığını söylediği için yemekle birkaç bardak kırmızı şarap içtik, daha çok yemek yedik.

«Biliyor musun?» dedi. «Serbest bir kadını ben. Cinsel alanda hiçbir ön-yargım yok.»

Başıma ne geleceğini bilmiyordum daha. Sorunun ağırlığına mı dalmalıydım, yoksa hafife mi almalıydım. Şaşkındım.

«Çok iyi» dedim. Ama bir öğretmen tavrı da takınmamaya çalıştım.

«Ama insan gene de herkesle yatamıyor, beğendiği insanla yapmak istiyor.»

Bu 'beğenmek' sözünün, 'gözüne kestirmek' anlamına geldiğini biliyordum ama, gene de karşılık veremedim.

«Sen beğendiğim birisisin. Ama öyle sanıyorum ki senle yalnız kalacağımız bir yerin yok.»

Doğrusu ne beğenilecek birisi olduğuma inanırım, ne de çekici bir yanıma olduğuna. Bu sevgili kızla da, bugün, ilk olarak başbaşa yemek yerken de inanmıyordum böylesi niteliklerimin olduğuna. Buluşmadan önce de yalnız kalacağımız bir yere gideceğimizi aklıma getirmiyordum. 'Belki bir gece kulübüne gideriz' diyordum, 'Dostluğumuzda bir adım daha ileri atarız', 'yemekten sonra bir yerde kon-yak içeriz belki'... 'Belki vakit çok geç olursa, evine gitmekte çok geç kalırsa...' diye düşünüyordum.

Cebim para doluydu.

«Her yer benim evim bu kentte» dedim, âdeta sevinçten bağırarak, «Haydi, çıkalım burdan.»

Hemen ilk rastladığımız otomobili çevirip, yakındaki büyük otellerden birisinin kapısına dayandım.

Çok büyük bir oteldi... bir çarşısı ya da bir küçük kenti andırıyordu. Geniş caddeleri vardı sanki, dükkânları, şadırvanları, barları, yokuş aşağı inen yolları, ara sokakları... Yüksek bir katta bir oda verdiler bize. Gene genişçe sokaklara, sonra gene dar sokaklara saptık. Üç yol ağzı bir yerdeydi oda.

«Bir telefon etmeliyim» dedi.

«Odadan edersin.»

«Dur, odaya girmeden önce burda var.»

Karşıda, mutfaka benzer bir yerin yanında kiler gibi bir yer vardı. Gerçekten, duvarda asılı büyük bir telefon görülüyordu. Bu kilere ya da depoya yakın koridorda, otelde çalıştıkları anlaşılan bir kadınla birkaç erkek duruyorlardı. Erkeklerin hepsi, otelde çalışan kişilere benzemiyorlardı. Anlaşılan, tutuklamalar sürdüğünden, ünlü kişilerin de geldiği otele, sivil polisler de yerleştirmişlerdi.

«Bu akşam beni beklemeyin» dedi telefonda.

Odaya girdik. Geniş, rahat bir yerdi. Karanlığın içinde hemen

soyunduk. Alaca bir ışık vuruyordu, daha doğrusu, karşıdaki sırtların sayısız ışıklarıydı vuran.

«Dur» dedi bana. «Bir dakika. Banyoya gireceğim.»

Bir an sonra geldi. Bütünöyle çıplaktı. Yatağın pencere yanına yakın bölümüne uzandı. Karanlıktı ağır basan. Ama cam genişti. Işıklar pırıl pırıldı.

Üzerine doğru uzandım. Onu öpmek için eğildim.

«Öpüşmeyi boşver» dei. «Öpüşmeyi sevmiyorum. İçine gir hemen.»

Şaşkındım. Yorgun değildim. Birdenbire olmuştu. Sırtımda oldukça ağır bir yük varmış gibi duyuyordum kendimi. Kendimi yitirmiştim. Çok şeyim vardı birikmiş. Çok şey anlatmak, çok şey konuşmak, ona sokulmak, esmer, yapışıcı derisini tatmak, ellerimle dokunmak istiyordum. O kendinden geçer gibiydi, apaçıktı. Beni yarken ayakta tutan, beni yaratan, beni kendimden hoşnut kılan, beni kendimden nefrete sürüklemeyen, belirsiz, küçük, kendime özgü bir yanımla varsa onu yaşatan gizli güçlere, hayatın öz sularına sığındım. Gerçekten de yanıltmadılar beni, başarısız kılmadılar.

Başarılıydım artık. Daha doğrusu başarının ilk adımı atılmıştı. Ötesi kendiliğinden gelirdi. Bu arada kendime daha çok sahip olur, daha iyi olurudum.

«Oh... çok güzel. İçindesin değil mi?»

«Evet. Duymuyor musun?»

«Duyuyorum. Çok güzel... Çok güzel bir şey bu... Bitecek misin? Bitmelisin... Beni düşünme.»

«Daha bitmiyeceğim» dedim.

«Çok güzel birşey bu. Kocam da böyleydi. Uzun süren birşey. Çok güzel bu.»

Bir süre derin derin soludu. Sonra rahatladı. Hareketsiz kaldı.

«Sen devam et» dedi.

Çırpındım. Sertliğimi sürdürdüm. Sonra ben de sonucuna vardım, o garip akışın.

«Biliyor musun, çok bencilim» dedi.

«Nasıl bencilsin?»

«Bittikten sonra, sadece kendimi düşünürüm. Uykum gelir üstelik.»

«Ama yeni başlamış sayılırsınız. Çok beğeniyorum seni. Çok sevişmek istiyorum.»

«Çok bencilim.»

Yan yana uzandık. Kendi dünyalarımıza kaymış gibi.

Birkaç ay tutukluluk hiçbirşey demek değildir. Serbest kalalı hiçbir kadınla yatmamıştım daha. Bu bir şeydir. Serbest kalmak bir şeydir. İçeride bıraktıklarını, kaynaştığın insanları, arkadaşları düşünmek bir şeydir.

Işıklar belli belirsiz tavana vuruyordu. Ben de içeride bıraktığım arkadaşlarımı düşünüyordum. İdamı istenen doktoru —hiç— bir süre idam edilemeyeceğini bilsem de—, genç deniz subaylarını, ilk aşklarını daha yaşamamış arkadaşlarımı, kızlardan ilk mektuplarını alan, ilk aşk mektupları tutukevine gelen genç arkadaşlarımı. Bahçede beraber volta attığımız Sami'yi... İdamı istenen Abaoğlu'nu, ötekilerini....

«Ne düşünüyorsun?»

«Arkadaşlarımı..»

«Demek iyi bir durumda değilsin. Uyumuyor, onları düşünüyorsun..»

«Onları düşünüyorum. Sen de benimle hiç sevişmiyorsun.»

Uyur gibi olduk. Bir süre geçti. Uyuyamadım. Kalktı. Gene banyoya gidecek sandım. Gece ilerlemişti, daha sessizdi. Koltuğun üzerine yığıldığı giysilerinin bulunduğu yere gitti, çantasını karıştırdığını fark ediyordum. Bacaklarının arasını ovaladı. Sonra gene geldi, yattı.

«N'aptın?»

«Krem sürdüm. Ben yatarım, sen istediğin gibi devam edebilirsin?»

Bu büyük otele, başka bir kadınla daha gelmiştim. O istemişti. Zengin bir kızdı, çok pahalı olan oda kirasını da o ödemişti. Bu odadan daha büyük, öte yanda, köşeye rastlayan çok büyük bir odada kalmıştık. İki ayrı, birbirinden uzak yatak vardı. Yukarda yemek yemiş, sonra aşağıya, تنها bir amerikan bara inmiş, konyak içmiştik.

O zaman, tutuklanmadan önceki yaz mevsimiydi. Sonbahar yaklaşıyordu. Sabah olunca, geniş pencelerinden baktım odanın. Kumral, ince bir kızdı.

«Arabam duruyor. Çalınmamış.» dedi geniş alana bakıp.

«Hani nerde, göremiyorum?»

«İlerde bak, şu uçta.»

Tutuklanınca beni görmeye geldi. Birinci kattaki odada konuştuk. Yaşlı bir avukat dostumu da beraberinde getirmişti. Yaşlı dostum iyice neşeli biriydi.

«Ankara'da, senin için konuşmaya gittim Birliğe» dedi.

«Ne dediler?»

«Askeri Makamlara başvurmuşlar zaten. Onlar senin için iyi konuşmamış.»

«Ne demişler?»

«Ajandır o» demişler.

«Ne ajanıymışım?»

Güldü.

«Herhalde 'sigorta ajanı'» dedi.

Kız ikinci gelişinde, gözleri yaşlıydı.

«Neyin var?» diye sordum.

«Evleniyorum» dedi.

Aşağıya inince genç subay arkadaşlarıma, kızımın evlenmek üzere olduğunu anlattım. Pek neşelendiler.

«Abinin sevgilisi evleniyormuş» dediler.

Sonra serbest kaldım. Onbeş gün kadar geçti aradan. Evlenen kızın arkadaşıydı. Buldu beni. Param vardı. Büyük bir otelin bu odasına geldik işte. Gece, oldukça sessizleşmişti. Büyük bir kentte olduğumu biliyordum. Güzel, iyice güzel bir kadındı. Gövdesi, kadın ölçüleri içinde un uygunlarından biriydi. Esmer bir derisi vardı. Büyük bir kentteydim. Yattığım yerden, karşı yamaçların da, karşı kıyının da ışıklarını görebiliyordum. Oda çok yüksek tavanlı değildi. Işıkları görebiliyordum. Evine telefon etmişti. Burdaki evine. Bütün büyük kentleri düşünüyordum. Doktoru. Teğmen Ayhan'ı. Uzun boylu Abaoğlu'nu. Sami'yi. Voleybol alanının ordaki yürüyüşlerimizi. Ponponlu başlıklarımızı. Güneş vuran arka alanı. Banyoya giderken, tompsonlarıyla sıralanan askerleri. Nöbet tutan askerleri. Yağmuru. Tavana yakın pencerede gidip gelen bulutları. Havayı. Sonbaharın sonunu. Gece gelen yağmuru. Uzanan, uzayacak yılları. Denizi. Denizin dalgalarını. Avukat Necdet'i. Tutukevinin kapısından bizi minibusle almaya gelen ailesini. Nebil'in evinde içtiğim iki kadeh konyayı. Altan'ı... onları... tümünü... onların yaşamaya olan inançlarını.

Dergimizin geçen sayısında Melih Cevdet Anday'ın Celâl Sılay'ın ölümü nedeniyle yazdığı yazı üzerine, arkadaşımız Demir Özlü'den bir mektup aldık. Ozanın son yıllarındaki çalışmalarına ışık tutan bu mektubunu yayımlamakta yarar gördük.

SOYUT

Sayın Anday,

7 Ekim 1974

'Soyut' dergisinin yeni sayısında Celâl Sılay üzerine yazdığınız güzelim yazınızı okudum. Kendisiyle son yıllarında dostluk etme olanağını bulduğum için biliyorum: son yıllarda yazdığı birçok şiiri vardı, bunlardan bazılarını bana okudu. Eski şiirlerine göre, dilce çok daha arınmış, daha yeni, daha çağdaş bir duyarlığa varmış çok güzel şiirlerdi. Yazmayı kesmemişti. Dahası, birkaç kitap bastırıldığını, ama matbaayla içli-dışlı olduğundan, bunları «onar» tane bastırıldığını, bir kaç arkadaşına (belki kadın arkadaşlar bunlar) gönderdiğini söylerdi. Bu kitaplardan en az iki tanesini bana gösterdi, fakat hiçbir nüshasını vermedi, içinden bazı parçalar okuduğu halde. Kitaplar belki 'Yeni İnsan' için dizilmiş şiirlerden elde ediliyordu. Bilindiği gibi o 'Yeni İnsan' sayıları da satışa çıkmamıştır.

Derin saygılarımla.

garrote vil

uğur kökten

«Salvador Puig Antich, Catalan'lı genç bir solcu militan, bu sabah, saat 9.40'da, Barselona cezaevinin avlusunda idam edildi. İberik Kurtuluş Hareketi üyesi, 26 yaşındaki Antich, 'garrot' ile boğularak öldürülmüştür. Polonya asıllı uyruksuz bir genç de, Tarragona'da aynı cezaya uğradı.»

(Gazeteler, 2 mart 1974)

Yukarıdaki haberin türkçesi, çok yalın ve geri dönüşsüz bir yazgıyı dile getiriyor: iki genç insan, iki öğrenci, bir ilkbahar sabahında, bir tatil günü boyunları demir çubukla sıkılarak idam edilmiş. Güneş doğduktan, lekesiz Barselona göğünü eni - konu ısıttıktan, engin maviliği görünmeyen sınırlara dek aydınlattıktan sonra.

Barselona'da, mart ayında, çoktan ağaçlar çiçek açmıştır. Kentin her yakasında öbek öbek görülen beyaz - bembeyaz lekelerin iki adım ötesinde Akdeniz var. Denize inen günün ilk ışıkları. Kucak açan bir doğa.

İdamda ne avukat, ne papaz, ne de bir dost bulunmuş. İzin verilmediği için. Dayanışmasız ve görünüşte yankısız bir sonuncu yolculuk. Böyle bir gidişin tek arkadaşı sessizliktir. Sorgu işaretine dönüşen bir sessizlik. Bu noktadan sonra, artık yaşsız bir özlem başlar. Giden için, kalanlar için.

Dün olduğu kadar bugün de, halk ile yönetenler arasında 'garrot', var. En az üç yüzyıldan beri olduğu gibi.

Tam adıyla 'garrote vil', yalnız bir «can alma makinası» değil. Çağdışının çağımızdaki uzantısı. İspanya 1974! Bir bakıma da aç. İnsana yaklaşma ve bakış açısı. Değiştirilebilir bir yazgı. İnsanın insanı henüz aşamadığını kanıtlayan, somut ve acılı bir mekanizma. Böy-

le bir aracı tasarlamak, yaratmak, uygulamak, doğrusu her ülkenin her yönetimin harcı değildir. O, özellikle, Engizisyon Mahkemeleri'nin toprağına uygun düşüyor. Ona yaraşıyor.

Boşuna değil İspanyol düşünürlerinin, yazarlarının, ressamlarının, filim yapımcılarının durmaksızın «can alma makinası»nı işlemesi. Sanki merkezci bir güç, kalemi, fırçayı ve kamerayı karşı konulmaz biçimde «idam» odağına doğru çekiyor. Tek bir noktada, o odak üstünde yoğunlaştırıyor. İspanya gerçeğini yansıtan genel görünüm böyle. İberik halkının üstüne «el muerto»nin, ölümün gölgesi düşmüş. Uğursuz gölge. İç savaşta, «Viva Muerta!» diye haykıranların gölgesi.

İspanya'nın bu geleneksel idam yönteminde mahkûmun boynuna demir çember geçirilir. Bir vida o madensel kolyeyi milimetre milimetre sıkıştırır. Elbette, çemberle birlikte boyun omurlarını da. Ta ki, boğulma eksiksiz olsun! Her vida adımı, ölüm ile yaşam arasındaki kaygan, karşı konulmaz kayıştır. Derece derece gerçekleşen binçli bir yokoluş.

Uygulamalarda, 'garrot'un etkisi dayanılabilirin ötesindeki bölgeye geçince, işkencenin çehrede yarattığı rengi, çizgileri ve anlamı saklamak için kurbanın başına siyah bir örtü atılmaktadır. Bir utanç peçesi. Herkes olup biteni görmekle beraber, suç o örtünün altındadır. Saklıdır. Çünkü, çağımızın ve batı uygarlığının büyük uzmanlığı görünüşü kurtarmak noktasında özellikle belirginleşiyor.

Bunun en keskin, çarpıcı, acı veren ve unutulmaz örneği Goya'nın 'El Garrote' gravürü. Egemen olan sosyal düzen ne olursa olsun silinemeyecek, yokedilemeyecek ünlü idam sahnesi.

Acaba bu resim unutturulabilir mi?

Asla!

Çünkü o, bir kilometre taşıdır. Avrupa uygarlığının, insanlığımızın ulaştığı anlamlı aşama. Tarihsel kesit. Yaşamdan zorla koparılan canlının arkada bıraktığı silinmez görüntüyü, o acıyı, o sonsuz işkenceyi, ancak Goya'nın saldırgan ve trajik fırçası verebilirdi. Öyle de oldu. Modern resim, sanırım, doğuşunu —belki de varlığını— böyle ölümsüz bir fırça gücüne borçludur.

Büyük ressamın 'El Garrote' gravüründe yüzü kapatan örtü yok. Çırılçıplak gerçek ortada. Çünkü Goya, onu saklamak yerine, idam edilen bahtsızın yanında, İspanyol halkının yanında yer almıştır. O örtü kalkınca, balmumu sarısı gerçek seyirci çehrelerin tümüne bir şamar gibi inmektedir. Dehşet bilince, korku direnmeye dönüşmektedir, Goya'nın fırçası aracılığı ile.

Oysa, bugün gerçek Goya'dan bile geride. Gerçek daha tutucu, daha hesaplı, daha çekingen ve daha çok can sıkıcı. Aynı zamanda

acımasız, aynı zamanda ikiyüzlü. Yapıyor ve yaptığını saklıyor. Saklı kalacağını sanarak. Bununla birlikte içyüzü, Franco yönetiminin görünmeyen yüzü bir irin yuvası kadar iğrenç, kokmuş, tiksinti verici ve çirkin.

Mor lekelerle örtülü, aysız Toledo geceleri gibi kapkara bir gölge, garrot, İspanya'da tüm bilinçlerin üstüne çöreklenmiş. Soluk aldırıyor. Her aydınlık köşenin göğü onunla kapalı. Oysa, günümüzde, çoktan bir çözüm yolu olmaktan çıktı 'öldürmek'. Büyük yürüyüş durur mu hiç, teklerin ölümü ile? Çetin, dönüşsüz ve uzun yürüyüş sürecektir, kuşkusuz. Sürüyor da.

Sürgünde kol atan İspanyol romanı bile, bu İspanyol gerçeği ile yüklü. Garrot ile, evet, ama umutsuzlukla değil. Ramon Sender, Semp-run konu dışı tutulursa, son örnek. «Çağımız İspanyol dilinin en önemli yazarı». Saygın ve unutulmayacak imza. «Cronica del alba¹» ile «İspanya Savaşından Son Öyküler»in yazarı, yeni romanında, tanık olduğu bir idam olayının cellâtı arkasından koşarak can alma makinasının sosyal gerçeğini ortaya dökmeye çalışır. «Tatlı Dilli Cellât», bu yaklaşımın meyvesi. Cellâtın ağzından, onun açısından ölümün öyküsü. Çiğ bir ışık altında ve korkusuzca, «olay», insanın sıcaklığını boyutlarını kazanır; ondan bir parçaya dönüşmüş olur. Ne var ki, yazara İspanya ötesi bir sürgün armağan ederek.

Barenga'nın filmi, 'Cellât' ise, bir başka yaklaşım. Yine, garrot üstüne. O da İspanya kültürünün duvar ötesi ürünlerinden. Dolayısıyla, İspanya'da gösterilemiyor. Yasak film. Faşizmin siyasal ve ideolojik süzgeci, 1965'ten beri onu tutuyor.

Oysa ne var 'Cellât'ta? İspanya'nın günlük yaşantısı, varolan düzenin sosyal boyutu, devlet önünde bireyin büyük korkusu, insanın temel gereksinmesi yani mutluluk arayışı ve sonunda ölüm yargısı. Cezanın uygulanışı üstüne fikirler, eleştiriler. Özellikle ABD'nde durum: elektrikli sandalya. Garrot'a ilişkin seyircinin kafasına rasgele serpilmiş küçük sorucuklar. Kuşkular. Duraksama ve kimbilir? Karşı koymanın ilk tohumları.

Konut darlığı, «bahçesinde ebruli hanımeli açan bir ev»e sahip olmak emeli, evlenmek üzere olan genç çiftin erkeğini resmi kimlikle can alma mesleğine doğru yöneltir. Çünkü, devlet, cellâtlık görevi için özel bir konut ayırmıştır. O halde, boş olan böyle bir «iş» neden kabul edilmemeli? Yeter ki, herhangi bir idam uygulaması ortaya çıkmasın!

Oysa, gerçekler dilekler kadar pembe değildir. Güzel günlere İspanya'da her gün raslanmaz. Bir sabah, Adliye Bakanlığından ilk infaz emrini bildiren mektup gelince, tüm düşler sona erer. Çiçeği burnunda cellâtın haberi duyan genç karısı düzenin kesin ve kör sürükleyişine karşı isyan eder: «Daha yeni mutlu olmaya başlamıştık ki, bu uğursuzluk...»

Sonra, isyan acılı bir sessizliğe dönüşür. Kadın iyice durgunlaşmıştır. Kısa süren yakın ve umut dolu geçmiş, o ana kadar hiç kirlenmemiş yaşantılar, hepsi, çarpıcı görüntüler gibi birbiri ardından gözünün önünden geçer: daha inşaatı bitmemiş apartmanı ziyaret, kaçamak buluşmalar, kıskançlık, sokak tartışmaları, kilisede nikâh, sosyal sınıf ayrıcalıkları, Mayorka Adalarına gezi, orada eğlenen kaygısız ve taşkın ye-ye gençliği.

Gerisi, artık sonuç vermeyecek bir dizi çırpınışlardır. Görevi bırakma girişimleri, suçlunun affını bekleyiş. «İş»i yitirme korkusu ve arkasından evi.

Cellâtın suçlu ile birlikte cezanın uygulandığı yere götürülüşü. Evet, gidişi değil götürülüşü. Direnir, sürüklerler. Kusr. Bu kez cezaevi doktoru suçluyu bırakıp cellâta koşar. İdam mahkûmu şaşır-mıştır. Araya cezaevi yöneticisi de girer: «Sen hiç acı çekmeyecek-sin. Bir anlık bir iş bu, görecek-sin!» Sanki idam edilecek cellâtl..

İş bitince, bir kez çizgi aşıldıktan sonra, yeni cellât, «bu işi bir daha yapmayacağım» der. Ne var ki, eskisi, emekli olan, kayın ba-bası, tek insanın yenilişini verdiği karşılıkla en yalın biçimde ortaya koyar:

«İlkinde ben de öyle demiştim. Alışır-sın, bu halin geçer!»

*

Soru ortada ve askıdadır: cellâtsiz yaşanabilir mi?

Cellât Ramiro, yahut Barenga'nın kahramanı, hiç biri değilse Franco, faşizmin yeşerttiği ve filizlendirdiği sosyal ortamda, herke-sin paylaştığı ve kaçtığı bir alçalışı temsil eder. Aynı zamanda hem masum hem suçlu olan cellâtın ellerine bulaşmış pisliliğin ve tiksinti-nin öbür adı kandır. Yahut, can alma makinası. Gerçekten, bu ölüm kokusu, kan ve tiksinti, insan belleğinin kıvrımlarından, yüreğinin derinliklerinden silinip atılamaz. Yokedilemez. Bunun için Goya'nın gravürü ölümsüz.

Kuşku yok ki önemli olan, cellâtsiz bir dünya, can alma ma-kinasına yer vermeyen bir düzen ve yaşantıdır. Yoksa, Ramon Sen-der gibi, Barenga gibi bir başka ıspanyolun, Unamuno'nun sözleri anlamsızlaşır: «Sanırım ki, diyor hristiyan düşünür, ölüm cezası-yla olduğu kadar cellât ile de hesabı görmek gerek. Dehşet verici olan cellâttır. Cellâtın her çeşidi, insanlık için bir lânetlenme. En korkuncu ise, kendi trajik görevini koruyabilmek için, cellâtın ko-layca ölüm cezasına karşılık düşecek cinayetler yaratması yahut in-sanları su;a kışkırtması»..

Gerçekten yeni zamanlar, yaşadığımız güç dönemler, böylesi ca-ni-cellâtların ve kışkırtıcı cellâtların yıldızlaştığı bir çağ olmadı mı?

Oysa, her yeni kan yeni bilinçleri körükler. Körüklüyor. Ulusal

ve uluslararası arenada azınlık-çoğunluk ilişkisi, artık modern boyutlara, yeni güç dengelerine doğru yol almakta. Eski yöntemlerle yeni dengeler kurulamaz, kurulanlar da eskimiş yöntemlerle korunamaz. Açık bu!

Ne olursa olsun, cellâtlar ile barış içinde birlikte yaşamak çağı geride kaldı. Geride, çok uzaklarda. Söz konusu toplum kesiti yerkürenin hangi uzak ikliminde yer alırsa alsın, nasıl yoğun bir karanlıkta tutulursa tutulsun, siyah faşizmin sınırları küçülüyor. Her genç ölüm, her taze inanç, gecenin sınırlarını bir kat daha geriletmekte. Gecenin fethi, günümüz insanına düşen trajik olduğu kadar kutsal görev! En iyi kavga arkadaşlarının yitirildiği uzun ve karanlık koridordan geçerken, düşenler, tamamen yok olmadan önce, arkada, hiçliğe karşı yaşamlarından güçlü görüntüler ve ölümleri ile sarsılmaz nedenler bıraktılar.

Onlar, eylemleri sonucu, ölüme karşı meydan okumuş ve ondan bir şeyler koparmış oldular.

¹ «Şafak vakti itirafı»

mahur beste

mehmet ergün

«Eski bize artık doğrudan doğruya bir ders veremez. İnsanlık zannettiğimizden fazla değişmiştir. Fakat bizim biz olabilmemiz için bazı şeyleri muhafaza etmemiz lâzımdır. (...) teklif ettiğim şey ne türbedarlık, ne de mazi hırdavatçılığıdır.»

AHMET HAMDİ TANPINAR¹

Tanpınar'ın ilk romanı olan Mahur Beste, «merhum zevcesi Atiye hanımefendinin (...) otuz beş sene evvel, sırf kadın inadını yerine getirmek için birdenbire küçük ve mânasız bir hastalık bahanesiyle genç ve güzel hayatına veda ederek tek başına kendisine bıraktığı geniş ve eski yatakta (...) belki bu otuz beş senenin en sıkıntılı uykularından birini» uyuyan Behçet beyin «iki uyku arasındaki düşünceler»inin anlatılmasıyla başlar. Onun, kendisini yaşadığı andan koparıp, daha değişik dünyalara götüren eşyalara olan bağlılığıyla, davet ettiği ablasının yeğeni Cavide'nin konakta meydana getirmesi muhtemel olan değişiklikler arasındaki bocalayışını yansıtarak gelişir. Bir an için iki değişik dünyanın (Behçet beyle Cavide'nin dünyalarının) çatışmasını izleyeceğimizi sanar gibi oluyorsak da, bu çatışma üzerinde durmaz Tanpınar. Değirir gibi olduğu ilk bölümde bırakarak bu çatışmayı, bizi Behçet beyin geçmişine, ilk gençlik yıllarına doğru götürür ve o dönemin toplumsal yaşamının bir panoramasını çizmeye çalışır. Behçet beyin iki uyku arasındaki düşünceleri etrafında yaptığı bu açılmayla Abdülhamit yönetimine atlar. Tanzimat sonrası dönem içerisinde Osmanlı İmparatorluğunda beliren yönsemeleri bütün veçheleriyle yansıtmaya çalışır. Ancak bu açılıştan sonra tekrar başa dönmemesi, Behçet beyin hakikaten bir romanı doldurabilecek olan dramının arada erimesine yolaçıyor. Bu nedenle de Mahur Beste bitmemiş ve bitmesi de olanaksız olan bir roman görü-

nümü kazanıyor. Çünkü Tanpınar, romanın başlangıç kesiminde de-
ğindiği ve bizde belli bir sanının oluşmasına yolaçan Behçet beyin
dramını bir kenara iteleyerek, şu ya da bu nedenle onun yaşamına
karışmış kişileri sahneye çıkarıp, onların kişisel serüvenlerini bel-
li bir toplumsal eğilimin simgesi olarak vermeye yönelmekle roma-
nını omurgasından soyundurmuş oluyor. Nitekim Tanpınar, «Mahur
Beste Hakkında Behçet Beye Bektup» başlıklı yazısında, romanı Beh-
çet beyin hikâyesi olarak kurduğunu, fakat onun yetiştirdiği dönemi an-
latma tutkusuna yenik düştüğünü belirterek bu gerçeğin üzerine bas-
sar: «Evet (...) sizin hikâyeniz olarak başladı, fakat arkanızdan o
kadar büyük bir kalabalığı sahneye taşıdınız ki, sizin hikâyeniz olma-
tan çıktı. Hepinizin hikâyesi, daha doğrusu yaşadığınız, yaşadığımız
devirlerin hikâyesi oldu.»² Böylelikle sahneye çıkan her kişi, Behçet
beyin dramının daha iyi bir biçimde su yüzüne çıkmasını sağlamak
yerine, yeni bir konunun öznesi olur. Suya atılan bir taşın oluşturdu-
ğu iç içe ve gittikçe belirginliğini yitirerek genişleyen daireler gibi
bir görünüm kazanır roman. Salt bu bile, onun neden bitirilmesinin
olanaksız olduğunu ortaya koyar sanırım. Çünkü belli bir dramdan
yola koyulmakla beraber, yaptığı açılımları, o dramı daha iyi bir bi-
çimde belirginleştirecek olan toplanımlarla bütünleştirememesi, ro-
manın, uzadıkça daha da yayılmasına, dal budak sarmasına neden
olacaktı. Bu nedenle Mahur Beste'nin espirisine en uygun düşen bitiş,
belki de Tanpınar'ın yaptığıdır.³

Tanpınar'ın Mahur Beste'nin başlangıç kesiminde dokandığı,
ama romanı kurarken yaptığı hesapsızlık nedeniyle bir daha döneme-
diği Behçet Beyin dramının romanı sürükleyecek bir nitelikte oldu-
ğunu belirtmiştim. Bu dram, toplumsal koşulların ayıkladığı eski dün-
yaya bağlı bir kişinin, o dünyanın ayıklanmasına neden olan koşul-
ların oluşturduğu yeni dünyanın acımasız baskısıyla yüz yüze geldi-
ğinde sürüklendiği bunalım olarak özetlenebilir. Romanda Behçet bey,
koşulların ayıkladığı eski dünyaya, Cavide ise o koşulların oluşturu-
duğu yeni dünyaya bağlı kişiyi temsil etmektedir. Cavide'nin —kendi
davetiyle de olsa— Behçet beyin konağına gelecek olması, Behçet
beyin bizzat kendisinin de, zaten yokolmaya yüz tutmuş dünyasının
yanı sıra, yokolma sürecine girdiğini simgeleştirmektedir. Üstelik
Behçet beyin Cavide'yi konağına davet etmek zorunda olması da,
dramın kaçınılmazlığını vurgulamaktadır.» ...Olan olmuştu. Ablasının
torununu, sonuna kadar tek başına kim olduğunu bilmediği bir hiz-
metçi ile oturtamazdı ya...» Yazarın açıklamalarıyla, olay kişinin
kişisel hesaplaşmaları, kalın çizgilerle de olsa sözkonusu dramı bel-
lirgin kılmaktadır. Sözgelimi yazarın, Cavide'nin konağa geleceği gün-
nü, Behçet bey açısından, «hayatına getireceği büyük değişik-
lik» olarak nitelenmesi; Behçet beyin kişisel hesaplaşma aşama-
sında «bundan böyle istediği gibi yaşayamayacağı, hayatının âhengi-

nin bozulmuş olduğu hissini» duyması ve eski alışkanlıklarının çoğunu terketmek zorunda kalacağını —daha doğrusu bırakılacağını— düşününce paniğe kapılması: «Birdenbire içine başka bir korku geldi: ya Cavide evde her şeyi değiştirmeye kalkarsa...» ve o panik içerisinde, karısının beğenmediği çeyizine bile sahip çıkması: «Eğer merhum refikasının hâtırası olmasaydı, çoktan onları Bedesten'e götürürdü. Bununla beraber, meselâ Cavide'nin onları beğenmeyip yerlerinden oynatmasına hiçbir zaman razı olamazdı.» Bütün bunlar yok-olan, ancak eşyada yaşayan bir dünyaya karşı duyulan tutkuyu belirleyen öğeler... Ancak bu tutkunun yolaçacağı dramın somutlaşması, sözkonusu eşyaların etrafında oluşacak olan çatışmanın dışlaştırılmasıyla mümkünleşebilecekti. Tanpınar, bir çeşit kesit roman yazma tutkusuyla, insan - eşya dokusu içerisinde geliştirilmesi mümkün olan bu güzelim konuyu, ne yazık ki kelimenin tam anlamıyla «harcadı.»⁴ Bu açıdan bakıldığında Mahur Beste, toplumsal bir olgunun birey üzerindeki izdüşümleriyle anlatıldığı bir roman olmaktan çıkıyor, belli bir mantık uyarınca sahneye çıkan kişilerin kişisel serüvenlerinin anlatılmasıyla, belli bir dönemin panoraması görünümüne ulaşıyor. Abdülhamit II'nin karabaskı yönetimini, konaklardaki debdebeli yaşamı, yabancı sermaye - yerli sanayii çatışmasını, gece eğlencilerini vs... izliyoruz roman boyu. Bu arada Sabri Hoca ile İsmail Molla'nın diyaloglarından da Tanpınar'ın doğu - batı ikilemi konusundaki düşüncelerini öğreniyoruz.

Romanın bitmemiş olması, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın neyi savunduğunun bütün boyutlarıyla ortaya çıkmasını engelliyorsa da, Mahur Beste'yi bütünleyen Sahnenin Dışındakiler ve Huzur'a bakarak onun, batılılaşma çabalarıyla düzende oluşmaya başlayan yabancılaştırmaya karşı olduğunu ve muhtevasını ayrıntılı bir biçimde belirleyemediği bir sentezin peşinde koştuğunu ileri sürebiliriz. Gerçekten de Tanpınar, İsmail Molla - Sabri Hoca çatışmasını yansıtarak, batılılaşma çabaları içerisinde yozlaşan Osmanlı İmparatorluğunun değerlerini topyekûn inkâr ederek, ithal malı değerlerle yeni bir insan oluşturmaya çalışan batıcıların karşısına, diyalektik anlamda inkâra yaslanarak dikilir. Sabri Hoca'nın bir benzetme ile önce Osmanlı toplumundaki medeniyetin yaratıcı ruhunun yokolup, bir zaman o ruhun maddî hayattaki izleriyle idare edildiğini; sonunda o izlerin de yokolduğunu ve bu nedenle de geriye kalan yıkıntı ile değil o ruhu, o ruhun izlerini bile oluşturanın imkânsız olduğunu ileri sürmesi üzerine; İsmail Molla'nın asıl yaratıcı olan halk yığınlarının varlığını sürdürdüğü sürece böyle bir durumun ortaya çıkamayacağını belirterek, atılacak her adımda geçmişten hız alınması gerektiğinin üstüne basması, Tanpınar'ın ne salt doğuya sarılmakla, ne de onu inkâr etmekle hiçbir şeyin yapılamayacağı görüşünde olduğunu kanıtlar. «Şark öldü, diyorsun. Ahmet Ağa öldü gibi bir şey bu. (...) İstemem ama,

varsın ölsün; yerine elbet biri gelir. Zaten şark nedir? Bir kelime... Kelimeler varsın ölsün. Asıl yaşaması lâzım gelen ölmez. O bizim hayatımızdır, o değişir. Değiştikçe de yaratır. Arkasında kendisini yapan kuvvetle o duruyor. Bu böyle olunca... Fakiriz, cahiliz, şuyuz, buyuz, doğru, âtil bir zihniyette yaşıyoruz. (...) Bütün bunlardan kurtulmanın yolları olsa gerektir. Fakat ne kadar değişirsek değişelim, yapacağımız her yeni şeyde bu memleketin kendisinden gelen bir damga olacaktır. Onu doğuracak olan bu anadır. İşte benim sevdiğim, inandığım şey. Benden yüz sene sonra şartlar o kadar değiştiği, unsurlar o kadar tanınmaz şekle girdiği halde bu memleketin hayatını yine bugünün devamı yapacak olan bu damgadır. Ne şarka, ne garbe, ne falana, ne feşmekâna bağlıyım; bize bağlıyım. Hayata, yani ölmeyen şeye bağlıyım.» Sonra Sabri Hoca'nın şarkın öldüğünü ve Osmanlının yetim kaldığını ileri sürerken Atiye'nin içerisinde bulunduğu ruh halinin tasvir edildiği bölümler, yine Tanpınar'ın, ironik bir biçimde de olsa, yokolduğu ileri sürülen şeylerin yokolmasına inanmadığını simgeleştirir: «Atiye bu adamın sadece kendilerine hitap etmediğini, açık pencereden bütün boğaz gecesinin, bu gecenin sükûnuna bürünmüş karşı yalıların, koruların onu dinlediğini sandı. Sade onlar mı? Bütün İstanbul: beyaz caddeleri, küçük cumbalı evleri, ıssız sokaklarıyla, medreseleri, şadırvanlarıyla, zengin, fakir halkıyla ona sırrını yeni duyduğu bu yetimliğin kederine bürünmüş göründü. Şark ölmüştü. Bu ölü nerde yatıyordu? Mezarı neresiydi? Niçin içinde bu garip merhamet çeşmesi kanamıştı. «Ah, ne olurdu, bu sözleri bıraksalar da, Molla bey bir beste okusaydı. Belki de ölmediğini anlardık.» Yani Tanpınar, sürekli bir oluş içerisinde bulunan maddî ve manevî şeyler âleminde, hiçbir şeyin öldü demekle ölmeyeceğine, aksine gittikçe artan bir karmaşıklık içerisinde varlıklarını sürdüreceğine inanıyor. Bu nedenle de o, inkâr için inkâr'ın değil, yeni bir boyuta ulaşmak için inkâr'ın, diyalektik anlamda bir inkârın peşinde koşuyor. Ve Tanpınar'ın burada da olumlu bir eğilim içerisinde olduğunu; inkârı, yeni bir noktaya ulaşmak için eskiyi de içerisinde eriterek aşmak olarak alırken, bunun da ancak toplumun maddî hayat şartlarını değiştirmekle mümkün olabileceğini ileri sürdüğünü görüyoruz. Ona göre önce «iktisat sistemi» değiştirilecektir. «Halk tenevvürü» ise, bundan sonra gelecektir. Diğer bir deyişle Tanpınar, bürokratik görüş tarzının, bütünü parçalar toplamı olarak alıp, o parçalardan herhangi bir tanesini değiştirmekle bütünü de değiştirebileceğine inanan **kısmîciliğinden** ayrılıyor. Bu nedenle de onun doğu-batı ikilemi konusunda ileri sürdüğü düşünceler, ne batıyı yoksayan doğucuların görüşleriyle bütünleşiyor, ne de doğuyu yoksayan batıcıların. Onun peşinde koştuğu sentezinde, doğu da, batı da yeralabilir ve almalıdır da. Yeter ki halk onu benimsesin, ona kendi damgasını vursun. «Bilâkis, tam bir Müslüman gibi düşün-

yorum, fakat mücerret bir müslüman gibi değil de bu şehrin ve etrafında, hulâsa bu memleketin içinde yaşayan bir müslüman gibi... İkiyüz yıl bu memleketin hayatına karışmış yaşayan dedelerimden bana miras kalmış bir müslümanlık. Bu müslümanlıktan Tekirdağ karpuzunun, Manisa kavununun, Amasya kayısının, Hacibekir lokumunun, İtrî bestesinin, Kandilli yazmasının, Bursa dokumasının hisse-leri vardır. Bu müslümanlığın çehresi, otuz kırk senede bütün etrafiyle beraber değişir; ramazan sofrası, cami sebili, Fatih kahveleri, Küçükpazar çarşısı Divanyolu... Bu müslümanlığın benim de herkes gibi inandığım akideleri vardır. Fakat onların arkasında kendilerini aydınlatan, mânalarını yapan bütün bir hayat vardır, halk vardır. Asıl sihrini o yapar. O ne medreseden, ne tekleden, ne şeyhülislâm kapısından, ne kazasker konağından gelir; halkın hayatından doğmuştur. Onun içindir ki o hayatın emrindedir, ruhaniyeti onunla beraber yürür. **İçine Firenk İcadı bile girer, fakat manzarası bizim kalır.**⁵ Bütün bunlardan sonra kalkıp da Tanpınar'ın «...saplantı halinde geçmişe dönük...»⁶ olduğunu ileriye sürmek, haksızlık olur. Tanpınar'ın eleştirilmesi gereken bir yönü varsa o da, seçenek getirememiş olması olabilir ancak. Yoksa ülkenin içerisine düştüğü —ve-ya düşürüldüğü— derin açmazı görmüş, bu açmazın yarattığı acıları etinde -kemiğinde hissetmiş ve onları ısrarla dile getirmeye çalışmış bir sanatçı olan Tanpınar, bu anlamda, kalıplaşmış düşüncelerle değerlendirilemeyecek kadar büyük ve ileriye dönük bir sanatçıdır. Ancak, az önce de belirtildiği üzere, sözkonusu açmazdan sıyrılabilmek için somut bir öneri getirememesi yüzünden girişimi yünsüz kalmaktadır. Gerçi onun andan tedirgin olması, geçmişin de bir sığınak olamayacağını belirtmesi, geleceğe olan inancını yansıtıyorsa da, bu inancın gelecekte ne gibi bir görünümle doğrulanacağını belirmesine yetmiyor bu.

¹ Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, s. 195, İstanbul-1960.

² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, s. 317, İstanbul-1970.

³ Tanpınar, *Ülkü* dergisinin 16 İkincikânun 1944 tarihli 56. sayısında tefrika edilmeye başlayan ve yayımı aralıklarla 92. sayıya kadar devam eden -28 tefrika- Mahur Beste'yi, aynı derginin 99. sayısında yayımlanan «Mahur Beste Hakkında Behçet Bey'e Mektup» başlıklı bir yazıyla -bitmemesine karşın- bitirir.

⁴ Kemal Tahir, *Yol Ayrımı*'nda, Ramiz Bey'in eşya fetişizmi ile Tanpınar'ın yarım bıraktığını tamamladığını ve yokolan bir dünyaya bağlı bir kişinin, o dünyayı simgeleştiren eşyaya olan tutkusunu yansıttığını görüyoruz.

⁵ Altı çizili yerler benim- M. E.

⁶ Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, Cilt : 3, Sayfa : 583, İstanbul - 1965.

22. 3. 1973

●
muzaffer buyrukçu

Yolcular gelip geçiyor, sokak tenhalaşılıyor, umudum umutsuzluğa dönüşüyordu. Yüzlerine yakarır gibi bakıyor, portakalları havaya atıp tutuyor, portakal sattığımı anlatmaya çalışıyordum. Birbirleriyle söyleşmelerini, — Portakal mı istediniz beyefendi. Vereyim. Çok beğeneceksiniz, memnun kalacaksınız. — diye nalıncı keseri gibi kendime yontuyordum. Arada bir alan çıkıyordu bu taktiği uygulayınca ama genellikle kaşlar çatılıyor, — Sana bir şey söyleyen yok — sözleriyle azarlanıyordum. Bağırımıyordum arkadaş. Bağırmadım da. İçimdeki o yüksek dağı aşamadım. Baktım ki satıcılık matıcılık benim harcam değil, sandıkları sırtıma vurduğum gibi eve götürdüm. Böyle işte. Ha, ne diyordum? Herkesin hayatındaki ortak noktaları gözlemlenektir yazarın işi. Diyeceğim: İkinci Hasan, bir sürü gözlemlerin, deneylerin, durumların ve pek çok acının tekrar tekrar yaşanması sonucunda varolmuştur.»

Kahveciyle birlikte içeriye, esmer, benden iki üç santim yüksek, otuzüç, otuzdört yaşlarında, yüzünde Diyarbakır çıbanı bulunan biri girdi. Bir süre önce tanışmıştık. Selâm verdi, elimi sıktı, «Nasılısınız?» dedi.

«Teşekkür ederim. Siz nasılsınız?»

Mahmut, «İşte bu bey Mağara'yı beğendiğini söylemişti.» dedi.

«Sizi kutlarım. Gerçekten iyi bir hikâye.» dedi içtenlikle.

«Eh işte, bir şeyler yapmağa çalışıyoruz.» dedim. Adı neydi acaba? Kemal mi? Değil, değil, tuhaf bir adı vardı; yeni ama tek tür raslanan adlardan biriydi belleğimde bıraktığı silik izlere göre. Ama bütün çabama rağmen bu izlerin altını eşeleyip aradığım —ad— yaklaşamıyordum. Sorsam ayıp kaçmaz mıydı? «Beni önemsemediği için adımı unuttu» demez, yapıtımın yarattığı saygı, kişiliğimdeki dengeşizlik karşısında hayal kırıklığına dönüşmez miydi? Bağırmağı gerçekleştirememiştim geçmiş bir hayatın varlığına yığdığı, benim de sormadan etmeden hemen benimsediğim etkiler ve dünyayı bütünüyle görebilecek bir pencere bulamamam yüzünden. —tuttuğum, çe-

kingenim— diyerek örtmüştüm başarısızlığımı. Şimdi de aynı durumdaydım. Bende olanı bulamıyordum. Bu da yazılması gereken bir konuydu. Birçok kişiyle tanışırdık. Tanışırken gülümserdik, incelirdik, övücü sözler ederdik, yüzlerini, gözlerini beğenirdik, sahip olmak isteyip de olamadığımız, olamadığımız için de acı çektiğimiz şeylere sahip oldukları için kıskanırdık; hatta bir iki saati, hikâyelerimizden, düşüncelerimizden damlayan şerbetlerle tatlandırırdık, bir iki geceyi ruhlarımızla değil vücutlarımızla geçirirdik. Ruhlarımızla geçilemezdik. Çünkü, ruhların birleşebilmesi için o karmaşık evrenlerde bulunan bütün nesneleri bilmek, eskiyenı atmak, yenilerini üretmek gerekirdi. Çalışma bir an aksadı mı birleşme olayında çözümler başlardı. Bu nedenle —bizler— her zaman en kolay yolu seçerdik. Vücutlarımızla birleşirdik, öyle girerdik hayatın içine ve sonra da ruhlarımızda ağırlar başlayınca şaşırıp kalırdık. Derken araya giren engeller, olanaksızlıklar birbirimizi uzaklarda tutacak kadar büyükse unuturduk çoğunlukla. Ve bir gün ummadığımız bir sırada karşı karşıya gelirsek aptallaşıyorduk. Bön bön bakıyorduk. Belleklerimizde kalmayanı boşuboşuna araştırıyorduk. Hatırlamaya çalışıyor, hatırladığımız için sıkılıyor ya da hatırlamadığımız halde hatırlamış gibi davranıyor, kaçak, gücsüz, zavallılığımızı belirten sözcüklere sığınıyorduk, «Afedersiniz, birden tanıyamadım. Kimsiniz?» diyorduk ezile büzüle ve sadece vücutlarımızla içine yerleştiğimiz anların sert tokadını yiyorduk. Kimi zaman da yan güçlere başvuruyor, Ali'yi Mehmet'i soruyor, —onlar— aracılığıyla yabancılıktan sıyrılmaya çalışıyorduk. Suç benim miydi, yoksa o kendini belleğime çizmeyi, bir imaj, bir düşünce kırıntısı bırakmayı başaramadığına göre, onun mıydı? Aslında suç kavramını burda harcamamak, duruma başka bir tanım bulmak gerekir.

«Beni çok etkiledi.» dedi. Adı Can mıydı? Ogün müydü? Alpay mıydı? «Tıpkı sizin anlattığınız gibi oluyor her şey. Psikolojileri, tutumları, davranışları, karakterleri, o tip insanlar, yakından tanınmadan verilemez kanısındayım.» Hayranlıkla süzüyordu beni. Göğsüm kabardı. Ürünümü gerçeğe uygun bir biçimde değerlendiren bir okurumla konuşmam yüreğimi sevinçle doldurmuştu. Bir cigara uzattım. O benden önce davrandı, Birinci paketini çıkardı, «Burdan yakın lütfen.»

«**Cehennem** adlı kitabımı okudunuz mu?»

Yüzü kızardı, gözlerini önüne eğdi, utancın tırnaklarıyla çizilen bir sesle, «Bağışlayın.» dedi, «Sizden ilk kez **Mağara'yı** okuyorum.»

«Önemi yok.» dedim. «O kitapta **Uzaklarda Bir Tüfek** adlı hikâye, bir terhis gününü ve o günden yeni başlayacak hayata, geleceğe uzanan sorunları anlatır. Askerler, sevincin delik deşik ettiği ve uykuyu bedenden sürgün ettiği bir gecenin sabahında yüzlerini yıkmak için çeşmeye koşarlar. Türküler, şakalar, kucaklaşmalarla

bir değişikliği yaşıdıklarını belirtirler. En ucuzundan kör jiletlerle tıraş olurlar, yüzlerini parçalarlar, kan revan içinde kalırlar. Ama bedenden gelen acı, her hücrede egemenliğini kuran sevincin engelini aşamadığı için güçsüz kalır. Bu büyük bir olaydır. Vatani görev bitmiş, yüzlerce başka görevin kendilerini beklediği bir dönem başlamıştır. İlk sevinç, araya tasarılar, düşünceler, sorunlar girince hüzne dönüşmekte, hatta çokları memleketlerine gitmek istememektedir. Çünkü memleketlerinde kendilerini bekleyen pek çok tehlike, mutsuzluk vardır...»

«Tamam.» dedi Diyarbakır çıbanlı arkadaş, «Öyledir. Korkular bir an alev gibi parlayıp sönen sevinçleri kemirir. Gürültüler azalır, gürültüler dışardan içeriye taşınır ve dayanılmaz bir sessizlik başlar. Hemen okuyacağım.» Güldü, «Küçük, yuvarlak aynaları vardır hepsinin. Saçları olmadığı halde tarakları da bulunur.»

«Ayna alırken arkalarında çıplak kadın resimleri olanlarına dikkat ederler. Dolgun kadınlar...»

«Gerçekten de öyle.» dedi içime girerek utancımı çoğaltan arkadaş.

«Krem Pertev kutularını unutmamak gerekir.»

«Evet, evet.» dedi, başını salladı, «Gizli gizli sürerler.»

«Kötü sıfatlar takılacağını korktukları için böyle davranırlar. İnsanlar, evlerinden çıkıp —geçici bir süre de olsa— toplu bir hayatın içine girdiler mi dışardan getirdikleri bütün silâhları atmak, ordaki silâhları kuşanmak zorundadırlar. Yasaların, geleneklerin işleyişini izlemek zorundadırlar. Kendilerini bütün tehlikelere karşı korumak zorundadırlar. Çünkü herkes —aynı toprağın çocukları oldukları aynı dili konuştukları halde yetiştirme koşullarının değişikliği yüzünden— birbirine yabancıdır. Kayıplara sürükleyecek muhtemel olaylardır.»

«Haklısınız.» dedi.

«Cumartesi-Pazar tatillerinde, tahta bavullarında özenle sakladıkları naftalinli sivil elbiselerini nasıl giydiklerini gördünüz mü?»

«Hayır.» dedi.

«Önce övünürler. Değerini yükseltirler. Derken siyah güneş gözlüklerini takarlar gözlerine, yeni kasketlerini başlarına geçirirler, koptukları hayatın sınırlı ama tadların yoğunlaştığı bir bölümünü yaşamağa koyulurlar, kendi istemlerinin dışında durdurulan olayları harekete geçirirler, canlılık kazandırır. Bu yarım yamalak bir şöendir aslında. Bu nedenle süslenirler; koku sürünürler, mendil ceplerinden mendillerinin uçlarını sarkıtırlar, tükenmez kalem korlar.»

«Ayakkabılarını da boyarlar.»

«Boyarlar evet... Ceplerini arkadaşlarının mektuplarıyla doldururlar ve postanelere rahatça girerler, daha önce yaptıkları gibi bir sivilce rica edip atmasını istedikleri mektuplarını elleriyle atmanın özgülüğünü, sevincini yaşarlar.»

«Bunları nasıl tesbit ettiniz?» dedi cigara veren.

«Yaşayarak.»

«Gazetelerden de yararlanıyorsunuz.» dedi Mahmut.

«Evet. Gazete evlerimize haber taşıyan bir postacıyı andırır. Günlük yaşantımızın dışında oluşan her şeyi, dostlarımızın, tanıdıklarımızın başlarına gelenleri ya da hayatlarındaki köklü değişiklikleri —ondan— duyarız. Evlenmeler, ölümler, kazalar, bir mevki sahibi olmalar... Ama gazetenin daha önemli bir yanı vardır. Toplumun yüzeyindeki karmaşayı, olumlu olumsuz bütün durumları yansıtır. Taptaze bir aynadır. Aynaya yansımaları yazar bulur çıkarır ortaya. Derinlerdeki karmaşanın köklerine inmek, ordaki dramları sanatlaştırmak yazarın işidir. Gazetenin getirdiği hırsızlık, cinayet, kız kaçırma, bir karış toprak için vuruşmalar, kavgalar, intiharlar, yolsuzluklar, yöneticilerin tutumu, aleyhte ve lehte yasaların çıkışı, içinde bulunduğumuz ortamın karakterini çizen malzeme niteliğini taşır. Ben bu haberleri keser, bir yana korum ve bir hikâye yazdığımda, hikâyedeki kişilerin hangi sosyo ekonomik ve psikolojik koşullarla sıkıştığını açıklamak amacıyla kullanırım.»

«Kış'ı da bir başka türlü anlatıyorsunuz. Hiçbir kitapta kışın bu kadar değişik ve bütün çıplaklığıyla anlatıldığını görmedim. Kış bölümünü okurken sergilediğiniz her durumu, her sorunu yaşadım, iliklerimde duydum.» dedi adını bilmediğim arkadaş,

«Bir takım şeyleri, bizi etkileyen bir takım durumların konumlarını yeniden gözden geçirmek, doğruluğunu-yanırlılığını incelemek, gerçeğin özünden uzaklaştırılarak hayallerimizi renklendiren bir —süs— kimliğine sokulma nedenlerini araştırmak zorundayız. Örtülerin, çekildiği, aklımızı karıştıran, bizi çatışmalara sürükleyen gizlerin, oyunların, günışığına çıktığı bir çağı yaşıyoruz. Bir şeyi saklamak, gerçeğe yüzlerce maske geçirmek mümkün değil artık. Kapalı olan her şey, açıklıkla, yalınlıkla yer değiştiriyor. Temellerinde çesitli çıkarların bulunduğu kalıplar kırılıyor. Dünya kendini yeniden kuruyor. Biz bu büyük olgunun hem tanığı hem de bir elemanıyız. Öyleyse bu güçlü çabanın sınırlarını genişletme eylemine katkıda bulunmakla yükümlüyüz. Edebiyatçıysak kendimize düşen görevi eksiksiz yerine getireceğiz. İnsanın binlerce yıldan beri hapsedildiği kaleyi yıkacağız, özgürlüğe kavuşturacağız. Tabi insanla birlikte insana bağlı her şeyi şaşmaz ölçüler kullanarak değerlendireceğiz. Söz gelimi kış'ı ele alalım. Kış, edebiyatımızda, öteden beri duyguları besleyen bir tablo biçiminde tanımlanmıştı. Karın, yağmurun, fırtınanın şiiri üzerinde durulmuş, buradan çıkarılan güzelliklerin büyüyle yetinilmişti. Oysa kış, doğa'nın insanlara yüklediği ağır bir yük, bir olaydır. Bu olayda, sadece duygulara seslenen nefis tablolar vardır elbet. Karla kaplı ovadaki —yalnız ağaç— karnımız tok sırtımız pek ise hayallerimizi sonsuzlaştırır, yüreklerimizi hüzünlü bir müzikle doldu-

rur, çağrışımlar, geçmişteki artık acılardan soyutlanmış görüntüleri, anıları getirir ve bizleri kendikendimizle konuşmaya, hesaplaşmaya iter; ama bir de madalyonun öteki yüzü vardır. Şırsız gerçek vardır. Kaskatı kış vardır. Serttir. İnsafsızdır. Ezicidir. Giysi, yiyecek, kömür derdi, su borularının patlaması, elektrik kablolarının kopması, telefonların çalışmaması, ulaşımın kesilmesi, fırınların önünde uzadıkça uzayan kuyruklar, bir ekmek, bir kilo gaz almak için katlanılan zorluklar, sıkıntılar, hastalıklar, duraklarda bekleyen kalabalıklar, bozulan araçlar ve bütün bunların birleşerek yarattığı toplumsal sorun beni daha çok ilgilendirir. Halit Ziya'nın, Mehmet Rauf'un betimlemelerini ya da aynı çizgiyi izleyen betimlemeleri, yapıtlarımızın gereksinme duyduğu güzellikleri tamamlamak amacıyla sergilemeye kalkışırsak gülünç oluruz. Çağımızın gerisine düşeriz. Başkalarının ürünlerini satışa sundukları pazarın yanında bizim de bir pazarımız olmalı. Bunu başaramazsak sorarlar adama. Yargılarlar. Suçlarlar. Yargılanmak, suçlanmak istemiyorsak dürüst davranmalıyız. Toplumu ve sorunlarını acımasız bir dille anlatmalıyız. Gerçeğin bütün boyutlarını inceleyen zehir gibi bir kuşak yetiştiği için değil, onlardan korktuğumuz için değil, sorumlu olduğumuz için yapmalıyız bu işi ve bizden öncekilerin bizleri aldattığı, saptırdığı gibi biz de bizden sonrakilere aynı oyunun değişik varyasyonlarını bırakmamalıyız. Bilincimizin sağlamlığını, iyi niyetli çabamızın sonunda kazandığımız zenginlikleri, yani gerçeği ele geçirme yöntemlerini bırakmalıyız. Ben böyle düşünüyorum.»

«Doğru. Çok doğru.» dedi Mahmut.

«Kahveniz soğudu.» dedi adı belki de Günay olan arkadaş.

«Yazı da anlattım uzun bir hikâyemde ama henüz tamamlanmadı.» dedim.

«Nasıl anlattınız?» dedi Mahmut.

«Kışı anlatırken kullandığım tekniği kullandım.»

«Boğulmaları, güneş çarpmalarını da verdiniz mi?» dedi adını bulamadığım.

«Çıldırmaları, bayılmaları, orman yangınlarını, kuraklıkları, susuzlukları, yaz göçlerini; yapılarda, fabrikalarda çalışan işçileri, kentlerdeki daracık hayatlarını, renksiz serüvenlerini, birbirleriyle ve memleketlerinde bıraktıkları kimselerle olan ilişkilerini... Plajları, yazın bazılarına sağladığı maddi kazançları. Yaz da olsa kış da olsa hep aynı pislikler içinde yüzenleri.»

«Yorucu bir iş yazarlık.» dedi adsız genç.

«Hem de nasıl?» dedim, başımı salladım yoruculuğun zorlukla birleşerek büyüdüğünü belirtmek istercesine. Kahveden kahverengi bir yudum aldım. Acıya yakın bir tadı vardı. Cigaramın dumanını tavana doğru üfledim. «Binlerce, belki de yüz binlerce sorunun kuşatıldığı, tutsak ettiği bir varlıkla karşı karşıyasınız. Bu sorunları ve sa-

hibini eksiksiz bir biçimde anlatma sorumluluğunu üstlenmişsiniz. Kolay olur mu hiç?.. Sağlam bir yeteneğiniz olacak, gözlem gücü, sezgi ve algı mekanizması saat gibi çalışacak...»

«Haklısınız.» dedi Mahmut, «Ama bu zorluklarla uğraşmak size bir tad veriyor olmalı. Vermese herhalde...»

«Veriyor. Vermese dayanılır mı? Bu tad çeşitli kaynaklardan elde ediliyor. Ünlenme isteği, kalabalıkların saygı duyduğu, inandığı bir adam olma tutkusu falan... Yaratıcılık, insanlığın malı olacak bir yapıt meydana getirme çabası. Hayatı, hayata bağlı durumları, eylemleri derinden duyan ve duyuran adamdır yazar. Kimsenin görmediğini görür, kimsenin sezemediğini sezer... Aslında —sanatçılık— diye tanımlanan çekirdek, kendini tatmin için patlar, yeşerir. Başta bireycidir. Sonradan edinilen dünya görüşü ve bilinçle bireyciliği aşar, kitleleri kucaklayan bir kimlik kazanır. Daha bir sürü şey...»

«Siz sanatçılar gerçekten de dediğiniz gibi bambaşka bir yapıdasınız.» dedi esmer yüzlü dost.

«Kızgın Toprak var mı?»

«Var.» dedi Mahmut, dükkâna girerken solda, çıkarken sağda duran kitaplığın önüne çömeldi. En alttan, kısa, kalın, yaprakları biraz sararmış bir kitabı çıkardı. Üstüne su dökülmüş de sonra kurutulmuş gibi yamru yumruydü. Dost Yayınlarındandı. **Sonsuz Topraklar** ilgiyi çekince o da aranıyordu. Şerif Hulûsi'nin çevirisiydi. «Aynı yazarın bir de **Sonsuz Toprakları** var.» dedim. «Peki, onu da alayım.» dedi müşteri.

«**Sonsuz Topraklar** iyi bir romandır. Ben okudum.» dedi adı belki de Gürcan olan okurum.

Müşteri, eliyle selâm vererek gitti. İki dakika geçmedi, onaltı yaşlarında sarışın, tombulca bir kız eşikte durdu. Başını kışkırtıcı bir biçimde sağa yatırarak «Acaba sizde **Finten** var mı?» dedi.

«Yok.» dedi Mahmut.

«Nerde bulabilirim acaba?»

«Arayacaksınız.» dedi Mahmut, uzaklaşan kızın arkasından öfkeyle baktı. «Dünden beri **Finten**'i arıyorlar. Bu öğretmenlerin işine de akıl sır ermiyor. Bu kadar çağdaş yazar varken tutuyorlar, defterlerini çoktaan kapatmış yazarlardan ders veriyorlar... Verdikleri kitap piyasada bulunsa bari.»

Camlı tezgâhın üzerinde yanyana sıralanmış kitaplara şöyle bir göz attım. **Sorgu** gelmişti. **Mobidik** gelmişti. —Kaptan Ahap, beyaz baline diye söylendim. Sular yarıldı, bir dev ortaya çıktı ve kaptan Ahap'ı alarak derinlere daldı— Otuz liraydı fiyatı. Milli Eğitim yayınlarından okumuştum. İlkeliğin, dehşetin egemen olduğu, güven-sizliğin başını alıp gittiği, insan hayatının bir dilim ekmekten, bir gümüş dolardan daha değersiz görüldüğü bir dönemin kaosu didikleniyordu. Yüzlerce karakter vardı. Amerikan edebiyatının baş yapıt-

larından biriydi. Solzenitsin'in yeni bir kitabı gelmişti. **Matriyona'nın Evi** adını taşıyordu. «Allah Allah! Bu ad bana yabancı değil» dedim, şöyle bir karıştırdım, Mahmut'a diktim gözlerimi. «Bu kitap daha önce Varlık yayınları arasından çıktı.»

«Çıkmadı abi.» dedi Mahmut.

«Nasil çıkmadı, çıktı.» dedim, Varlık rafına baktım, «İşte. **Kreçetovka İstasyonunda Bir Olay... Matriyona'nın Evi** de burda.»

Mahmut şaşırdı ilkin, sonra özür dilercesine yüzüme baktı, «Doğru.» dedi.

«Karmaşa, düzensizlik toplumun her kesiminde hüküm sürüyor.» dedim. «Yayım dünyası da bu durumda. Ya herkes ne yaptığını bilmiyor ya da rekabet hırsı yüzünden ne yaptığını çok iyi biliyor... Mekanizma iyice değişti. Kitap casusları türedi. Benim dizgiye verdiğim bir kitap hemen benimle yarışan bir yayınevi tarafından haber alınıyor, birkaç gün içinde çevirtiliyor, gece gündüz çalışılarak piyasaya sürülüyor... Çirkin bir şey bu. İş ahlâkı, saygı gibi şeyler temellense, bu rezalet olmaz. Yazara da, kitaba para verip alan okura da yazık oluyor. Çoğu —vurgun— peşinde. Özellikle Nobel kazanan yazarların canına okunuyor. On yayınevi birden çullanıyorlar adamcağızın yapıtlarına. Kısaltıyorlar, bölüm atlıyorlar, yarım yamalak sürüyorlar piyasaya aynı kitabı arka arkaya.»

«Şimdi de —çok satan kitap— modası çıktı.» dedi arkadaş, «Yayınevleri, yatırdıkları sermayeyi bir-iki ay içinde kurtaracakları kitapların ardına düştüler. Avrupa ya da dünya satış listelerinde uzun süre kalmış kitapların büyüüne kapıldılar. İyi-kötü ayırımı yapmadan, sadece para kazanma düşüncesini ön plânda tutarak basıyorlar...»

«Ana'yı görmüyor musunuz? Çok satıyor diye üç-dört yayınevi birden bastı.»

«Ve Çeliğe Su Verildi de öyle.» dedi arkadaş.

«Üzerinde önemle durulması gereken bir sorunla karşı karşıyayız.» dedim. «Kitap endüstrisinde hızlı tüketime dayanan bir değişiklik başgösterdi. Vurucu, olay yaratıcı yapıtlara ilgi gösteriliyor. Edebiyat, sanat, soyluluk gibi, bir yapıtı güçlü kılacak, yarınlara kalmasını sağlayacak öğeler bir yana itiliyor. Bu tutum, gerçek edebiyatçıları, yoz, ucuz ve —zararlı— diye nitelenen ürünlerin yok edilmesi için çaba harcayanları, haklı olarak ürkütüyor. Büyük bir tehlikenin adım adım yaklaştığını hissediyorlar. Kötü paranın iyi parayı kovması örneği kötü edebiyat da iyi edebiyatı imha etmek üzere kuşatmış durumda. Ya bir sürü kaybı göze alarak durum lehlerine dönünceye kadar direnecekler, (belki de hiç dönmeyecek, belki de soylu edebiyat dönemi ilerde kapanacaktır) ya da boyun eğecek, kimlik değiştirerek —ucuz edebiyatın— yanındaki yerlerini alacaklardır bu koşullar altında da olsa yaşayabilmek için. —On günde iki baskı, bir ayda dört baskı, üç ayda dokuz baskı— kuşaklarına dikkat et-

miyor musunuz? Bu tutum, yeni yeni palazlanmaya başlayan edebiyatımızı etkileyecek, bünyesinde onulmaz yaralar açacak. Belki de şaheserler yaratacak güçteki yetenekler, hemen ünlenmek, hemen zenginleşmek hırsıyla okuyucuyu uyutma çarelerini düşünecek, mahvolup gideceklerdir.»

«Bu nasıl önlenir? Nasıl önlenebilir?» dedi Mahmut.

«Bilmiyorum. Yalnız acısını bütün hücrelerimde yaşıyorum. Bildiğim bu.» dedim. Hasan Hüseyin'in **Acıyı Bal Eyledik** kitabına ilişti gözüm. Son ayların en çok aranan, hakkında en çok konuşulan şairiydi ve kitapları ard arda yayınlanıyordu. Adını bir türlü çıkaramadığım genç adam yanıma sokuldu, bir Birinci sigarası uzattı. Her zaman yaptığım gibi bütününü tükürükledim, nemlendirdim, yaktım. Ankara'nın sigaraları havasına benziyordu, yani kupkuru. Tütünler kendiliğinden dökülüyor, yirmi sigaranın en azından beşi ziyan oluyordu. «Norman Mayler'i beğeniyor musunuz?» dedi. Sevdığım yazarlardan söz açıldı mı yüreğimin genişlediğini, kafamın içinde uyuklayan bütün güçlerin dirildiğini ve cümbüslü bir havaya girdiğini hissedirdim. Heyecanlanırdım, coşkulu bir dille konuşurdum. Yazar olmayanlara da böyle davranırdım. Bazı arkadaşlarım bu tutumumu yadırgarlardı. Gerçekçilik çizgisini aştığımı, duygusallığa fazla yer verdiğimi söylerler, eleştirirlerdi. Eleştirilerinde haklı olabilirlerdi ama ne yapayım ki yapım buydu. Sevgimi, içtenliğimi bir sürü hesap kitaptan sonra dirhemle kullananlardan değildim. Cimrilik, sıkılık, esirgemek semti-me uğramamıştı. Her alanda cömerttim ve boyuna verir, karşılık beklemezdim. Yani ölçsüzdüm. Bir kimseyi şımartacak, hatta sevgimi ilerde bana silâh olarak yöneltecek bir biçimde severdim. Sevdığım, sevgimin büyüklüğünden, dehşetinden bıkarırdı, yıldırdı, nefretle dikilirdi karşıma. Çünkü sevmeye alışık değillerdi. Her sevginin arkasında bir oyunun yattığını sanırlardı. Oyun çıkmayınca sinirlenirlerdi. Evet, çok kırılmıştım, çok kayıplarım olmuştu ama bir türlü ders almamıştım. Deneylerimi yaratan çabalar boşa gitmişti ya da boşa gitmesini sağlamıştım. Zaman zaman bu sorun üzerinde duruyor ama kendimi yenileyemiyor, yıllardır benimsediğim tavrı bırakıp beni tehlikelerden, salaklıklardan, hatalardan, yanlışlıklardan koruyacak bir tavra geçemiyordum... Bayram ederdim dostumu görünce. Sarılırdım. Kucaklardım. Yanaklarından şapur çupur öperdim. Övgü üstüne övgü yağdırırdım ve sevdiğimi sık sık özlerdim. Hemen görebileceğim bir yerdeyse işimi gücümü elimin tersiyle bir yana iter, koşardım. Eğer uzaktaysa, başka bir şehirdeyse, ya mektuplar yazar ya da çevremdekilere durup dururken aramızdaki ilişkiden, düşüncelerinden, özelliklerinden, değerlerinden söz açardım. Saldırıları göğüslerdim, savunurdum, onun için kavga ederdim... **Norman Mayler** adı edilince içim gülüyordu. Elimi arkadaşın omuzuna koydum, «Norman Mayler mi?» dedim, «Onunla aynı çağda yaşadığım için mutluyum.

Folkner'den sonra Amerikan edebiyatının en büyük yazarlarından biridir bence. Dehâsının taşkınlığını her sözcüğün yapısında bulursunuz. Hırçın bir hamurdan yapılmıştır bu sözcükler. Bir cümlede içinde yer aldıklarında hemen harekete geçtiklerini, düşünceleri, duyguları ve nesneleri durmadan sarstığını görürsünüz. Sayfalar baştan aşağı tekrar tekrar okunması gereken capcanlı hayat sahneleri, insanın varlığını zenginleştiren hazinelerle doludur. Bilinç, bilinçaltı, sanrılarla örülmüş izlenimini veren hayaller, sıçrayıp duran duygular, en keskin, en çarpıcı ve en incelmış düşünceler gerçek kitlelerinin doruklarından, kovuklarından, vadilerinden hızla akıp gelir size ve durgun, eskimiş gözlerinize yepyeni mercekler takarak kendi içinizdeki evrene döndürür. Vurucudur. İnsafsızdır; ortalığı allak bullak etmesi, bütün nesnelerin biçimlerini, özlerini değiştirmesiyle, gizli ve sadece sezilen bir fırtınayı andırır. Korkunç bir eleştirmendir. Küfürbazdır, alaycıdır, yufka yüreklidir. Satırlarında hem şiddeti azalmıyan bir öfkeyi hem de sesinin bütün köşelerini, sivriliklerini atmış, ürkütücükten sıyrılmış yumuşak uslûplu bir bilgeyi bulursunuz. Klâsik benzetmeyi ters çevirmiş, yeni bir kimlik vermiştir. Folkner gibi Scot Fitzgerald gibi dünyayı etkileyen güçlü bir edebiyatın en son halkasıdır. Ne derler... bir —Fenomen— dir.»

«Çok güzel söylediniz. Şimdi daha iyi anladım Norman Mayler'i. Geçenlerde **Amerikan Rüyası**'nı okudum. Şaşırdım. Etkisinden bir türlü kurtulamıyorum. Başka türlü bir yazar.... İnsanı silkeliyor, yumrukluyor boyuna.»

«Yumruklar.» dedim. «Yumruklar, kovalar, yerin dibine batırır, yücelere çıkarır, varlığında depremler meydana getirir. Onu okuyan kuraklıktan, tekdüzelikten, basitliklerden kurtulur, gerçek benliğine kavuşur. Veren bir yazardır o. Bu tavrıyla Peygamberlere benzer... Evet **Amerikan Rüyası** bir çılgınlık şaheseridir. **Çıplak ve Ölü**'yü okudunuz mu?»

«Okudum. Benzersiz bir roman.»

«Çağımızın modern **Savaş ve Barış**'ıdır. Norman Mayler müthiş bir beyindir, büyük bir artisttir. Folkner'i okudunuz mu?»

«**Türk Mavisi** var mı?»

«**Döşegimde Ölürken**'i, **Ses ve Öfke**'yi okudum.»

«Bir **Oğlak** verir misiniz?»

«Şeyi de okuyun, durun bakayım, tamam. **Kutsal Sığınak**'ı. Gerçi Kolkner —O kitabı para kazanmak için yazdım. der ama. —Basit, ötekiler kadar üzerinde uğraşılmamış, sanat yanı hafif bir kitaptır— demeye getiriyor ama inanmayın. Her yazarın böyle anlaşılmaz şakaları, kendine yönelttiği alayları vardır. **Kutsal Sığınak** aslında büyük bir kitaptır.»

«Hiç duymadım. Nerden yayınlandı?»

«Varlık'tan.»

«Hasretinden Prangalar Eskittim geldi mi?»

«Hayır.»

«Memleketimden İnsan Manzaraları?»

Var. Bakın, şurda.»

«Ağustos Işığını okumuşsunuzdur.» dedim arkadaş'a.

«Hayır.» dedi.

«Derhal okuyun. Kendisi olmak için çırpınan, eksikliklerini tamamlamak, isteklerini tatmin etmek amacıyla olanaklar arıyan bireyin, kendisine yaklaşmasının nasıl engellendiğini göreceksiniz. İnsan sorununu kavrayamamış ve insanı dedikodularla, davranışlarla, geleneklerden süzülüp gelen yasalarla yargılayan tutucu bir çevrenin çirkin oyunlarını nasıl sahnelediklerine tanık olacaksınız. Vahşetin bütün ayrıntılarıyla yaşadığı ruhların nasıl fokur fokur kaynadığını, —kö-tülüğü— nasıl sevdiğini ve kendi anlayışlarını aşan bir kişiyi yok etmek amacıyla nasıl tuzaklar kurduklarını ürpertilerle yaşıyacaksınız. Felâket bir roman. Romanı saran karanlık sizi ürkütmesin. Günah kavramı, lânetlenmeler ve dinsel kaynaklı fikirler de ürkütmesin. Çünkü başka bir insanı insan saymayan, barındırmak istemeyen gerici topluluğu ancak böyle tanımlanabilirdi. Üstad, İncil'in diliyle beslemiş üslûbunu. Bilmem, ben çok sevdim ve romanın bünyesinde Dos-
toyeski'yi, Şekspir, onların temalarını buldum.»

«Okuyacağım. Beni heyecanlandırdınız.»

«Heyecan kayıp ve kazanç olaylarını yaşadığımız anda doğan bir ruh sarsıntısıdır. Siz şimdi kazanmak istiyorsunuz. İyi bir şey bu. Hikâye kitapları da var. **Duman**... Sonra Bilge Karasu'nun çevirdiği **Doktor Martino**, Ülkü Tamer'in çevirdiği **Kırmızı Yapraklar**. **Kırmızı Yapraklar**'ı unutamiyacaksınız.»

«Ve Çeliğe Su Verildi istiyorum.»

«Gol Kırılı var mı?»

«Kapital'ler gelmedi mi?»

«Böl'e ne dersiniz?»

«Sevenler, beğenenler var, bana bir şey vermiyor. Çok konuşan ama bir şey söylemeyen bir yazar. Günter Gras, bence çağımızın en güçlü Alman yazarıdır. Destansı bir anlatımı var. Bütün klâsik yazarları, bütün bilinç akımı yazarlarını özümlemiş. Ayrıca **Tom Jones**'un yaratıcısı Fielding'in o serüvenci anlatımından da yararlanmış. Ayakları yerde, hayatın derinliklerinde bir yazar. **Teneke Trampet**'i okuyun.»

«Böl'ü de ben tutmadım.» dedi Mahmut, «Bizde onun gibi bir sürü yazar var.»

«**Boran** istiyorum.»

Toplumdaki bazı önemli aksaklıkları görmezlikten gelmekte çıkarı bulunan bir kuşakla atılım yapmak bütün bozuklukları düzeltmek istiyen dinamik bir kuşağın çatışmasını sergiliyordu Boran.

bir soruşturma

FETHİ NACİ

TEKRARIN TEKRARI ÜSTÜNE

Mehmet Doğan, yirmi yazısını topladığı kitabında, hem sanatın, edebiyatın genel sorunları üzerinde duruyor, hem bunları somut örnekler üzerinde açıklamaya çalışıyor, hem de birtakım şairlerimizi, hikâyecilerimizi, romancılarımızı inceliyor.

Mehmet Doğan, sanatın, edebiyatın genel sorunları üzerinde dururken —haklı olarak— gitgide yaygınlık kazanan bir eğilime karşı çıkıyor: «Sanatçı yaratışı beslemeyen ucuz yargıları, üstünkörü değerlendirme alışkanlıklarını, kolaya kaçmaları, umursamazlıkları, dış parlak ama içi boş sloganları yıkmak, bunlarla savaşmak sanat eleştirisinin önünde durmakta olan görevdir bugün.» (s.23) Edebiyat eserleriyle içli dışlı olmadan, kendi edebiyatlarını da öteki ulusların edebiyatlarını da okumadan, sadece birtakım hazır yargılarla edebiyat konusunda konuşulabileceğini sanan insanlar eskiden de eksik değildi ama son zamanlarda bunların sayıları epey arttı. Mehmet Doğan'ın bilgiye ve akla dayanan yazılarını özellikle onların okumalarını isterdim!

Çok tekrarlanan birtakım kuramsal sözlerin başarılı bir uygulamasına örnek olarak «Şiirde Biçim Üzerine» adlı inceleme gösterilebilir. Bu arada, Mehmet Doğan'ın daha çok şiir üzerine yazmaktan hoşlandığını da belirtiyim. Ama Halikarnas Balıkcısı üzerine yazdığı inceleme, belki de Balıkcı üzerine yazılmış en güzel incelemedir. Ayrıca, «Füruzan Olayı» yazısı da Füruzan'ın hikâyeciliği üzerine yazılmış ilk ciddi inceleme.

Türk Dil Kurumu'nun ödülleri, nedense, hep birtakım hesaplara göre verilir. Bunca hesap arasında Mehmet Doğan'ın kitabının ödül alması sevindirici bir şey.

İÇE DÖNÜK VE ATAK ÜSTÜNE

Mehmet Seyda'nın romanını çıktığı günlerde okumuştum. Sevmemiştım. Başarısız bir romandı. Mehmet Seyda, romanında bir şeyler yapmak için çırpınıyordu, ama sonuç umut verici değildi. İçtenlik, zayıfların gözler önüne serilmesi yetmiyor anlatılanların roman olması için; romanı roman yapan, anlatılanların bir insanı drama dönüştürmesi. Mehmet Seyda'nın romanında işte bu yoktu. Söylediği mi daha iyi belirtebilmek için Dostoyevski'nin «Ecinniler»ini hatırlatmam yeter, sanıyorum.

Mehmet Seyda, romanında üslup üzerinde de özellikle çalışmış. Ama yaptıklarının çoğunu daha önce —hem de daha başarılı biçimde— Oğuz Atay yapmamış mıydı?

Aslında bu yıl Türk Dil Kurumu'nun roman ödülüne katılan romanlar arasında İçedönük ve Atak'tan çok daha iyi romanlar vardı. Sözelimi Yenışehir'de Bir Öğle Vakti. Ayrıca, dil ödülü söz konusu olduğuna göre, Yusuf Atılgan'ın eşsiz bir türkçe örneği olan Anayurt Otelı romanı vardı. Ama dedim ya, Türk Dil Kurumu'nun verdiği edebiyat ödülleri, genellikle, edebiyat eserinin değerinden çok birtakım hesaplara göre verilir.

RAUF MUTLUAY

CEVDET KUDRET VE ORTAOYUNU ÜSTÜNE

Sayın Cevdet Kudret Hoca'nın «Ortaoyunu»nu çok yararlanarak okurken onun yazarlık tarihini de düşünmüş, sanat dünyasından bilimsel araştırmalara doğru kayan emeğinin ürünlerine bakmıştım (Cumhuriyet, 28 ağustos 1973, Yazarlığın Değişimi). Bir yandan bu inceleme ve araştırı çabasının hayranlığını duymak, bir yandan hakkı ödenmemiş sanatçılığının küstürülmüş olabileceğini düşünmek hüzn vericiydi. Özel yaşamının çileler sınavından gene de yüz akıyla ve yorulmaz bir yazarlığın utkularıyla çıkmak ise mutluluk getiricidir. Geleneksel tiyatromuz üzerine yapılmış bölük pörçük çalışmalar arasında konuya çok dikkatli gözlemler ve inanılmaz birikimlerle bakan Metin And gibi o da, asıl kaynakların saptanması işine gönül vermiş görünüyordu. Ortaoyununun kısa tarihini, oyun yerini, bölümlerini, oyun dağılıcığını, kişilerin genel karakterini, Ortaoyununa karşı olan görüş ve davranışlarla Ortaoyunundan yana olan düşünce ve önerileri sergileyen zengin kaynaklı bir incelemeden (sayfa 1-108) sonra 9 oyunun tam metnini sunan eser —daha önce üç cilt halinde Karagöz metinlerini de vermiş olan— Cevdet Kudret'in sonsuz çalışkanlığının ürünüdür.

Dil dikkatine gelince. Eser ortada iken hiç bir açıklamanın, onaylamanın gereği duyulmamalıdır. Nice yıllar, takma adla yayımlamış olduğu (Abdurrahman Nisari) ders kitaplarından yararlanarak edebiyatın eğitimini sağlamaya çalıştım sınıflarımda. Hangi konuya el atmışsam Cevdet Kudret'in benden önce başarmış olduğu bir araştırının kaynağıyla karşılaştım, yararlandım ondan. Her sözcük üzerinde duran özeninin bir örneğini kişisel anılarımdan vermeme izin tanıyın. Bir yazımda Cevdet Kudret'in vezin karşılığı ölçü yerine ölçek (mikyas); bileşim (sentez), bileşim (terkip) yerine birleşim (inikat) sözcüklerini kullandığını söyleyip geçmiştim (Han Duvarları'nda Hüzün, Cumhuriyet, 12 şubat 1974). Bir cevap mektubu aldım, bendedir (20 şubat tarihli). Neden vezin yerine ölçü demediğinin, birleşim sözünü yeğlemesinin, ayak varken uyak sözünü kullanmadığının.. çok inandırıcı gerekçeleri vardı. Eğer bir yazar kaleminden çıkan her söz için kendi kendine bu kadar sadık ise, bütün dil ve bilim ödülleri hak etmiş demektir. Saygıyla kutlarım başarısını.

ZEYYAT SELİMOĞLU'NUN HİKAYECİLİĞİ ÜSTÜNE

Türk Dil Kurumu ödülllerinden birini aldığı için, Selimoğlu'nun eseri üzerine bir yıl önce yazdıklarımı anmakla, dirlik duyuyorum. Her kasım başında Varlık Yayınevine verdiğim yıllık özetlerin sonuncusunda şöyle demişim: «Zeyyat Selimoğlu'nun Koca Denizde İki Nokta kitabı üzerinde kimse durmadı. Mehmet Kaptan dizisini yeterince bildiklerine inandıkları için mi; Selimoğlu, klasik hikâye anlatma yöntemini bırakmadığı için mi? Oysa benim en çok severek okuduğum hikâyeler oldu bu kitabın içindekiler. Özel bir yaşam savaşının gerçekliğini yansıttığı, kişilerini en düğümlü yanlarıyla canlılıkla yaşattığı, yazarının çalışma emeğiyle mayalanıp iyice damıtıldığı için. Sonuna eklenmiş (TRT başarı ödülü sahibi) radyo oyununu bir yana bırakabilirim ama Mehmet Kaptan dizisinin —sessizlikle karşılanan bu özgün dizinin— hikâyemizin en başarılı sunularından bir birikim olduğundan hiç kuşku duymuyorum.» (Varlık Yıllığı 1974, 39).

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyecilik başarısına daha önceleri de onay oyu vermek fırsatını bulmuştum. May Edebiyat ödülünün hikâye türünde bence en iyi düzey onun uğraş-tutku örnekleriydi (1968). Necatigil'le birlikte azınlıkta kalmıştık o zaman. Sonra Sait Faik Abasıyanık Hikâye Armağanının onun emeğine yönelmesine de katılmıştım (1970); bu kez artık azınlıkta değildik. «Koca Denizde İki Nokta», daha önceki verimlerini yakından izlediğim o yazarlık özelliğinin uzantısıdır. Gerçi Selimoğlu'nun kendini hızla aştığını da, en güçlü ör-

neklerinin son kitabında bulunduğunu da söyleyemem. Ama ödüllere armağanların tekil gösterilerden çok belleklerde iz bırakan birikimlere yöneldiğini bilirim. Böylece Selimoğlu, yazarlığının amacını gözden uzak tutmadan, insan dramının odak noktalarında ustalıkla durmayı başardığı için bu son ödülü de iyice hak etmiştir.

Gerçekten edebiyatımızda İstanbul ada balıkçılarını (Sait Faik), Bodrum süngercileriyle denizcilerini (Halikarnas Balıkcısı), Marmara avcılarını (Yaman Koray) anlatan kişiler çıkmıştı daha önce. Ama «Gemi adamları» diye niteliyebileceğimiz o özel yaşantı biçiminin serüvenlerini, görüntülerini kimse konu edinmemişti. Selimoğlu, kişisel talihinin bir döneminde tanıdığı bu kişiler üzerindeki gözlemleri hikâyeleştirerek iyi bir kaynak bulmuş oldu. Sanırım bir yazdığını birkaç kez gözden geçiren bir sabır yöntemine sahiptir. Türk Dil Kurumu ödüllerinin, önce dil, ona koşut olarak sanat değerine yöneldiğini de biliyorum. Bu açıdan Selimoğlu'nun hem dil dikkati, hem sanat özeni değerlendirilmiş olmaktadır. Bundan hoşnutluk duyar, bu seçime yürekten katılırım.

Selimoğlu, birçok yazarımız gibi, yaşandıktan nice yıl sonra değeri iyi anlaşılan bir ömür dilimine ısrarla geri dönmekte bilinçle direndi; ama bu kitabındaki örneklerin son kalıntılar olduğunu sandıran işaretler yok değil. Yıllar önce Kemal Bilbaşar bir hikâyeyi iki kez yazmış (Çancının Karısı, Saltanat'ın Satılışı), sonra ondan romancılığının en başarılı ürününü (Cemo). Necati Cumalı'nın, şiirlerinde ilk izlenimlerini aktardığı Urla yıllarından romanlar ve oyunlar çıkarıldığını gördük. Selimoğlu da bu mayalanmanın özünü değerlendirdi hikâyelerinde. Bir şilep yaşamının kaptandan kamarota, çarkıbaşıdan kâtime, aşçıdan tayfaya kadar uzanan insan yoğunluğu. Bir birikim yerinde iyi gözlenmiş dramlar ve karakterler.

Şüphesiz her yarışmanın bir de katılanlar açısından getirdiği şans olanakları vardır. Gazete haberlerinden edindiğim bilgiye göre Tomris Uyar, Füzûzan, Erdal Öz de adaymış ödüle; öteki kitapları yakın düzeyde saymıyorum. Türk Dil Kurumu seçiciler kurulunun Füzûzan'ın daha önceki başarı toplamalarına kayıtsız kalmakta direndiğini görmek fırsatını bulmuştuk. Tomris Uyar'la Erdal Öz'ün getirdikleri birikim ise yeterince doyurucu değildi aslında. Selimoğlu'nun anlatı ustalığının ödüllendirilmesini, bu bakımdan da vakitli bir değerliliklik sayıyorum.

Hikâye olayından çok hikâyesi bulunan kişileri arayan Selimoğlu, insanların kendilerini ele verdikleri anları gözlemekte iyice usatadır. Böylece Mehmet Kaptan, Hızır Kaptan, Gemici Rızvan, Tekel Hamza, tayfa Husrev, Recep Usta (Kıçüstünde Toplantı, 1971); İdris, Kadir, bulucu Hızır Salim, gemici Şükrü, muço Dursun, lostromo Eyüp, raspacı Köse (Direğin Tepesinde Bir Adam, 1969) gibi bu kitapta da unutulmaz insan görüntüleri vardır. Pire Mahmut, Beton Rıza, gene

Mehmet Kaptan ve onun «Boğulmaya Az Kala» tanıdığı İbrahim'ler, Hasan'lar. İnsanı yaşatan edebiyat eserinden daha başka bir başarı beklemek gerekmez. Bir dil ve anlatım pürüzü olmaması da, o başarı düzeyinin vazgeçilmez ögesidir. Slimoğlu, bu iki özelliğiyle gereğince değerlendirilmiş oluyor. Nice eserlere...

İLHAN BERK **TUTUKLUNUN GÜNLÜĞÜ ÜSTÜNE**

Atilla İlhan'ın şiirine ötedenberi ilgi duymadım. Tutuklunun Günlüğü de öyle oldu: Beş on sayfa okudum, bıraktım. Fazla süslü, fazla şâirane ve duygusal. Hiçbir şey de nesnelleşmiyor. İlgisizliğimin asıl nedeni de belki bu. Herşeyden önce de anlatımı çok eski buluyorum. Yeni bir dil, söyleyiş, yapı getirmiyor. Alışılmışlığa karşı çıkmıyor. Geçerik de bildiğimiz içerik. Ve söz halinde kalıyor. 1940'ların şiiri. Yeni şiirin damarlarına kapalı: Başkaldırmayan, bir kurulu düzen şiiri. Ödül kazanmasıysa ben hiç şaşırtmadı.

KONUR ERTOP **TUTUKLUNUN GÜNLÜĞÜ ÜSTÜNE**

Atilla İlhan'ın kitabının Türk Dil Kurumunun 1974 Şiir Ödülünü almasına sevindim. Geçmiş yıllarda Seçiciler Kurullarında değerlendirilirken savunduğu düşünceden ötürü haksızlığa uğrayan sanatçılara karşı birikmiş borcun ödenme işaretlerinden biri de sayıyorum bu son ödülü. Sancılı günlerden geçildikten sonraki ileriye açılış dönemlerinden birini yaşıyoruz şimdi. Hemen gerimizde kalan günlerde aydınımızın çektiği taze çile, edebiyatımıza acılı fakat inançlı, uyarıcı, umutlu ürünler getirdi. Son iki yılın hikâyeleri, romanları, şiirleri arasında bu tür verimler dikkati çekiyor. Atilla İlhan tek parti yönetimi günlerinden süregelen yaşantısı içinde kendi serüveninden gözlemlerle de besleyerek duyarlıklı ve bilinçli bir dizi şiir içinde aynı temayı işliyor. Düşünceleri, siyasal eylemleri yüzünden kovuşturulan, tutuklananların, baskı altında kalanların portrelerini canlandırıyor. Yeni olmayan bu temayı şiir geleneğimizden ustaca yararlanarak kurduğu biçim özellikleriyle dile getiriyor. Eski şiirimize dayanan tanıdık, sıcak, sarıcı bir ses mısralarda yankılanıyor.

Uzun süre İzmir'de gazetecilik yapan Atilla İlhan kitabının Teleks adlı bölümünde çağın bu hareketli mesleğinin gözlemlerinden yararlanmış. Birbirine uzak ülkelerin birbirinde düğümlenen sorunları, o ülkelerin bağımsızlık, özgürlük savaşları, emekçi eylemleri teleks haberleriyle örülerek dile getirilmiş. Atilla İlhan bunu yaparken eski,

serüvenci şiirlerindeki deneylerinden yararlanıyor. Ama bu kitabında artık serüven tek bir insanın günlük yaşantısını, alışılmış çevresini değiştirme özlemi olarak kalmıyor Nitekim onun eski ve çekici temalarından sevgi de sadece iki kişinin birbirleriyle olma özlemi ve sevinci sayılmaktan uzaklaşıyor...

olaylar

olaylar arasında

● Şili kendinden söz ettiren ülkelerin en önemlilerinden biri. Pinochet rejimi sürdükçe bu konu da güncelliğini sürdürecektir. «Faşizm öldürür, savaşın içindeki halk yaratır» sloganı altında Fransa'da bir hafta süren bir «Şili sineması» tanıtımı düzenlendi. Çeşitli eğitimleri ve Şili solunun zihinsel uğraşlarını yansıtan ve 1969-1974 yılları arasında çevrilen filmlerden bazıları şunlar: Cannes Film Festivalinde eleştirmenlerin seçtikleri Miguel Littin'in «Adanmış Toprak»; Aldo Francia'nın «Valparaiso, mi amor»; Helvio Soto'nun «Oy + tüfek»; Latin Amerika sinemasının devrimci işçilerince iş birlikli gerçekleştirilen «Halk uyanınca»...

● 1974 Nobel Edebiyat ödülünü iki İsveçli yazar ve ozan kazandı: Eyvind Johnson ve Harry Martinson. Nobel edebiyat ödülünün tutarı bu yıl 550.000 kronudur. Yaklaşık olarak bir milyon yediyüzellibin Türk Lirası. 1900 yılında doğan Johnson romancıdır. Gençliğinde çeşitli mesleklere girip çıktıktan sonra Stokholm'a gelen Johnson küçük bir edebiyat topluluğu kurar ve bir dergi yayımlar. Sonra Berlin'e ve Paris'e gider. Zaten yazarın birçok yılları ülkesinin dışında geçmiştir. İsveç edebiyatının proleter yazarları arasında yer alan Johnson düşünürlük açısı bakımından bu yazarların en olumlusudur. Zaman zaman Gide'in, Hamsun'un, Joyce'un, Freud'un, D.H. Lawrence'in, Thomas Mann'ın, Robert Graves'in etkisi altında kalmıştır. Ün yapan romanları arasında şunları sayabiliriz: «Olof'un romanı (1934-1937)» «Krilon (1941-1943)», «Mutlu Ulisses (1946)», «Gül ve ateş düşleri (1949)», «Metapontion üzerinde bulutlar (1960)». o-o Harry Martinson ozandır. 1904 de doğan Martinson da Johnson gibi yaşamının büyük bölümünü ülkesinin dışında geçirmiştir. 1929 yılında evlendiği eşi Moa'nın ozan üzerinde çok büyük etkisi olmuş ve Martinson'u edebiyata Moa yöneltmiştir. Ünlü şiir kitaplarından bazıları şunlardır: «Doğa (1934)», «Gidiş (1936)», «Alize rüzgârları (1945)», «Cikada (1953)», «Aniara (1956)».

● Geçen yıl Nobel Edebiyat ödülünü kazanan Alman yazarı Heinrich Böll'ün son romanı sert açık tartışmalara yol açtı. Böll bu romanını 10 Eylül'den beri Berlin'de sürmekte olan Baader çetesi duruşmasından esinlenerek yazmış. Almanya'da «Springer topluluğu» diye bilinen bir gazetecilik örgütü vardır. Bu örgütün yayımladığı gazete ve dergilerin tirajı dört buçuk milyon sayıya kadar ulaşmakta-

dır. Bu gazeteler içinde en çok okunanı «Bild» adındaki gazetedir. Bunu özellikle işçiler ve düşün oluşumları belli bir çizgiyi aşamamış kimseler okurlar. Böll işte bu Bild gazetesini kendi romanına «Zeitung» adı altında aktarmış. Yazar romanında bu gazetenin halkı ve okuyucuları düpedüz ölümsüz bir biçimde etkilediğini söylemektedir. Kıyamet de zaten buradan kopmuş. Çünkü Böll'ün son kitabında ele aldığı asıl sorun şu: Gazetecilik nedir? Bazan sıkıcı olmakla beraber sabırlı bir araştırma mıdır? Yoksa her ne bahasına olursa olsun okurları günlük besinle tıka basa beslemek midir?

● Amerikan Yayınevi Scribner's Yorgo Milonas'ın «Escape from Amargos — Amargos'tan kaçış» adlı kitabının telif haklarını aldı. Yorgo Milonas bilindiği gibi Kıbrıs olaylarından sonra Yunanistan'da Konstantin Karamanlis tarafından kurulan kabinede bakandı. Milonas bu kitabında albaylar zamanında cezaevlerindeki yaşamı anlatmaktadır. Bunun önemli bir belge olduğu muhakkak çünkü Milonas geçen Temmuz ayındaki iktidar değişikliğinden önce aylarca hapis yatmıştı.

● Çağımızın en büyük ressamlarından Hans Harturg'un yetmişinci yıldönümü dolayısıyla «Bilinmeyen bir dünyaya Hans Harturg'un bakışı» adlı kitap Skira Yayınevi tarafından yayımlandı. Tanınmış fransız ozanı Jean Tardieu'nün de şiirlerinin alındığı kitapta Hartun'un orijinal yapıtlarının fotoğrafları yer alıyor.

● Uluslararası Frankfurt Fuarı her yıl olduğu gibi bu yıl da büyük bir ilgiyle izlendi. Kitap ve grafik sanatlar sergilerinin yer aldığı bu fuar 10-15 Ekim tarihleri arasında düzenlendi. Fuarın önemini belirtmek için küçük bir örnek verelim : fuarın yalnız fransızca kitaplara ayrılan bölümünde her konuyla ilgili olarak 2400 kitap sergilendi. Gene geçtiğimiz haftalar içinde biri Yugoslavya'da, öteki İsviçre'de olmak üzere iki kitap sergisi daha açıldı. Uluslararası Belgrad Kitap Fuarında 1973 Eylülünden bu yana yayımlanmış iki binin üstünde kitap sergilendi. İsviçre'de düzenlenen kitap sergisi ise doğrudan doğruya gençlik sorunlarını kapsayan sorunlarla ilgili kitaplardan kuruluydu.

● Salvador Dali yıllardır istediği bir şeyi en sonunda gerçekleştirdi : kendi müzesini açtı. Müzenin adı «Teatro Museo Dali». Dali gibi bir sanatçının kurduğu bir müzenin açılışının olağanüstü olaylarla geçmesi bekleniyordu. Gerçi olaylar olmadı değil ama bunlar sadece zabıta olayları düzeyinde kaldı. Figueros'taki müzenin açılışına birçok ünlü çağırılmıştı. Bunların arasında Niyarkos'la Onassis bile vardı. Ama Hitler'in en beğendiği heykeltçi Arno Brecker'in dışında hiçbir ünlü kişi katılmadı törene. Müzeyi İspanyol bakanlarından biri açacaktı. Tören sırasında canına kıyılacağını falan mı öğrenmişti nedir bu bakan da müzenin açılışına gelmedi. Müzenin çevresini polisler sarmıştı. Herkes uzun süre bekledi. Dali açılışa iki saat gecikmeyle geldi. Olaylar da o zaman oldu. İspanyol olmayan foto muhabirleriyle televizyoncular tartaklandılar. Çok öfkelenen bir foto muhabiri fotoğraf makinesini yere atıp ayaklarıyla çiğneyerek parçaladı. Bu kargaşalık sırasında Dali durmadan: «Sadece sevinç ve mutluluktan öleceğimden korkuyorum» diyordu. Müzesinin kurulması için Dali on yıldır çalışıyordu. Müzeyi gezen bazı resim eleştirmenleri şu yargıda birleştiler: Teatro Museo Dali müzesi bütünüyle bir başarıya ulaşmış değil. Dali'nin eski bazı güzel yapıtlarının ve son yıllarda yaptığı birkaç güzel şeyin dışında sanatçının son zamanlarda yaptığı son derece kötü litografiler yer alıyormuş müzede.

Derleyen : ad-mo

SO YUT

aylık edebiyat dergisi — sayı 73 — kasım 1974
sahibi ve sorumlu yönetmeni: halil ibrahim bahar
yönetim yeri: ankara hanı 4/44, ankara caddesi — istanbul

havale ve yazışma adresi: h. ibrahim bahar, mithatpaşa caddesi 19/3
beyazıt — istanbul

sayısı 10, yıllık abonesi 120, altı aylığı 60, yabancı ülkelere 180 lira

dizgi - baskı: istanbul matbaası, telefon: 26 41 83
kapak baskısı: reyo ofset, telefon: 22 78 08

gönderilen yazılar üç ay içinde yayımlanmazsa daha sonra da
yayımlanmayacak demektir.
gönderilen yazılarla ilgil mektuplara karşılık verilmez
yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğunu yazarları yüklenirler

son baskı tarihi: 3. 11. 1974

e yayınlari

Şiir Dizisi'Ni SUNAR :

ece ayhan
DEVLET VE TABİAT

cemal süreya
BENİ ÖP, SONRA DOĞUR BENİ

oktay rifat
YENİ ŞİİRLER

yannis ritsos
türkçesi
cevat çapan **UMARSIZ PENELOPE**

BİRİNCİ HAMUR KAĞIDA LÜKS BASKI ● her kitap 10 lira
Genel Dağıtım: e yayınlari ankara caddesi 13, p.k. 12
tel: 26 81 42 / 27 87 20 istanbul ● ankara: aydın kita
bevi, kocabeyoğlu pasajı ● izmir: datıç, ikinci beyler
● not: bütün yayınlarımız için katalog isteyiniz ●●

hikaye

VEDAT SAYGEL
ortalık neden karıştı?

10 lira

OKTAY AKBAL
önce ekmekler bozuldu

12,50 lira

ZEYYAT SELİMOĞLU
kıçüstünde toplantı

10 lira

MUZAFFER BUYRUKÇU
mağara

20 lira

e yayınları

**ankara cad.
13 istanbul**

e yayınları genel dizi **roman**

CENGİZ TUNCER

hacizli toprak 15 lira 3.BASKI

kerkenez 20 lira 3.BASKI

ABBAS SAYAR

yılkı atı 10 lira 3.BASKI

çelo 15 lira 2.BASKI

MUZAFFER BUYRUKÇU
bir olayın başlangıcı

12,50 lira

KERİM KORCAN

idamlıklar 15 lira 2.BASKI

linç 10 lira 3.BASKI

OKTAY AKBAL

garipler sokağı

10 lira 3.BASKI

eyayınları özeldizi:

1 SİDARTA/H.HESSE

2 DEĞİŞME/M.BUTOR

3 YAŞAMA UĞRAŞI/
C.PAVESE

4 GÜNLERİN KÖPÜĞÜ
/B.VIAN

5 SANDIK MÜSAHİDİ
/I.CALVINO

6 EL GREKO'YA MEK-
TUPLAR/KAZANCAKIS

7 MISIR KONSEYİ/L.
SCIASCIA

8 ERMİS/H.CİBRAN

ÇAĞIN
PREPARATI

ENCEPHABOL

BEYİN
DOKUSUNUN
SPESİFİK
GÜCÜNÜ
ARTTIRIR

E. MERCK

AKSU

LABORATUARI

Zepam
Avigen (Kapsül)
Fervigen (Sirop)
Demir + Vitaminler

Çemberlitaş, Peykane Sokak, No. 29
İstanbul — Türkiye
Tel. : 27 18 27

Son yılların en gerilimli romanı

KAZAK KIZI NYUŞA

H. Konsalik'ten çeviren :
İSMET ZEKİ EYÜBOĞLU

KERVAN YAYINLARI

Genel dağıtım

Cağaloğlu, Şerefefendi Sok. 31
Tel: 27 48 82 — İSTANBUL

Gerçek aydınların dergisi

YENİ UFUKLAR

İLGİNÇ DENEME, ELEŞTİRİ, İNCELEME
YAZILARIYLA ÇIKTI

Yarışma ve havale adresi :
Yeni Ufuklar, P.K. 1034, Karaköy - İstanbul

ÇAĞDAŞ YAYINLARI SUNAR

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
SAĞSIZ SOLSUZ DEMOKRASİ

(2. baskıda tükendi)

Melih Cevdet Anday
YENİ TANRILAR

Vedat Günyol
DEVLET İNSAN MI?

(Tükendi)

Oktay Akbal
ÖLÜMSÜZ OYUN

(2. baskı)

İlhan Selçuk
YENİ KIRALLAR, YENİ SOYTARILAR

(Tükendi)

Şevket Süreyya Aydemir
YENİ KAHRAMANLAR DOĞMALIYDI

Her kitap 15 lira

Çağdaş Yayınları
Halkevi Sokağı 39 - 41, Cağaloğlu — İstanbul

42. kitap :

Prof. Dr. Nermi Uygur
TÜRK FELSEFESİNİN BOYUTLARI
15 lira

43. kitap :

Prof. Dr. Cemal Yıldırım
BİLİM TARİHİ
(Hazırlanıyor)

Yeni baskılar :

Prof. Sadun Aren
EKONOMİ EL KİTABI
Gözden geçirilmiş 5. baskı
15 lira

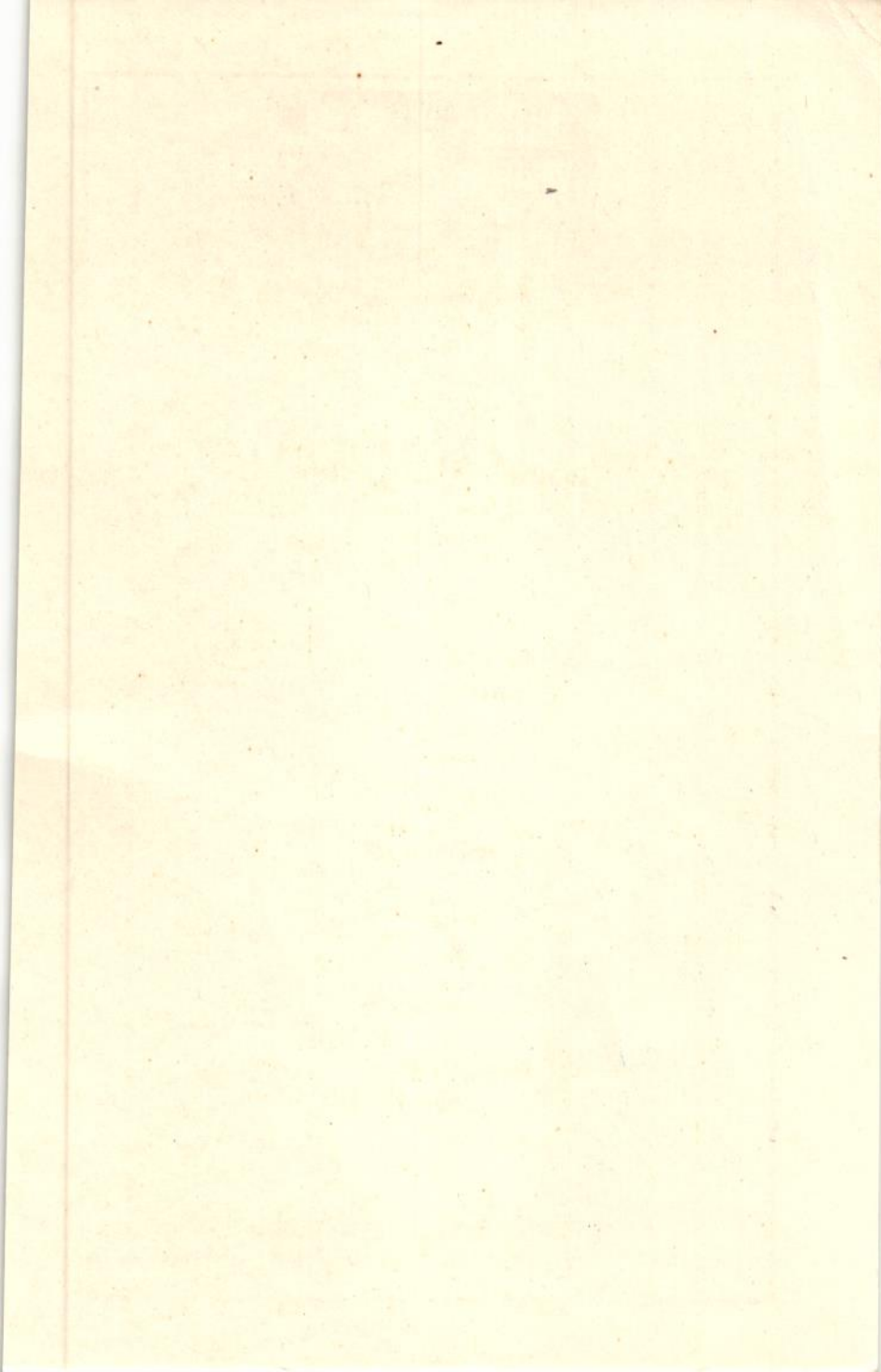
Doğan Ergun
SOSYOLOJİ EL KİTABI
Genişletilmiş 2. baskı
20 lira

Doç. Dr. Mehmet Selik
İKTİSADİ DOKTRİNLER TARİHİ
2. baskı / 25 lira

Fethi Naci
ATATÜRK'ÜN TEMEL GÖRÜŞLERİ
3. baskı / 10 lira

İstanbulun Anadolu yakasında
3 milyon metrekaarelik bir sahada

150.000 nüfuslu yeni bir şehir doğuyor

